

Вісник

8 / 2001

Національного банку України

І веде мене в світ
Україна моя...

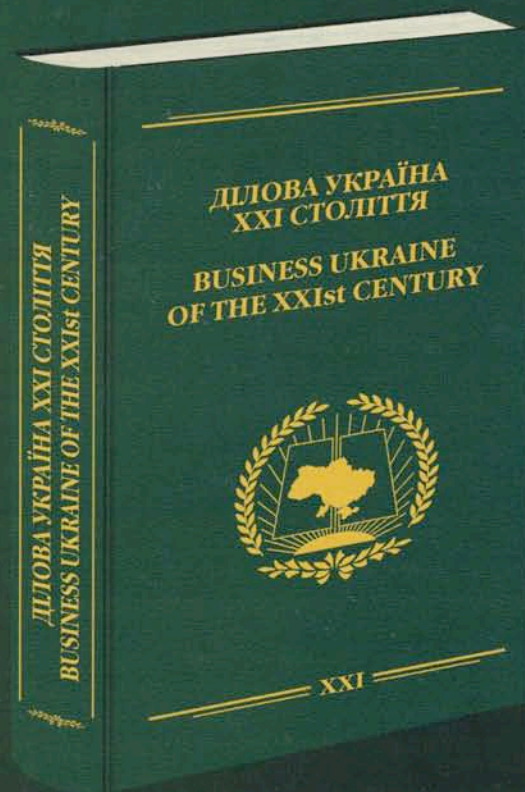
ДІЛОВА УКРАЇНА ХХІ СТОЛІТТЯ

Видавничий центр «ДОН-97»

за підтримки Кабінету Міністрів України,
Українського союзу промисловців і підприємців,
спілок, об'єднань та ділових кіл України започаткував
іміджевий альманах з компакт-диском «Ділова Україна ХХІ століття»

Характеристика альманаху

- Тираж – 5000 прим.
- Формат видання – А4
- Обкладинка – тверда з золотим тисненням
- Мови видання – українська та англійська
- Місткість CD-ROM – 600 МБ

Структура альманаху

1. Офіційний розділ.
2. Спонсорський розділ.
3. Презентаційний розділ.
4. Галузевий розділ:
 - агропромисловий комплекс
 - промисловий комплекс
 - паливно-енергетичний комплекс
 - освіта і наука
 - охорона здоров'я
 - транспортний комплекс
 - банківська, фінансова та страхова діяльність
 - туристичний комплекс
 - будівельний комплекс
 - послуги
5. Рекламний розділ.
6. Інформаційний розділ.

**Запрошуємо Вас до участі в новому широкомасштабному проекті
«Ділова Україна ХХІ століття»**

Наша адреса: 01024, Україна, м. Київ, вул. Лютеранська, 20
тел./факс: + 38 (044) 228-15-49, 229-34-94

Редакційна колегія:

СЕНИШ П.М. (голова)

БОНДАР В.О.

ВОРОНОВА Л.В.

ГАЙДАР Є.Т.

ГЕЄЦЬ В.М.

ГРЕБЕНИК Н.І.

ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИ Марек

ІЛАРІОНОВ А.М.

КАНДИБКА О.М.

КІРЄЄВ О.І.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

ЛИСИЦЬКИЙ В.І.

МАТВІЄНКО В.П.

МОРОЗ А.М.

ОСАДЕЦЬ С.С.

ПАТРИКАЦ Л.М.

(зав. редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

САВЛУК М.І.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ФЕДОСОВ В.М.

ЧЕРНИК І.П.

ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією
періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики

та банківського нагляду

Редактор відділу ПАПУША А.В.

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків
та інформаційно-програмного забезпечення

Редактор відділу КОМПАНІЄЦЬ С.О.

Відділ валютного регулювання

та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу БАКУН О.В.

Відділ економіки, законодавчого
забезпечення та комерційних банків

Редактор відділу В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.

Головний художник КОЗИЦЬКА С.Г.

Літературний редактор КУХАРЧУК М.В.

Відділ реклами і розповсюдження

Редактор відділу ФЕСЕНКО Н.М.

Дизайнери

ХОМЕНКО Ф.М., ГОРНЯК С.З.

Коректор

СІЛЬВЕРСТОВА А.І.

Оператор ЛИТВИНОВА Н.В.

Фото НЕГРЕБЕЦЬКОГО В.С., ЗАКУСИЛА В.П.,

ГОЛЯК Т.І., КОЗИЦЬКОЇ С.Г.

Черговий редактор

ПАПУША А.В.

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України

09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Журнал рекомендовано до друку

Вченою радою Київського національного

економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною

комісією України визнано фаховими

Передплатний індекс "Вісника НБУ"

та додатка "Законодавчі і нормативні акти

з банківської діяльності" 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета

Інженерно-технічним центром НБУ

Формат 60 × 90 / 8. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 8.0. Умовн. фарбовідб. 114.4.

Обл.-вид. арк. 2.86

При передруку матеріалів, опублікованих у
журналі, посилання на "Вісник Національного
банку України" обов'язкове. Редакція може
публікувати матеріали в порядку обговорення,
не поділяючи думку автора. Відповідальність
за точність викладених фактів несе автор,
а за зміст рекламних матеріалів —
рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2001

Вісник

8 / 2001

Національного банку України

Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№ 8 (66) ♦ Серпень 2001

Номер підписано до друку редакцією
періодичних видань НБУ 25.07.2001 р.

ЗМІСТ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

А.Степаненко	Столичне управління НБУ.....	2
	Баланс Національного банку України.....	6

СВІТОВА ЕКОНОМІКА

О.Кузнецов	Вільгельм Ханкель: від Бреттон-Вудсу — до Маастрихту	6
------------	--	---

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

В.Грибков	Банк для всієї країни	10
ВАБанк:	дев'ять років розвитку	12
Ю.Качасв	Географічні підходи до визначення та зменшення ризику банківської діяльності	15
	Динаміка фінансового стану банків України за червень 2001 р.	19
Л.Кіндрацька	Управлінський облік та контролінг у системі управління банку.....	20
	Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензії Національного банку України", внесені за період із 1 червня по 1 липня 2001 р.	25
	Банки, включені до Державного реєстру банків у червні 2001 р.	27
	Банки, вилучені з Державного реєстру банків у червні 2001 р.	27
Д.Олійник	Управління ліквідністю комерційного банку та оптимізація фінансового результату	28
	Розпочато процедуру ліквідації банку "Україна"	30
	"Новонароджений" банк "НРБ — Україна" викупить українські газові борги	31

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

	Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у червні 2001 р.	34
М.Сільченко	Динамічна стратегія хеджування ризиків опціонної торгівлі	35
В.Березовик	Переваги та недоліки законопроекту "Про банківський кредит"	37

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

	Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за червень 2001 року)	39
	Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за червень 2001 року)	40

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

А.Скрипник	Оцінка ризику зведеного бюджету України на 2001 рік	42
------------	---	----

ЛІТОПИС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

М.Фатєєв	Становлення Державної скарбниці за роки незалежності України	46
Л.Донченко	Штрихи до історії розвитку кредитної системи Російської імперії	49

НОВІ КНИГИ

	Теорія, впроваджена в практику	53
Л.Воронова, О.Єременко	Вийшла перша банківська енциклопедія України	54
	Пропонує видавництво Київського національного економічного університету	55

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Т.Чистякова, О.Гаврилюк	Чеки в системі безготівкових розрахунків	57
-------------------------	--	----

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

	Про введення в обіг пам'ятної монети "Добро — дітям"	60
	Про введення в обіг ювілейної монети "5 років Конституції України"	60
	Про введення в обіг пам'ятних монет "Хокей"	61
	Про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні зразка 2001 року	61

ФОНДОВИЙ РИНОК

	Ринок державних цінних паперів України у червні 2001 р.	62
--	--	----

АНОТАЦІЇ	63
----------------	----

Анатолій Степаненко

Начальник Головного управління
Національного банку України
по місту Києву та Київській області

10 років — ще не історія, хоча для України перше десятиріччя її державної незалежності — період справді історичної ваги. Численні події, які, можливо, згодом увійдуть у підручники, сприймаються нами як звичайні трудові будні. Це — наше життя, наші турботи, і, даруйте за гучне слово, наше покликання. Нам випало створювати інститути, без яких не може функціонувати самостійна держава.

Можливо, не все у нас виходить вдало, точніше — не все відразу, проте цей шлях становлення мусимо пройти, створивши надійну основу для майбутнього розвитку країни.

Десятирічний досвід банківської системи України, головні її досягнення свідчать про правильно обрану Національним банком стратегію розвитку, зокрема — про доцільну структуру НБУ, яка, крім іншого, включає низку регіональних управлінь.

Минуле десятиріччя було для столичного управління НБУ (як, мабуть, і для інших) періодом пошуків ефективних методів роботи, удосконалення структури, професійного зростання працівників. Звичайно, цей процес триває, адже життя постійно ставить перед нами нові завдання, які вимагають і нових підходів. Але основу для повноцінного функціонування управління, спроможного виконувати поставлені перед ним завдання, на сьогодні створено.

Нині в нашій установі працює майже 800 осіб. Зауважимо: майже всі вони (92%) мають вищу фінансову освіту; переважна більшість (90%) — тривалий досвід роботи у фінансово-банківській системі; чверть працівників — молодь до 30 років.

Столичне управління НБУ

За станом київських банків можна судити про розвиток, актуальні проблеми і першочергові завдання банківської системи країни в цілому. І це закономірно — в столиці сконцентровано значний економічний, науково-технічний, інтелектуальний потенціал. У Києві переплітаються потужні грошові потоки, укладаються численні угоди. Тож є і потреба у розгалуженій мережі фінансово-кредитних установ.

“Вісник НБУ” постійно розповідає про діяльність столичних банків. Сьогоднішня розповідь — про установу, яку зазвичай оминає увагою преса, але від успішної роботи якої значною мірою залежить життєдіяльність регіонального сектора загальнонаціональної банківської системи. Йдеться про місцеве управління НБУ — Головне управління Національного банку України по місту Києву і Київській області, яке впродовж тривалого часу очолює автор цієї статті.

Головне управління НБУ по м. Києву і Київській області.

Як відомо, на київський регіон припадає близько 40% загального обороту коштів країни. Столичне управління здійснює нагляд майже за половиною діючих в Україні комерційних банків. Ця особливість і зумовила специфіку його структури. Серед основних наших підрозділів такі:

- ♦ управління готівкового обігу та касових операцій;
- ♦ управління перевезення цінностей та організації інкасації;
- ♦ управління банківського нагляду;
- ♦ управління організації бухгалтерсь-

кого обліку, фінансів та звітності;

- ♦ управління контролю валютних операцій;
- ♦ адміністративне управління;
- ♦ відділ економічної роботи та грошово-кредитних відносин;
- ♦ юридичний відділ;
- ♦ відділ інформатизації;
- ♦ відділ банківської безпеки;
- ♦ відділ персоналу;
- ♦ відділ аудиту.

Найчисельнішими є управління цінностей та організації інкасації (у ньому працює 390 осіб); готівкового обігу та

касових операцій (84 особи); банківського нагляду (79 осіб).

Зупинимося детальніше на ролі та значенні основних підрозділів Головного управління.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОТІВКОВОГО ОБІГУ ТА ІНКАСАЦІЇ

Управління готівкового обігу та касових операцій, а також управління перевезення цінностей та організації інкасації є не лише найчисленнішими, а й одними з найстаріших підрозділів Головного управління НБУ. Робочий щоденник будь-кого із їхніх працівників — це документ історії готівково-грошового обігу незалежної України.

Операційний зал.

Незабутнім і надзвичайно відповідальним для співробітників цих підрозділів був січень 1992 року, коли Україна запровадила в готівковий обіг власну грошову одиницю — купоно-карбованець. Тоді управління НБУ по м. Києву і Київській області зуміло забезпечити безперебійне функціонування 27 міських і 40 обласних банків, які здійснювали касове обслуговування клієнтів.

Ще напруженішою для столичного управління була грошова реформа 1996 року, в результаті якої запроваджено гривню. Розрахунки наших фахівців щодо необхідного обсягу готівкової маси виявилися точними. Оперативно і злагоджено спрацювали інкасатори:

банкноти та монети різних номіналів загальною вагою понад 490 тонн оперативно і своєчасно було доставлено у 218 банківських установ регіону.

Не менш складною справою було й вилучення з обігу та збереження українських карбованців. У ході грошової реформи управлінням НБУ по м. Києву та області вилучено 232 тонни грошових знаків. Їх загальна сума становила понад 70.5 трильйона карбованців. Незважаючи на величезні обсяги запроваджених в обіг і вилучених із нього грошових знаків, під час проведення реформи не зафіксовано жодного випадку втрат гривень чи українських карбованців, що підтвердило високу кваліфікацію і моральні якості спеціалістів обох управлінь.

Значно змінилася структура готівкового обігу. У 1992—1993 роках видача готівки з кас банківських установ перевищувала надходження, що зумовлювало емісію на рівні 22—25% від суми видатків. Із 1994 року ситуація змінилася на краще — із цього часу в регіоні переважає вилучення готівки з обігу. Так,

Кришталева люстра операційного залу.

у 2000 році сума готівкових надходжень до кас банків перевищила суму видачі на 13%. Порівняно з 1992 роком обсяги надходження готівки в каси банків (за порівняльними показниками) зросли в 13 020 разів, її видачі — в 8 521 раз.

Парадні сходи.

Важливого значення управління надає контролю за відповідністю при-

У внутрішньому дворіку.

мішень банківських установ специфіці їх діяльності. За період із 1997 року до сьогодні проведено 443 обстеження приміщень та касових вузлів банків регіону.

Впроваджуючи сучасні методи обробки готівки, Головне управління в грудні 1999 року ввело в дію дві нові

Один зі службових кабінетів.

системи автоматизованої обробки банкнот BPS-3000, які дають змогу виявляти фальшиві грошові білети, сортувати банкноти (зі швидкістю до 80 000 одиниць за годину) на придатні та зношені, знищувати (за допомогою спеціальних пристроїв) непридатну до обігу готівку.

За роки незалежності суттєво вдосконалено й службу інкасації. Ось уже 9 років вона розміщується в окремому 5-поверховому автокомплексі, в якому, крім адміністративних приміщень, є ав-

тостоянки, дільниці з ремонту і технічного обслуговування автомобілів, автозаправний пункт.

Оновлено парк спецінкасаційних автомобілів. Працівників служби забезпечено сучасною вогнепальною зброєю, засобами особистого захисту (зокрема бронжилетами) та радіозв'язку.

Незважаючи на посилення конкуренції з боку комерційних банків та Державної служби охорони при МВС України, які одержали ліцензії на виконан-

Відділ інформатизації.

ня подібних операцій, робота служби інкасації Головного управління НБУ по м. Києву і Київській області була і залишається високорентабельною. За резуль-

татами фінансової діяльності, вона лідирує серед аналогічних вітчизняних служб (її чистий прибуток, наприклад, за 2000 рік становив 6 228 тис. грн.).

СЛУЖБА БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

У здобутках Національного банку України у сфері нагляду за банківською діяльністю вагомим є внесок територіальних наглядових підрозділів, які, крім іншого, проводять щоденний моніторинг банківських установ, інспектують їх, відіграють роль своєрідного засобу “зворотного зв'язку” між комерційними та Національним банками.

Одне із чільних місць серед територіальних підрозділів банківського нагляду (за чисельністю працівників та кількістю банківських установ, за якими здійснюється нагляд) посідає, без сумніву, служба банківського нагляду Головного управління. До її складу входять 4 відділи:

- ♦ інформаційно-аналітичної роботи;
- ♦ інспектування та моніторингу;
- ♦ реєстрації та ліцензування;
- ♦ ліквідації банків.

Нині служба здійснює нагляд за 74 банками — юридичними особами та за 183 філіями й представництвами. Фахівці управління проводять виїзний і безвиїзний нагляд, реєстрацію та ліцензування банків, беруть участь у розробці відповідних нормативно-правових актів Національного банку України.

За час існування відділу ліквідації банків (з квітня 1998 року) завершено процедуру ліквідації 18 комерційних банків. На сьогодні діє 13 ліквідаційних

комісій, у тому числі 5 — із працівників управління. Лише за останні два роки та перший квартал 2001-го за рахунок погашення безнадійних активів, продажу майна тощо працівниками відділу повернуто вкладникам — фізичним особам та іншим кредиторам 3 млн. грн., що становить 32% від загальної суми визначеної кредиторської заборгованості.

КОНТРОЛЬ ЗА ВАЛЮТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

За станом на 1 січня 2001 р. у столиці та столичній області було зареєстровано 1 663 пункти обміну іноземної валюти. Із них 591 банківський та 1 072 обмінних пункти організації, що працюють за агентськими угодами. За їх діяльністю постійно стежить управління контролю за валютними операціями. Протягом 2000 року було проведено 320 перевірок, за результатами яких тимчасово призупинено дію окремих ліцензійних операцій у 5 банків.

Вишуканості й витонченості вестибюлю надають капітелі з романтичними німфами.

Ще одна сфера діяльності управління — ліцензування. Так, протягом минулого року іноземним представництвам надано 182 ліцензії на відкриття рахунків у національній валюті; 422 свідоцтва та 375 додатків до них на отримання резидентами України кредитів від нерезидентів, 196 дозволів фірмам на право відкриття пунктів обміну іноземної валюти тощо.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ

Серед пріоритетних напрямів діяльності столичного управління НБУ — впровадження і застосування но-

вітніх, передусім комп'ютерних технологій. Цим безпосередньо займаються фахівці відділу інформатизації. На сьогодні ними розроблено та впроваджено понад 100 програм і програмних комплексів з опрацювання банківської інформації у сферах:

- ♦ планування та звітності;
- ♦ економічних і бухгалтерських розрахунків;
- ♦ бухгалтерського обліку внутрібанківських операцій;
- ♦ адміністративно-господарської діяльності.

У рамках "Системи захисту банківських документів" у дію введено комплекс апаратно-програмних засобів криптографічного захисту, вжито технологічних та організаційних заходів щодо захисту інформації в інформаційно-обчислювальній мережі.

Серед останніх технічних новинок — цифрова АТС "Меридіан-1" на 300 абонентських номерів, яку вже уведено в експлуатацію, що значно поліпшило телефонний зв'язок. Крім того, АТС Головного управління підключено до відомчої мережі НБУ, а також до ISDN — телефонної мережі фірми UTEL.

В управлінні діють системи електронної пошти, електронних платежів, працює локальна обчислювальна мережа, довжина якої перевищує 20 км.

Сектор оперативного обслуговування технічного обладнання забезпечує роботу понад 300 персональних комп'ютерів.

БУХГАЛТЕРСЬКА СЛУЖБА ТА АУДИТ

З і створенням у 1994 році системи електронних платежів НБУ та введенням грошової реформи значних змін зазнала бухгалтерська служба. Протягом 1998 року управління, як і банківська система в цілому, перейшло

Портал будинку управління прикрашають загадкові німфи.

На рівні другого поверху бокові сторони фасаду прикрашають декоративні кубки.

на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.

Серед особливо важливих справ останніх двох років — передбачене Державною бюджетною концепцією обслуговування 54 органів Державного казначейства. Для цього в управлінні впроваджено систему "Клієнт банку — банк", за допомогою якої протягом дня опрацьовується близько 15 тисяч документів.

Відкрито кореспондентські рахунки міському й обласному управлінням Державного казначейства для обліку доходів державного бюджету, що дає змогу концентрувати бюджетні кошти на рахунках казначейства в НБУ.

Нині впроваджується централізована система ведення внутрібанківських операцій з відображенням у головній книзі (балансі) центрального банку країни.

Ревізійна служба Головного управління Національного банку України, яку створено 1991 року, поступово трансформувалася, набувши форми внутрішнього аудиту, що відповідає стратегії розвитку банківської системи держави в цілому.

Основним завданням служби аудиту є незалежна оцінка адекватності, ефективності й достатності застосування механізмів системи внутрішнього контролю.

Упродовж десяти років Головне управління НБУ по місту Києву та Київській області наполегливо і послідовно впроваджувало в регіоні грошово-кредитну політику центрального банку держави, застосовуючи передбачені нею інструменти і механізми. Набуто цінного досвіду, який, сподіваємося, стане надійним підґрунтям для подальшого розвитку.

Баланс Національного банку України

Тис. грн.							
№ рядка	Найменування статті	01.01.2001 р.	01.04.2001 р.	№ рядка	Найменування статті	01.01.2001 р.	01.04.2001 р.
I. АКТИВИ				II. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
1	Монетарне золото	672 099	648 218	8	Готівкові кошти, що випущені в обіг Національним банком України	13 363 816	13 244 123
2	Вимоги до МВФ	11 068 434	9 940 837	9	Заборгованість перед МВФ	20 981 347	19 639 957
3	Кошти та депозити, що розміщені	7 483 862	8 512 570	10	Кошти та депозити, що залучені від банків	4 232 315	3 756 598
4	Цінні папери	10 126 493	9 932 506	11	Кредити, що отримані	447 868	647 769
5	Кредити уряду	10 656 893	10 636 741	12	Кошти інших клієнтів	978 874	1 925 848
6	Кредити комерційним банкам та іншим позичальникам	683 815	618 737	13	Інші зобов'язання	991 519	1 064 846
7	Інші активи	2 013 519	2 164 627	Усього зобов'язань		40 995 739	40 279 141
Усього активів				III. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
				14	Власний капітал	1 709 376	2 175 095
				Усього пасивів		42 705 115	42 454 236

СВІТОВА ЕКОНОМІКА

Відоми імена

Олексій Кузнецов

Радник Голови Ради
Національного банку України.
Кандидат економічних наук

Завдання економістів —
відвертати революції.

В.Ханкель

У ПОШУКАХ ЕКОНОМІЧНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ

Сучасна Німеччина — друга за обсягом експорту країна світу, приклад успішного вирішення соціальних проблем та забезпечення довготривалої грошової стабільності, символ добробуту й демократії. Зауважимо, що до інспірування та втілення таких фунда-

ментальних складових німецького повоєнного розвитку, як грошова реформа 1948 р., політична незалежність Німецького федерального банку і, зрештою, до закладення основ економічного устрою, відомого під назвою "соціальна ринкова економіка", значною мірою спонукали американці, англійці, голландці, французи. Однак це не завадило німцям відтворити і при-

множити свій економічний потенціал та вагу у світі, змусивши говорити про німецьке економічне чудо.

Україна також сподівається на економічне чудо, але не за рахунок фінансової допомоги Заходу чи прихильності Сходу, а розраховуючи насамперед на власні сили. Незважаючи на притаманну їй внутрішню інертність, з якою пов'язані всі економічні негаразди та

Вільгельм Ханкель:
від Бреттон-Вудсу —
до Маастрихту

Стаття знайомить із професійним і творчим шляхом відомого німецького економіста й публіциста Вільгельма Ханкеля — всесвітньо визнаного фахівця у сфері грошово-кредитної політики та політики розвитку, ініціатора численних реформ, радника багатьох урядів, впливового критика європейської валютної інтеграції. Висвітлюється роль Німеччини у міжнародних валютно-фінансових відносинах другої половини XX століття, деякі аспекти формування Європейського валютного союзу. Матеріал підготовлено з нагоди очікуваного візиту В.Ханкеля до України у вересні 2001 р., під час якого планується зустріч із ним у Національному банку України.

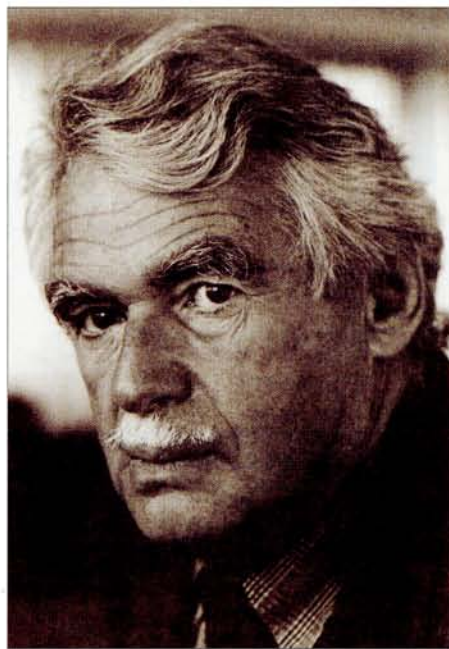
прикрі політичні помилки років неза-
власності, країна продовжує розбудову
власної демократичної державності на
принципах ринкової економіки. І
однією з характерних рис її сучасного
розвитку є процес становлення
національної економічної школи.
Освітня політика в Україні зорієтова-
на так, що сьогодні чи не кожен ви-
щий навчальний заклад пропонує своїм
абітурієнтам економічні дисципліни.
Все частіше з'являються переклади відо-
мих зарубіжних учених-економістів,
водночас зростає попит і на праці
вітчизняних авторів. Звичайно, аж ніяк
не всіх. В умовах панування Інтернету
та інформаційної перенасиченості важ-
ко привернути увагу українських ша-
нувальників до національної еко-
номічної літератури, часом доволі не-
якісної, надто заідеологізованої. Свого
читача знаходять ті, кому вдається
поєднати фундаментальні знання з еко-
номічної теорії з розумінням сучасного
розвитку і публіцистичним талантом.
Популяризація економічної науки в Ук-
раїні — справа не одного дня. Вона не
менш важлива, ніж, скажімо, проведен-
ня структурних реформ. Адже щоб пра-
цювати у ринковому середовищі, треба
добре розуміти закони економічного
устрою.

ШЛЯХ В ЕКОНОМІКУ

Популярність Вільгельма Ханкеля по-
яснюється не лише його участю у
найважливіших грошово-кредитних
проектах другої половини ХХ століття,
ораторським і публіцистичним талан-
том, численними монографіями та
публікаціями з широкого кола питань,
тісними зв'язками з найвпливовішими
політиками й економістами світу. Його
успіх ще й у тому, що він уміло поєднує
академічні знання із громадським
обов'язком — популяризацією для ши-
рокого загалу елементарних принципів
функціонування складного економічно-
го механізму. Адже уявлення пересічного
європейського громадянина про про-
цес європейської валютної інтеграції,
як правило, зводяться до загальної
офіційної інформації про заміну
національних валют єдиною європейсь-
кою, скасування комісійних зборів за
обмін однієї валюти на іншу, прозорість
цін тощо. Глибинні економічні процеси,
пов'язані із цими перетвореннями,
залишаються поза його розумінням.

В.Ханкель народився 1929 року в
м. Данциг (нинішня Польща). Його
академічний та професійний шлях по-
чався з німецької грошової реформи
1948 р. Навчання в університеті м. Майнц
зблизило 20-річного студента факульте-

ту економічних і правових дисциплін
із відомим голландським економістом
Ж.Л.Цімерманном, який не прихову-
вав свого поблажливого ставлення до
німецьких економістів, стверджуючи,
що "економіка для них — іноземна дис-
ципліна", і рекомендував своїм учням
читати голландських та англійських кла-

Вільгельм Ханкель.

сиків економічної теорії. За підтримки
Ж.Л.Цімерманна В.Ханкель перейшов
навчатися до Амстердамського універ-
ситету. Водночас він проводив наукові
дослідження для докторської дисертації
"Теоретичні підходи макроекономічної
звітності — монетарні аспекти" у відо-
мому бюро економічного планування
Яна Тінбергена, який практично став
його науковим керівником.

Після захисту дисертації В.Ханкель
працював у Банку німецьких земель (те-
перішньому Німецькому федеральному
банку), а згодом перейшов до Міністер-
ства економічного співробітництва, яке
координувало фінансову допомогу в
рамках "плану Маршалла".

У 1956 р. в Німеччині точилися жваві
дебати щодо реформування системи
пенсійного забезпечення. Разом зі своїм
колегою Г.Цвайгом В.Ханкель за допо-
могою теореми Макенрота довів, що
подальше відшкодування капітальних
витрат у системі соціального страхуван-
ня зрештою призведе до соціалізації
німецької економіки. Соціальне страху-
вання перетвориться на найбільшого
капіталовласника; незалежно від того,
яким чином формуватимуться джерела
фінансування пенсій — за рахунок
капітальних доходів чи за рахунок
обов'язкових платежів до пенсійного
фонду, — всі реальні доходи, отримувані

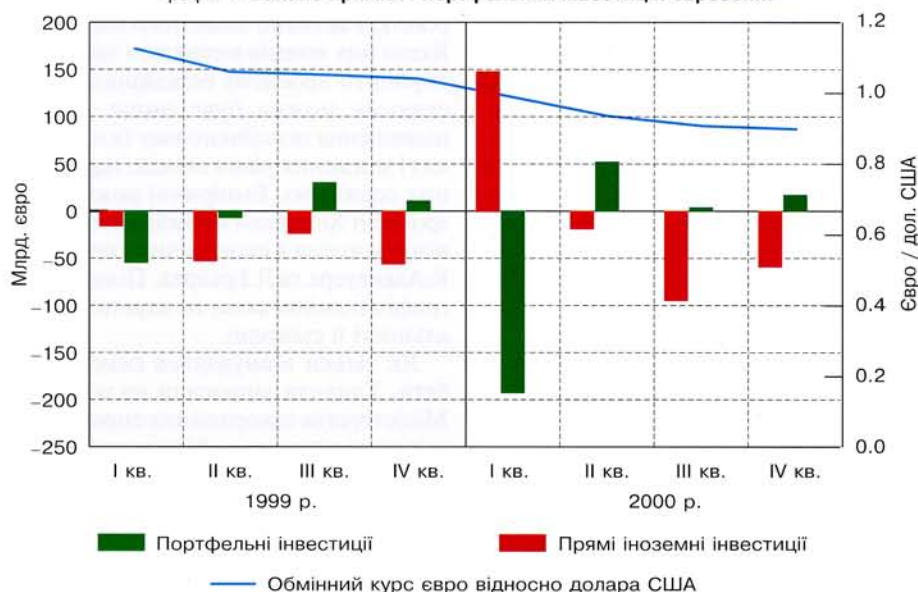
пенсіонерами, надходять від за-
робітків активно зайнятого населення.
Якщо цих коштів виявиться замало, то
вирішити проблему пенсійного фінан-
сування можна буде лише шляхом
підвищення пенсійного віку (а не навпа-
ки) і зниження рівня пенсій, гарантова-
них державою. Емпіричні розрахунки,
зроблені Ханкелем і Цвайгом, знайшли
відображення в економічних програмах
К.Аденауера та Л.Ерхарда. Попри демо-
графічні зміни, вони не втратили акту-
альності й сьогодні.

Як тільки вгамувалися пенсійні де-
бати, Ханкеля запросили на роботу до
Міністерства закордонних справ, де він
займався питаннями фінансування оку-
паційних витрат і допомоги розвитку, а
також стандартизації нових форм
фінансової звітності закордонних дип-
ломатичних установ. У той час відбува-
лася реструктуризація Кредитної устано-
ви з відбудови (KfW), яка після успішно-
го відтворення довоєнного стану німець-
кого ринку капіталів була покликана
стати німецьким "Світовим банком" для
надання фінансової допомоги країнам
"третього світу". Керівництву KfW бра-
кувало кадрів з макроекономічною
освітою і досвідом міжнародної діяль-
ності. Завдяки високим рекомендаціям
з МЗС та перекладу з голландської мо-
ви єдиного на той час підручника з про-
блематики розвитку — "Бідні та заможні
країни" Ж.Л.Цімерманна 1958 року
В.Ханкеля призначають першим голо-
вним економістом Кредитної установи
з відбудови.

Протягом майже 10 років своєї діяль-
ності у KfW В.Ханкель не лише вивчає
чужі культури, проблеми та проекти.
Він активно займається наукою і ро-
бить внесок у розробку концептуальних
засад повоєнного економічного мислен-
ня. Зокрема, йому належать переклади
підручників: із голландської — "Історія
економічних учень" Ж.Л.Цімерманна
— та з англійської — перших шести ви-
дань "Макроекономіки" П.Самуельсо-
на, які знаходять широке використання
в німецьких університетах. У 1966 р.
В.Ханкелю присвоїли звання почесно-
го професора кафедри валютної політи-
ки та політики розвитку Франкфуртсь-
кого університету ім. Й.В.Гете.

Водночас В.Ханкель підтримував
постійні контакти з президентом Цен-
трального банку землі Гессен, професо-
ром макроекономіки О.Вайтом. Хоча
О.Вайт був людиною системи, він не
поділяв офіційної філософії німецько-
го Бундесбанку щодо підтримання ви-
ключно внутрішньої грошової стабіль-
ності. О.Вайт вважав, що для забезпе-
чення постійної ліквідності гроші по-
винні бути як "стабільними у часі"

Графік 1. Баланс прямих і портфельних інвестицій євросони.

(постійна внутрішня купівельна спроможність), так і “стабільними у просторі” (конвертованість валюти при фіксованих обмінних курсах). Для досягнення цієї мети необхідно створити світову валютну систему. І навпаки — плаваючі під впливом ринкових сил обмінні курси є причиною міжнародних цінових та відсоткових диспаритетів, які дестабілізують міжнародні валютні й товарні ринки.

Спираючись на погляди О.Вайта, В.Ханкель у своїй книзі “Другий розподіл капіталу, ринковий шлях довгострокової фінансової політики” (1965 р.) розвиває ідею про те, що банки розвитку на зразок KfW, які рефінансуються на міжнародних ринках капіталу, повинні спрямовувати свої ресурси насамперед у високоприбуткові галузі. Він переконаний, що продовження політики зовнішнього фінансування неминуче веде країну до дефолту. Натомість шляхом розвитку реального сектора економіки та промисловості будь-яка країна у змозі створити дієздатний фінансовий сектор і фінансувати свій розвиток за рахунок власних ресурсів. Капітал для заощаджень є скрізь. Необхідно лише навчитися інституціонально каналізувати і скеровувати його у потрібному напрямі. Тоді капітал знайде свого “кращого господаря”.

У 1967 р. Федеральне міністерство економіки очолив К.Шіллер, який призначив В.Ханкеля начальником VI Управління з питань грошово-кредитної політики (шерпа Федерального уряду) — плацдарму внутрішніх і зовнішніх грошових відносин Німеччини. Йому підпорядковувалися федеральні відомства з нагляду за банками та страховими товариствами. Крім того, VI уп-

равління відповідало за відносини з МВФ та центральними банками інших країн в аспекті вирішення питань політики обмінних курсів.

Напередодні краху бреттон-вудської валютної системи К.Шіллер завзято боровся за її збереження, запровадження спеціальних прав запозичення (СПЗ) з метою надання МВФ власних ліквідних ресурсів, аби забезпечити фонду незалежність від своїх членів.

Незважаючи на зусилля К.Шіллера та інших фахівців, економічна політика Німеччини того часу не сприяла стабілізації міжнародної валютної системи. У період із 1949-го до середини 1970-х років середній рівень інфляції в Німеччині (2.7%) постійно був значно нижчим, ніж у її головних торговельних

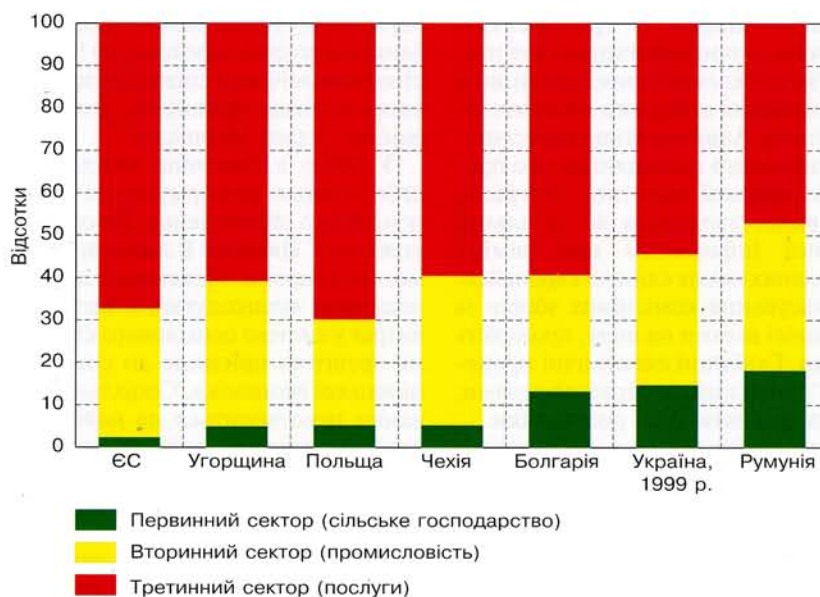
партнерів — Великобританії (6.4%), Франції (6.1%) і США (3.1%). За системи фіксованих обмінних курсів це давало їй значні переваги у зовнішній торгівлі та змогу постійно підтримувати позитивне сальдо торговельного балансу. Інші країни неодноразово вимагали припинити цей “неомеркантилізм” і ревальвувати німецьку марку. Ревальвація справді двічі відбулася (у 1961-му і протягом 1968—1971 років), але в цілому не поліпшила ситуацію, а навпаки, ще більше її дестабілізувала.

ДИСПРОПОРЦІЇ ЄВРОЗОНИ

Паралельно з подоланням наслідків світової валютної кризи в Європі провадилася підготовча робота щодо створення Європейського валютного союзу. Робочому комітету під керівництвом П.Вернера, до якого входив В.Ханкель, вдалося розробити план європейської валютної інтеграції, який, на думку багатьох західних експертів, був реалістичнішим, ніж нинішній Мaaстрхтський договір.

По-перше, “план Вернера” не передбачав часового тиску. Валютна інтеграція мала проходити у три п’ятирічних етапи, а за необхідності часові рамки могли бути розширені. По-друге, не допускалося жодних відхилень від стабілізаційних принципів. “Конвергенція” майбутніх членів розглядалася не лише з точки зору дотримання номінальних критеріїв: зближення показників інфляції, усунення валютних та відсоткових диспаритетів, помірного зростання державної заборгованості. “Планом Вернера” вимагалося досягнення реальної структурної

Графік 2. Економічна структура ЄС і деяких країн Центральної та Східної Європи (2000 р.)

і системної конвергенції: зближення рівнів продуктивності праці та витрат, узгодження податкової і соціальної політики з метою забезпечення справедливої конкуренції, яка б не руйнувала економіки окремих країн — членів Союзу. По-третє, запровадження єдиної валюти виключало будь-яку примусовість.

Як відомо, через вихід Франції "план Вернера" зазнав поразки і для більшості втратив актуальність. Проте В.Ханкель не здав своїх позицій і протягом багатьох років залишається в авангарді критиків "проекту століття". Його аргументація є чіткою і переконливою. Адже у дебатах щодо Європейського валютного союзу все частіше на передній план виходять суто політичні й нормативні завдання: прискорення та забезпечення безповоротності процесу політичної уніфікації європейських держав; завершення формування правил єдиного ринку для товарів, послуг та капіталу шляхом запровадження спільної валюти з метою зниження операційних витрат та вивільнення конкуренції від непередбачуваних монетарних ризиків і коливань обмінних курсів валют; посилення політичного впливу та економічної ваги Європи у світовому співтоваристві, зокрема відносно США та їхньої національної валюти.

На жаль, у дискусії йдеться переважно про надбання, а не про втрати Європейського валютного союзу, а відтак негативні наслідки залишаються поза увагою. Натомість В.Ханкель у своїх дослідженнях зосереджується саме на цьому аспекті, виражено й об'єктивно аналізуючи не менш суттєві несприятливі макроекономічні ефекти, які загрожують європейським країнам, що запровадили спільну валюту.

На переконання В.Ханкеля, Європейський валютний союз не виконує умов "оптимального валютного простору" і не виявляє необхідної політичної одностайності щодо цілей та інструментів національної економічної політики у сферах бюджету, зайнятості, економічного й соціального розвитку. Централізована грошова політика Європейського валютного союзу паралізує дієздатність його членів у зазначених сферах, загрожуючи політичним, економічним та соціальним відставанням, особливо найменш розвинутим країнам Союзу. Це гальмує розвиток європейського суспільства, побудованого на принципах демократизму і ринкової економіки. "М'якість" євро викликає загальне занепокоєння. Воно спричинене не лише впливом капіталів із Євро-

пи (див. графік 1) та зростанням інфляційних очікувань. Євро може стати ціллю для спекулятивних атак, які відволікатимуть Європейський центральний банк від його основної мети — підтримки цінової стабільності в єврозоні.

Ось чому у питаннях щодо розширення Європейського валютного союзу та вступу до нього країн із перехідною економікою, зокрема України, В.Ханкель радить бути особливо обережними, розглядаючи їх незалежно від європейської ідеології, яка не завжди є вірним дороговказом. Європейський валютний союз як субститут усе ще небажаного та зрештою утопічного політичного союзу між європейськими державами означає не тільки численні політичні й економічні ризики для його членів. Ці ризики та їх наслідки є надзвичайно контрпродуктивними і дуже дорогими для тих країн, зусилля яких спрямовані на подолання відстані, що відділяє їх від об'єднаної Європи.

Дослідження В.Ханкелем цієї складної, політично загостреної і ще мало вивченої проблеми слід розглядати як вагомий внесок у розуміння її економічної та політичної сутності. Це пізнавальний, всеохоплюючий трактат, звід ідей і передбачень стосовно майбутніх проблем Європейського валютного союзу та пов'язаних із ним втрат і ризиків для Європи, зокрема для країн із перехідною економікою, а також стосовно сучасного стану міжнародної валютно-фінансової системи.

У 1998 році, за рік до офіційного створення Європейського валютного союзу, В.Ханкель разом із трьома іншими професорами подає до Федерального конституційного суду Німеччини позов із вимогою перенести дату створення ЄВС. Ця акція викликала гучний резонанс у пресі. Позов вийшов книгою "Позов на євро — чому валютний союз зазнає поразки" (1998 р.). Суд відхилив позов як "недостатньо обґрунтований". На деякий час увага засобів масової інформації до критиків "проекту століття" ослабла. Потому ж, як обмінний курс євро почав стрімко падати, ім'я франкфуртського професора знову з'явилося на шпальтах центральних газет, а теле- й радіокомпанії засипали його проханнями про інтерв'ю.

МІЖНАРОДНИЙ КОНСУЛЬТАНТ

В. Ханкель — один із небагатьох сучасних німецьких економістів, відомих усьому світові. Автор № 1 для тих, хто займається питаннями

європейської валютної інтеграції, він захоплює своїми розповідями, вмінням розкривати економічні таємниці, його манера спілкування полонить повагою до слухача, відкритістю та інтелігентністю.

Свій досвід і знання державного службовця В.Ханкель узагальнив у книзі "Валютна політика — грошова стабілізація, валютна інтеграція і захист заощаджень" (1971 р.), яка мала резонанс не лише у банківських, а й в академічних колах. В.Ханкеля запрошують викладати у провідних університетах світу. Зокрема, у 1975—1976 роках він читав лекції у США — в Гарвардському і Кембриджському університетах, підтримував дружні зв'язки з В.Леонтьєвим, К.Гелбрейтом та К.Дойчем. Нині відомий економіст викладає на кафедрі валютної політики та політики розвитку Франкфуртського університету імені Й.В.Гете.

Із 1977 року В.Ханкель почав міжнародну консультативну діяльність. За дорученнями Світового банку, Федерального уряду ФРН та Європейської комісії він перебував із річними проектами у більш як 15 країнах Близького і Далекого Сходу, Латинської Америки, Азії, Африки, а також в Росії та Грузії.

В.Ханкель вважає, що політиків важко чомусь навчити або переконати — їм ніколи читати спеціальну літературу. Пересічний громадянин також не заглиблюватиметься в економічні науки, аби зрозуміти, що ж насправді відбувається. Тому економісти мають виконувати функцію посередників між політиками та громадськістю, популярно роз'яснюючи складні економічні взаємозв'язки, знімати напругу, що виникає в суспільстві.

Література.

1. Hankel W., Noelling W., Schachtschneider K.A., Starbatty J. Die Euro-Klage. Warum die Waehrungsunion scheitern muss. — Hamburg: Ro-ro-ro, 1998.
2. Noelling W., Schachtschneider K.A., Starbatty J. Waehrungsunion und Weltwirtschaft. Festschrift fuer Wilhelm Hankel. — Stuttgart: Lucius & Lucius, 1999.
3. Шнирков О.І., Кузнецов О.В., Кульпінський С.В. Міжнародні валютні угруповання. Частина I. Європейський валютний союз. — Київ, 2000.
4. Статистичний щорічник України. — Державний комітет статистики України. — К.: Техніка, 2000.
5. Monitor EU-Erweiterung. Mittel- und Osteuropa. — Deutsche Bank Research. — 2001. — № 3.
6. European Central Bank. — Monthly bulletin. — March 2001.

Віктор Грибков

Голова правління Ощадбанку України,
володар премії "Прометей-престиж"
у номінації "Фінансист року-2000"

Значний і водночас непростий шлях пройшла банківська система разом із незалежною Українською державою. Він ознаменувався передусім докорінними структурними змінами у кредитно-грошовому та фінансовому господарстві країни. Оцінювати їх можна по-різному. Однак практика, життя довели доцільність побудови вітчизняної банківської системи на дворівневій основі, що відповідає моделі, застосовуваній у розвинутих країнах.

Десять років нової України — це також десять літ копіткої праці великого ощад-банківського колективу, пов'язаних із участю в її розбудові, у створенні принципово нових фінансово-кредитних інститутів. Історичною віхою на цьому шляху стало 20 березня 1991 року, коли Верховна Рада прийняла Закон "Про банки і банківську діяльність", визначивши місце, роль та основні функції Ощадного банку України. 31 грудня того ж року в НБУ як самостійну фінансову установу молодій державі зареєстровано Державний спеціалізований комерційний ощадний банк України. А 21 травня 1999 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 876, згідно з якою банк перетворено у відкрите акціонерне товариство "Державний ощадний банк України".

Нові економічні реалії 1990-х років вимагали від працівників Ощадбанку напруження всіх сил, удосконалення і пошуку нових, ефективніших форм роботи в ринкових умовах. Головними завданнями перших років незалежності було збереження цілісності системи банку, входження у конкурентне середовище й боротьба за свого клієнта, створення необхідної матеріально-технічної бази для поліпшення банківського сервісу. Є всі підстави стверджувати: у непростих умовах переходу від планової до ринкової економіки Ощадний банк України залишався міцною фінансовою опорою на-

шого суспільства. Це був час, коли банк, продовжуючи активно обслуговувати фізичних та юридичних осіб, забезпечував виконання важливих державних програм. Ощадбанк відіграв унікальну роль у процесі приватизації власності в Україні: саме йому уряд доручив працювати із приватизаційними цінними паперами. Професійна робота банку під час проведення грошової реформи забезпечила обмін купонокарбованців на повноцінну національну валюту.

Є в минулому і вельми прикра

Головний офіс Ощадбанку України.

сторінка. Після відокремлення нашої установи від Ощадного банку СРСР залишки на вкладах і цінних паперах громадян України залишилися в Росії. В результаті у новоствореному банку автоматично виник величезний борг. Через знецінення грошових заощаджень унаслідок інфляції він згодом ще більше зріс. Держава, як відомо, на законодавчому рівні визнала його своїм внутрішнім боргом. Нині це одна з найгостріших проблем, яка завдала великої шкоди вкладникам банку, не кажучи вже про його престиж.

Попри всі труднощі й негаразди, прибутковий період становлення суверенної України, наш банк зберіг одне з провідних місць у вісімці системоутворюючих фінансових інститутів. Так, за організаційною структурою з ним не

Банк для всієї країни

Саме так називають Ощадбанк фінансові аналітики. Не буде помилкою сказати, що він обслуговує всю Україну. Свою ділову репутацію найбільший український державний банк підтвердив роками активної роботи з надання послуг своїм клієнтам. Нині, коли держава відзначає 10-ту річницю проголошення незалежності, ми подумки повертаємося в 1990-ті роки, коли творилася наша новітня історія. Про становлення, розвиток і плани Ощадного банку на майбутнє розповідає голова його правління.

зрівняється жоден вітчизняний банк. Сьогодні Ощадбанк має 8156 установ, у тому числі 25 регіональних управлінь, 447 відділень, 7670 філій та 14 агентств. У його установах працює понад 38 тисяч чоловік. Вони обслуговують клієнтів у найвіддаленіших куточках країни. Банк надає широкий комплекс банківських послуг і здійснює всі види операцій у національній та іноземній валютах. Через Ощадний банк проводиться основна сума комунальних платежів, інших перерахунків громадян. У банку одержують пенсії понад 1.5 млн. пенсіонерів, а заробітну плату через вкладні рахунки — близько 900 тисяч працівників бюджетних установ, громадських та інших організацій, підприємницьких структур.

Як і раніше, Державний ощадний банк не поступається лідерством на ринку залучення коштів населення, хоча зі зростанням конкуренції з боку комерційних банків його частка дещо зменшилася. За станом на 01.06.2001 р. сума вкладів громадян в установи Ощадбанку становила 1.5 млрд. гривень. Радше, що обсяг залучених у населення коштів із початку року збільшився на 221 млн. гривень, або на 17.3%. Це — вагоме свідчення високої довіри до Ощадного банку, його конкурентоспроможності. Люди приходять до нас тому, що банк повністю виконує свої зобов'язання, сплачує відсотки, за першою вимогою повертає вклади. Водночас треба визнати: Ощадбанк ще суттєво відає від інших банків щодо залучення на депозити коштів корпоративних клієнтів, а також коштів в іноземній валюті. Маємо всі можливості, щоб поліпшити тут стан справ.

Ощадний банк тісно співпрацює із суб'єктами господарювання, які посідають важливе місце у структурі української економіки. Із переліку прикладів наведу лише один — обслуговування Ощадбанком вітчизняного оптового ринку електроенергії. Пам'ятає, з якою іронією деякі газети повідомляли про вибір уповноваженого банку? Такот, загальні збори членів оптового рин-

Операційно-касовий зал головного офісу Ошадбанку України.

ку електричної енергії, що відбулись у січні 2001 року, схвалили проведену Державним ощадним банком України роботу з обслуговування енергопостачальних компаній та їх структурних підрозділів. Відкривши для них 571 розподільчий рахунок, банк з урахуванням потреб споживачів ретельно відпрацював механізм і регламент перерахування коштів за електроенергією. Щоб підтвердити очевидні переваги співпраці держбанку з підприємствами паливно-енергетичного комплексу, банк пішов на свідоме зниження тарифів з їх обслуговування, що забезпечило зниження собівартості палива. Реалізація запланованих напрямів розвитку ПЕК за участю Ошадбанку дасть йому змогу розвивати масштабні програми щодо залучення вкладів фізичних осіб. Це сприятиме формуванню додаткових джерел для внутрішнього інвестування вітчизняної економіки.

Незважаючи на те, що кредитний портфель Ошадбанку на 01.04.2001 р. сягав 1 млрд. 47 млн. 960 тис. гривень, потреби в інвестиціях великі. Головним своїм завданням у сфері кредитування керівництво банку вважає збільшення обсягу якісного і високоприбуткового портфеля позичок на основі мінімізації і диверсифікації кредитних ризиків. Окрім енергогенеруючих компаній, нині у нас є широкий вибір позичальників та інвестиційно привабливих об'єктів вкладення коштів. Аби задовольнити інтереси корпоративних клієнтів, банк уже сьогодні в змозі істотно збільшити обсяг кредитного портфеля. Однак потреби підприємств реального сектора економіки в коштах не завжди відповідають спроможності позичальників надати банку необхідне забезпечення і гарантії повернення позичок. Низький рівень кредитної дисципліни та наявний у цій справі ризик враховуються банком при визначенні оптимальних

темів нарощування кредитного портфеля, особливо з огляду на те, що повернення вкладів населення в Ошадбанк гарантовано державою.

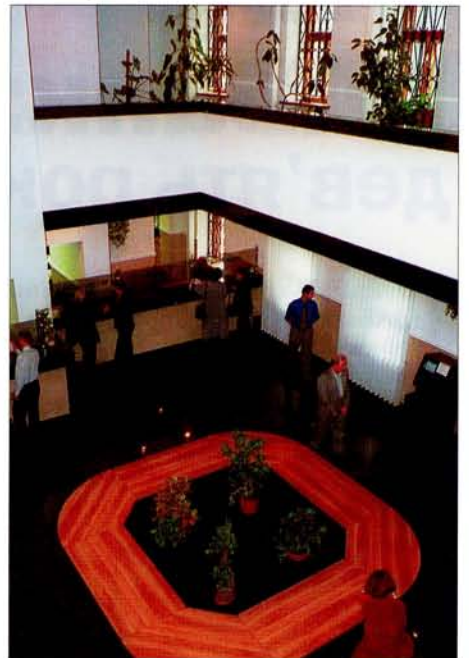
Не хотілося б, щоб у читача склалося враження, ніби банк уже вирішив усі проблеми. Це не так. Чимало їх (технологічних, фінансових, кадрових) ще заважає нам нормально працювати. І все ж ми з оптимізмом дивимось у майбутнє. Підставою тому — реалізація інноваційних проєктів, спрямованих на оптимізацію операційних процесів, на забезпечення високої якості банківських продуктів та послуг, їх вигідності. До цього ми прагнемо, без цього, власне кажучи, сьогодні просто неможливо динамічно розвиватися.

Протягом останніх років за сприяння таких авторитетних фінансових інституцій, як Фонд ощадкас Німеччини, Світовий банк, Нідерландський ING Barrings, Міжнародний валютний фонд, а також завдяки допомозі Національного банку України в Ошадбанку проводиться комплексна реструктуризація. Її мета — зниження ризику здійснюваних банком фінансових операцій, організація на нових засадах комерційної діяльності та менеджменту, якісне поліпшення традиційних та впровадження нових видів банківського сервісу. Зокрема, в рамках проєкту реструктуризації задіяно нові механізми управління і прийняття стратегічних рішень через систему комітетів (кредитного, комітету з управління активами і пасивами, фінансового та інших), що відповідає кращій світовій практиці ефективного банківського менеджменту. Цілковито себе виправдали також створені в Ошадбанку власне централізоване казначейство, департамент з обслуговування корпоративних клієнтів, департамент регулювання активно-пасивних операцій регіонів, управління депозитів, управління по роботі з проблемними активами, управління ризик-

менеджменту, прес-служба тощо. Тепер маємо гнучкий та ефективний механізм прийняття оперативних рішень, що відповідають як стратегії банку, так і ситуації на фінансовому ринку, яка швидко змінюється.

Згадав про це не випадково. У будь-якій справі головне — визначити, що може привести до успіху. Розробленою нами концепцією розвитку Державного ощадного банку України передбачено перетворити його в універсальну кредитно-фінансову установу з оптимальною структурою, високою прибутковістю капіталу, стабільною позицією на різних сегментах фінансового ринку. І банк прагне її матеріалізувати у своїй повсякденній діяльності. Все це в підсумку — робота на клієнта з метою задоволення його потреб. Ми повинні вміти все, що може робити для своєї клієнтури сучасний банк, і втілювати задумане у життя.

Сьогодні Ошадбанк приймає від населення різноманітні платежі, кошти на

Операційно-касовий зал Головного управління Ошадбанку України по місту Києву та Київській області.

вклади до запитання і строкові, здійснює розрахунково-касове обслуговування, валютні операції, обслуговує міжнародні пластикові картки тощо. Ясна річ, важко стверджувати, що банк, який я очолюю, — це портрет ідеального українського банку найближчих років. Однак ті десять літ, які Державний ощадний банк працює на вітчизняному фінансовому ринку, засвідчили: створено міцну базу для розуміння й довіри з боку клієнтів. Без цього сьогодні не обійтись жодному банку. Адже сильний банк — це передусім банк, якому довіряють.

Приз "Euromarket Award"
за внесок у загальноєвропейську
економічну інтеграцію.

Головний офіс ВАБанку
на вул. Зоологічній у Києві.

ВАБанк: дев'ять років розвитку

Всеукраїнський акціонерний банк (ВАБанк) — один із провідних українських комерційних банків "нової хвилі". За 9 років роботи він здобув і успішно підтримує репутацію сучасного універсального банку, який у своїй діяльності спирається на передові технології. Успіхи ВАБанку визнані

Національним банком України: йому надано ліцензії на проведення 29 із 30 дозволених українським законодавством банківських операцій.

У 1995 році Європейський центр досліджень ринку нагородив ВАБанк почесним призом "Euromarket Award" за внесок у загальноєвропейську еко-

номічну інтеграцію. У 1998-му ВАБанк нагороджено призом "Awards for Excellence 1998" журналу "Euromoney" як найпривабливіший банк в Україні. Довіра міжнародних фінансових інститутів переросла в партнерство: того ж року до складу акціонерів банку ввійшла SGLT UKR LIMITED — дочірня компанія американського інвестиційного банку Ladenburg Thalmann і французької фінансової групи Societe Generale, яка й сьогодні залишається іноземним акціонером банку.

Основні фінансово-економічні показники ВАБанку за 2000 р. і перше півріччя 2001 р. свідчать про постійне

Офіс ВАБанку на вул. Дегтярівській у Києві.

Операційний зал для юридичних осіб.

ХРОНОЛОГІЯ ЗРОСТАННЯ: КРОК ЗА КРОКОМ

- ВАБанк зареєстровано Національним банком України **2 липня 1992 р.** у формі відкритого акціонерного товариства (реєстраційний № 120). Його засновниками були недержавні організації та підприємства різних форм власності, а також приватні особи.
- За перший рік існування вдалося вирішити комплекс організаційних, технічних, технологічних питань, підібрати кваліфікований персонал, закласти основи кредитної, валютної, інвестиційної політики банку на найближчі роки. Того ж року отримано ліцензію на проведення операцій із російськими рублями. ВАБанк розпочав обслуговування юридичних осіб і завершив підготовку до роботи з населенням.
- **1 березня 1993 року** ВАБанк почав надавати послуги населенню, запропонувавши відкриття термінових тримісячних вкладів зі змінною, з урахуванням інфляції, відсотковою ставкою. Тоді ж було розроблено і запроваджено виграшні вклади, розіграш призів за якими провадився щомісяця.
- **У 1993 році** в рамках реалізації програми розвитку мережі філій ВАБанку були створені й розпочали роботу Перша і Друга київські, Дніпропетровська і Рівненська (сmt. Березне) філії.
- **У 1994 році** ВАБанк одержав повну валютну ліцензію на право ведення активних і пасивних операцій у вільно конвертованій валюті як із резидентами, так і з нерезидентами.
- **У 1995 році** ВАБанк нагороджено почесним призом Європейського центру досліджень ринку "Euromarket Award" за внесок у загальноєвропейську економічну інтеграцію.
- **У 1996 році** відповідно до стратегії розширення сфери своєї діяльності ВАБанк першим серед комерційних банків почав освоювати новий сегмент фінансового ринку, здійснюючи операції з українськими ювілейними і пам'ятними монетами з дорогоцінних металів.
- **У 1996 році** впроваджено систему "Клієнт — банк", що дає змогу клієнтам зі свого офісу здійснювати платежі та одержувати виписки з рахунку.
- ВАБанк став учасником міжнародної платіжної системи S.W.I.F.T. і був визнаний міжнародними фінансовими інститутами, отримавши повноваження на використання кредитної лінії Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) для розвитку малого й середнього бізнесу, пропозиції від фонду "Євразія" про співробітництво та програму кредитування малого бізнесу, а також Німецько-українського фонду про участь у програмі підтримки малого й середнього бізнесу в Україні.
- **У 1998 році** ВАБанк одним із перших серед вітчизняних комерційних банків отримав ліцензію НБУ на проведення операцій із банківськими металами на валютному ринку, а також ліцензію Міністерства фінансів України на право реалізації виробів із використанням дорогоцінних металів і каміння.
- **14 липня 1998 року** ВАБанк зареєстровано НБУ як банк з іноземною інвестицією. Одним із найбільших його акціонерів є SGLT UKR LIMITED — дочірня компанія американського інвестиційного банку Ladenburg Thalmann і французької фінансової групи Societe Generale.
- **У 1998 році** ВАБанк нагороджено призом "Awards for Excellence 1998" журналу "Euromoney" як найпривабливіший банк в Україні.
- **У 1998 році** ВАБанк почав здійснювати операції з кредитними картками.

зміцнення його позицій на фінансовому ринку України. Валюта балансу за 2000 р. збільшилася на 36% і на 1 січня 2001 р. становила 419.7 млн. грн., чисті активи зросли на 30% — до 333.6 млн. грн.

Капітал ВАБанку в минулому році збільшився на 27.4 % — до 71.6 млн. грн., обсяг кредитів юридичним особам — на 37%, сягнувши 146.7 млн. грн. Обсяг коштів на поточних і депозитних рахунках юридичних осіб на 1 січня 2001 р. становив 110.1 млн. грн., збільшившись майже на 64%. Прибуток за підсумками 2000 року становив 8 030 тис. грн., прибутковість капіталу досягла 11.2%. При цьому показник достатності загального капіталу, розрахований згідно з рекомендаціями Базельського комітету, майже в чотири рази перевищив мінімальну рекомендовану норму (8%), сягнувши 23.1% (у 1999 р. — 22.3%).

Активно працюючи з населенням, ВАБанк у 2000 р. майже подвоїв обсяг залучених коштів фізичних осіб. Їх абсолютна сума на кінець року становила 65.4 млн. грн., що свідчить про постійно зростаючу довіру населення до банку. Завдяки широкому спектру депозитних послуг і високому професіоналізму працівників ВАБанку його вкладниками стали понад 30 000 чоловік.

У нинішньому році банку вдалося зберегти позитивну динаміку розвитку. За станом на 02.07.2001 р., валюта балансу ВАБанку становила 502.3 млн. грн.; капітал, за попередніми оцінками, — 73 млн. грн.; обсяг кредитного портфеля зріс на 22.5%, сягнувши 189.5 млн. грн.; сума залучених коштів фізичних осіб дорівнювала 77.4 млн. грн. Фінан-

Фахівці операційного відділу консультуються з приводу поліпшення обслуговування клієнтів.

Операційний зал для фізичних осіб.

ВАБанк — один із небагатьох українських банків, які займаються операціями з банківськими металами на вітчизняному та міжнародному ринках.

Скриньки клієнтів для виписок із рахунків.

совий результат ВАБанку за 6 місяців 2001 року становив 1.080 млн. грн.

Більше половини кредитного портфеля банку — це довгострокові та середньострокові кредити, надані українським підприємствам на створення й розвиток вітчизняного виробництва за рахунок міжнародних кредитних ліній і власних коштів. Серед клієнтів ВАБанку — такі відомі вітчизняні підприємства, як телестудія “1+1”, авіакомпанія “Аеросвіт”, компанія “Українські радіосистеми” (мережа мобільного зв’язку WellCom), корпорація “Мінеральні води України”, Київський виноробний завод, Укрзалізничпостач, Миргородський завод мінеральних вод, торговельні підприємства групи “Євромарт” та інші.

Для підтримки регіональних програм клієнтів банку в 2000 році відкрито представництво у Харкові, а з 1999 року діє також представництво ВАБанку в Будапешті (Угорщина).

Новим напрямом діяльності Всеукраїнського акціонерного банку є надання своїм клієнтам дистанційних послуг. Йдеться не лише про обслуговування поточних операцій клієнтів за допомогою системи “Клієнт — банк”, а й про цілий комплекс додаткових послуг через системи інтернет-банкінгу, телефонного і мобільного банкінгу для компаній та приватних осіб, які відкрили у ВАБанку свої рахунки.

Прес-служба ВАБанку.

- **21 січня 1999 року** на перших торгах Секції банківських металів УМВБ ВАБанк придбав злитки банківського золота.
- **28 січня 1999 року** ВАБанк першим в Україні почав відкривати й обслуговувати депозитні рахунки юридичних і фізичних осіб, забезпечені дорожочінними металами.
- **10 березня 1999 року** ВАБанк почав відкривати й обслуговувати термінові кодовані рахунки фізичних осіб у національній та іноземній валютах.
- **29 березня 1999 року** ВАБанк здав до Державної скарбниці НБУ першу партію дорожочінних металів і каміння, придбаних у населення.
- **14 квітня 1999 року** офіційно зареєстровано представництво ВАБанку в Будапешті (Угорщина).
- **24 травня 1999 року** ВАБанку розширено ліцензію на виконання банківських операцій: дозволено проводити операції з банківськими металами на міжнародних ринках.
- **15 липня 1999 року** ВАБанк підписав договір із фондом “Євразія” про програму сприяння розвитку малого бізнесу.
- **У серпні 1999 року** ВАБанк вступив до Асоціації українських банків — членів Eurpay International.
- **У вересні 1999 року** — ВАБанк почав емітувати міжнародні дебетові картки Maestro/Cirrus VABANK.
- **28 вересня 1999 року** ВАБанк виграв конкурс Фонду державного майна України (ФДМУ) з вибору зберігача для надання депозитарних послуг центральному апарату ФДМУ.
- **18 жовтня 1999 року** ВАБанк став переможцем конкурсу з вибору зберігача для надання депозитарних послуг регіональному відділенню ФДМУ по Києву і Київській області.
- **У березні 2000 року** із Міністерством фінансів України підписано Договір про участь у реалізації кредитної лінії Світового банку реконструкції і розвитку “На структурну перебудову вугільної галузі”.
- **У квітні 2000 року** ВАБанк відкрив філію в Одесі та збільшив статутний фонд на 18% за рахунок капіталізації дивідендів.
- **У травні 2000 року** ВАБанк першим серед українських банків став радником Фонду державного майна України з приватизації вітчизняних підприємств.
- **У липні 2000 року** ВАБанк почав обслуговувати перекази в системі Western Union.
- **У листопаді 2000 року** укладено контракт із компанією IFS International (США) на постачання ВАБанку системи програмного забезпечення TP-CMS для емісії й обслуговування (Card Issuing and Merchant Acquiring) міжнародних платіжних чіпових карток VISA і Eurpay.
- **У січні 2001 року** ВАБанк почав упроваджувати телебанкінг, надавати послуги дистанційного управління банківським рахунком.
- **У січні 2001 року** ВАБанк почав емітувати картки American Express.
- **У березні 2001 року** ВАБанк розпочав повномасштабне впровадження електронного банкінгу: телебанкінг, інтернет-банкінг і мобільний банкінг.
- **У квітні 2001 року** ВАБанк почав емітувати віртуальні платіжні картки VISA Virtuon.
- **У квітні 2001 року** укладено угоду про співробітництво зі страховою компанією AIG Ukraine щодо страхування власників платіжних карток ВАБанку при поїздках за кордон.
- **У червні 2001 року** ВАБанк розширив спектр платежів за допомогою послуг дистанційного управління рахунком.

Юрій Качаєв

Старший науковий співробітник Інституту географії Національної академії наук України.
Кандидат географічних наук

ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДУ

У 2000 році, порівняно з попереднім, значно збільшилися обсяги сумарних активів комерційних банків (на 43.3%) та їх статутного капіталу (на 25.8%). Однак і їхні витрати зростали вищезгаданими темпами. Відтак, за результатами 2000 року, збитки банківської системи становили 29.6 млн. грн. Зі збитками рік закінчили 12 зі 154 вітчизняних банків, які надавали звітність.

Географічний підхід при дослідженні ризику доходів ґрунтується на значній диференціації доходів комерційних банків (КБ) у різних регіонах та містах країни, пов'язаний із дією певних територіальних факторів. Різниця у величині середнього доходу КБ в банківських центрах України (див. таблицю 1) досить відчутна: від 2.4 млн. грн. у Кривому Розі до 100.5 млн. грн. у Дніпропетровську (хоча стосовно деяких комерційних банків значно більша — від 0.1 млн. грн. у Місто-банку до 968.9 млн. грн. у Промінвестбанку). До групи центрів із найвищим відхиленням цього показника від середнього по країні рівня (23.5 млн. грн.) входять Дніпропетровськ, Запоріжжя і Київ, до протилежної групи — Харків, Полтава, Луцьк та інші.

Однак на практиці для оцінки рівня ризику банківської діяльності використовується не лінійне відхилення, а репрезентативніший показник — середньоквадратичне відхилення. При плануванні розміщення філій КБ важливе значення має оцінка рівня коливань доходу в межах окремих банківських центрів, тобто характеристика внутрігрупової (внутріміської) варіації цього показника. Його величина в містах Ук-

Географічні підходи до визначення та зменшення ризику банківської діяльності

Ризик, іманентно властивий банківській діяльності (ймовірність небажаного для комерційних банків зменшення запланованих доходів, втрати частини кредитних та інвестиційних ресурсів, додаткових витрат тощо), в сучасних умовах значно зростає. Відтак зростає й увага до вивчення пов'язаних із ним багатогранних проблем. Рівень таких досліджень в Україні загалом відповідає сучасному міжнародному рівню, але в умовах характерних для вітчизняної банківської практики невизначеності та нестабільності варто зважати також на нетрадиційні для кредитно-фінансової сфери підходи й методи. Один із них — географічний. У попередній статті автора (див. "Вісник НБУ" № 4 за 2001 р.) мовилося про значну територіальну диференціацію банківської сфери України. Закономірно, що ця особливість характерна й для ризику банківської діяльності. У пропонованій читачам статті йдеться про кілька його аспектів — насамперед про ризик неотримання доходів.

Таблиця 1. Територіальна диференціація доходу комерційних банків України (за величиною територіального індексу відхилення від середнього показника)

За станом на 01.01 2000 р.

Банківські центри	Середній дохід одного банку в місті, млн. грн.	Лінійне відхилення від середнього по країні показника		Внутріміське середньоквадратичне відхилення, млн. грн.	Коефіцієнт варіації
		млн. грн.	територіальний індекс відхилення		
Високий рівень відхилення (понад 2.00)					
Дніпропетровськ	100.5	77.0	3.78	250.0	2.49
Запоріжжя	77.5	54.0	2.65	91.8	1.19
Київ	73.0	49.5	2.43	18.9	0.26
Середній рівень відхилення (0.50 – 2.00)					
Кривий Ріг*	2.4	21.1	1.03	—	—
Чернівці*	3.4	20.1	0.99	—	—
Суми*	3.6	19.9	0.98	—	—
Севастополь	4.0	19.5	0.96	0.1	0.03
Іллічівськ*	42.0	18.5	0.91	—	—
Ужгород*	5.9	17.6	0.86	—	—
Луганськ	6.0	17.5	0.86	0.8	0.13
Івано-Франківськ	7.0	16.5	0.81	1.3	0.19
Кременчук	39.6	16.1	0.79	32.3	0.72
Сімферополь	8.2	15.3	0.75	3.4	0.85
Херсон*	8.5	15.0	0.74	—	—
Чернігів	9.6	13.9	0.68	8.2	0.85
Одеса	9.7	13.8	0.68	10.9	1.12
Низький рівень відхилення (менше 0.50)					
Донецьк	33.4	9.9	0.49	51.8	1.55
Львів	14.3	9.2	0.45	13.4	0.94
Луцьк	18.5	5.0	0.25	3.0	0.16
Полтава*	22.1	1.4	0.07	—	—
Харків	22.5	1.0	0.05	25.0	1.11
*Показник не розраховувався, оскільки в місті — не більше одного функціонуючого банку.					

*Показник не розраховувався, оскільки в місті — не більше одного функціонуючого банку.

Таблиця 2. Рівень ризику банківської діяльності в регіонах України (за величиною територіального індексу зовнішніх факторів ризику банківської діяльності)

Регіони	Фактори ризику					Інтегральний коефіцієнт ризику	
	криміногенні	економічні	незавершеність будівництва	соціальні	екологічні	бали	територіальний індекс
<i>Дуже високий рівень (понад 1.20)</i>							
Тернопільська область	4	5	4	4	2	4.25	1.31
Івано-Франківська область	4	5	2	4	4	4.05	1.25
Миколаївська область	5	3	5	3	3	4.00	1.24
Хмельницька область	4	4	5	3	2	3.95	1.22
<i>Високий рівень (1.11 – 1.20)</i>							
Волинська область	4	5	2	4	1	3.90	1.20
Херсонська область	4	4	5	3	1	3.90	1.20
Рівненська область	4	4	4	3	2	3.80	1.17
Житомирська область	3	4	5	3	2	3.60	1.11
Львівська область	4	3	4	4	3	3.60	1.11
<i>Середній рівень (0.91 – 1.10)</i>							
Кіровоградська область	3	5	5	4	2	3.55	1.10
Сумська область	4	4	2	4	1	3.55	1.10
Чернігівська область	4	3	5	2	1	3.45	1.07
Вінницька область	3	4	4	2	2	3.35	1.03
Чернівецька область	3	4	2	5	2	3.35	1.03
Луганська область	4	2	4	4	4	3.30	1.02
Черкаська область	3	4	3	3	2	3.30	1.02
<i>Низький рівень (0.70 – 0.90)</i>							
Дніпропетровська область	3	2	4	3	5	2.90	0.90
Полтавська область	3	4	1	2	2	2.90	0.90
Одеська область	4	2	2	1	3	2.65	0.82
АР Крим	3	2	3	3	2	2.60	0.80
Закарпатська область	2	3	1	4	2	2.60	0.80
Донецька область	3	2	2	5	5	2.50	0.77
Запорізька область	3	2	3	1	4	2.50	0.77
<i>Дуже низький рівень (менше 0.70)</i>							
Харківська область	2	2	3	2	3	2.20	0.68
Київська область	1	1	1	2	3	1.20	0.37

раїни дуже диференційована.

Те ж стосується і коефіцієнта варіації (див. таблицю 1). Його максимальна величина ризику банківської діяльності властива переважно найбільшим банківським центрам — Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжю, Одесі та Харкову. Варто звернути увагу на особливе місце Києва, що засвідчує сприятливий банківський клімат у цьому місті.

Депо слабші, та все ж значні територіальні коливання характерні також для інших показників банківської діяльності, скажімо — доходності капіталу. Так, коефіцієнт варіації цього показника у Донецьку становив 1.50, Дніпропетровську — 0.84, Сімферополі — 0.75, Львові — 0.43, Одесі — 0.26.

Подібні територіальні відмінності рівня ризику банківської діяльності зумовлені дією багатьох чинників: внутрібанківських, зовнішніх і, як свідчать проведені нами раніше дослідження, територіальних — міських факторів, територіальної концентрації чи деконцентрації. З огляду на проблему необхідності зниження ризику доходів комерційних банків детальніше

зупинимося на особливостях впливу останньої групи цих факторів.

Порівнюючи рівень доходів банків із масштабами розвитку їх регіональної мережі, помічаємо певні закономірності. По-перше, територіальна диференціація банківської діяльності по-різному впливає на рівень доходу. По-друге, цей взаємозв'язок має переважно нелінійний характер. По-третє, він характерний для всіх показників розвитку регіональної мережі комерційних банків (її величини, територіального розширення тощо). Кореляційно-регресійне дослідження цього взаємозв'язку дало змогу побудувати тренд варіації доходу комерційних банків залежно від особливостей їхньої мережі філій, що має значення при плануванні та прогнозуванні банківської діяльності в регіонах.

Взаємозв'язок між ризиком доходів та розвитком регіональної мережі банку в умовах розвитку портфельних технологій фактично означає, що банківський ризик певним чином залежить від територіальної диверсифікації банківської діяльності. Тери-

торіальна диверсифікація (її ще називають регіональною) — це один із видів диверсифікації банківського портфеля, головною відмінністю якого від, скажімо, компонентної або галузевої диверсифікації є оперування (маневрування) не банківськими інструментами (акціями, кредитами), а регіонами, містами та іншими територіальними утвореннями. При цьому слід враховувати, що регіон — це не абстрактна геометрична площа, а конкретна територія з певними природними, соціально-демографічними, фінансово-економічними, політичними та іншими особливостями, які можуть впливати на ефективність і ризик банківської діяльності у протилежних напрямках, збільшуючи або зменшуючи інвестиційну та банківську привабливість регіону.

У зв'язку із цим варто зазначити, що територіальні відмінності характерні практично для всіх, навіть загальнодержавних факторів — інвестиційного клімату, фінансово-економічної ситуації, рівня цін тощо, — які визначають величину систематичного ризику банківської діяльності. Навіть податко-

ва політика держави може мати регіональні особливості, пов'язані, приміром, з особливим фінансовим режимом у таких територіальних утвореннях, як спеціальні економічні зони, райони пріоритетного розвитку тощо. Територіальні відмінності пов'язані також із кон'юктурою банківського ринку, зумовленою економічним розвитком регіонів, місцевих інвестиційних ринків, життєвим рівнем населення, фінансовим станом підприємств, розвитком банківської інфраструктури тощо.

Загалом розрахунок впливу цих зовнішніх щодо комерційного банку факторів впливу на ризик його діяльності — справа доволі складна, оскільки необхідно врахувати понад 30 показників. У таблиці 2 подано спрощений варіант оцінки можливого впливу зовнішніх факторів ризику банківської діяльності: 13 його чинників умовно об'єднано у п'ять груп ризику.

До групи **криміногенних факторів** відносять рівень злочинності в економічній сфері, порушення в діяльності учасників інвестиційного ринку; до **економічних** — збитковість підприємств і їх заборгованість, індекс цін; до **факторів незавершеності будівництва** — обсяг незавершеного будівництва та його співвідношення з інвестиціями в основний капітал; до **соціальних** — рівень безробіття, масштаби страйків, заборгованість за зарплатою; до **екологічних** — рівень забруднення повітря і води, збитки від аварійних забруднень.

Загальною рисою цих (далеко не всіх із існуючих) факторів ризику є їх значна територіальна диференціація, хоча інтенсивність коливань значень показників у окремих групах факторів дещо відрізняється: середньоквадратичне відхилення значень (балів) по групі криміногенних факторів становило 3.72; економічних — 5.27; незавершеності будівництва — 5.72; соціальних — 5.56; екологічних — 6.03. На жаль, характерною рисою розвитку всіх регіонів є економічна злочинність.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

На наступному етапі дослідження факторів ризику в регіонах України за спеціальною методикою, з урахуванням "ваги" цих факторів, обчислено інтегральні коефіцієнти банківського ризику та відповідні територіальні індекси (щодо середнього по країні показника). Це дало змогу визначити, які регіони характеризуються екстремальними для банківської діяльності умовами. До областей із дуже високим рівнем банківського ризику (тери-

торіальний індекс понад 1.20) належать недостатньо економічно розвинуті регіони України — Тернопільщина, Івано-Франківщина, Миколаївщина та Хмельниччина. І навпаки, регіонами зі сприятливим банківським кліматом є індустріально розвинуті області — Донецька, Запорізька, Харківська і, особливо, Київська.

Завдяки аналізу та врахуванню особливостей територіальної диференціації факторів банківського ризику забезпечується багатоваріантність регіональної політики комерційних банків і відповідно маневровість їх дій щодо зниження інвестиційного та кредитного ризику. Зокрема, оцінюючи альтернативні варіанти розміщення певного виду банківських послуг, вони акцентують увагу на особливій привабливості регіонів саме для цього виду діяльності. Якщо регіон — визначений або з певних причин змінити його не можна, маневрують банківськими інструментами з урахуванням їх індивідуальної чутливості до певних факторів даної території. Є й інші варіанти поведінки.

Аналізуючи процеси територіальної диверсифікації банківського портфеля, зазначимо, що у змістовному аспекті вона відображає дію двох факторів: 1) кількості регіонів або філій у регіонах (за принципом, закладеним у модель оптимального інвестиційного портфеля Марковіца) та 2) сприятливості регіонів для здійснення банківської діяльності (через вибір території з мінімальною активністю факторів ризику). На нашу думку, синергійний ефект від сукупної дії цих факторів, який реалізується у процесі раціональної територіальної організації банківських установ, дає змогу суттєво зменшити як несистематичний, так і систематичний ризики. У зв'язку із цим слід зазначити, що теза про неможливість зниження систематичного ризику шляхом диверсифікації стосується тільки звичайного її виду, зміст якого вужчий, ніж зміст територіальної диверсифікації.

Одним із найважливіших показників ефективності банківської системи є якість кредитного портфеля. На початку 2001 року його обсяги становили 47.6% від вартості сумарних активів комерційних банків України. Із цим пов'язана значна увага банків до оцінки кредитного ризику банківської діяльності як ризику неповернення, часткового повернення або несвоєчасного повернення боргів. Подібні несприятливі для комерційних банків ситуації зумовлені дією багатьох факторів, які, як показало дослідження, мають значні територіальні відмінності. Відтак закономірною є значна територіальна ди-

ференціація інтенсивності виникнення "поганих" для банків кредитних ресурсів (див. таблицю 3). Величина такого її показника, як частка ризикових кредитів у загальній вартості кредитного портфеля комерційного банку, коливається в дуже широких межах: від 0.7% у Кривому Розі до 84.6% у Сумах. У найважливіших банківських центрах (за винятком Києва та Донецька) маємо середнє значення цього показника (незважаючи на те, що частка проблемних кредитів упродовж 2000 року поступово зменшувалася — з 20.4 до 14.1%, — вона все ж залишається досить високою). Для більшості ж інших міст України характерні екстремальні його коливання.

Високий рівень територіальної диференціації кредитного ризику зумовлюється прямим або опосередкованим впливом територіальних факторів. Проведений кореляційно-регресійний аналіз свідчить, по-перше, про переважно лінійну форму їх взаємозалежності, а по-друге, про певні відмінності в характері (силі та напрямі) їхнього взаємозв'язку в розрізі окремих видів територіальних факторів. Зокрема, територіальні концентрація або деконцентрація впливають на рівень кредитного ризику майже однаково, а проте напрямки їх дії — різні. Зі збільшенням кількості комерційних банків та їхніх філій у центрі частка ризикових кредитів теж зростає, а з розширенням регіональної мережі комерційних банків, навпаки, знижується. Ці особливості важливо враховувати, оцінюючи умови кредитної діяльності банків та шукаючи шляхи зменшення її ризику.

Вивчення структури ризикових кредитів, зокрема співвідношення основних їх складових — прострочених, пролонгованих та сумнівних кредитів, — розкриває якісний бік ризику кредитного портфеля. Дослідження свідчить про доволі значні територіальні відмінності цієї структури. Величини середньоквадратичного відхилення та коефіцієнта варіації частки прострочених кредитів відповідно становили 25.2% та 0.72; пролонгованих — 29.7% та 0.56; сумнівних — 16.6% та 1.36.

Стосовно сумнівних кредитів, які, на нашу думку, є найцікавішими з точки зору аналізу кредитного портфеля, банківські центри можна поділити на три групи. До першої належать міста з підвищеним ризиком виникнення сумнівних кредитів — Черкаси, Ужгород, Івано-Франківськ, Сімферополь, Херсон. Найрозвинутіші центри — Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса — характеризуються середніми значеннями сумнівних кредитів (10—20%). В останній групі — більшість інших міст

Таблиця 3. Територіальні відмінності кредитного ризику комерційних банків України (за величиною територіального індексу частки ризикових кредитів)

За станом на 01.01.2000 р.

Банківські центри	Частка ризикових кредитів у загальному обсязі кредитного портфеля		Структура ризикових кредитів					
			прострочені кредити		продовговані кредити		сумнівні кредити	
	відсоток	територіальний індекс	відсоток	територіальний індекс	відсоток	територіальний індекс	відсоток	територіальний індекс
Високий рівень (понад 1.25)								
Суми	84.6	5.46	24.8	0.71	74.7	1.41	0.5	0.04
Київ	25.6	1.65	65.2	1.87	22.2	0.42	12.6	1.03
Полтава	25.6	1.65	11.3	0.33	79.3	1.50	9.4	0.77
Чернігів	24.8	1.60	30.4	0.87	69.6	1.31	—	—
Донецьк	20.8	1.34	35.7	1.03	49.6	0.94	14.7	1.21
Чернівці	19.3	1.26	12.5	0.36	81.3	1.53	6.2	0.51
Середній рівень (0.75 — 1.25)								
Одеса	17.9	1.16	30.7	0.88	54.8	1.03	14.5	1.19
Дніпропетровськ	16.0	1.03	57.0	1.64	32.9	0.62	10.1	0.83
Сімферополь	15.1	0.97	15.7	0.45	62.8	1.19	21.5	1.76
Запоріжжя	13.9	0.90	92.0	2.64	4.0	0.08	4.0	0.33
Харків	11.8	0.76	48.9	1.41	51.1	0.96	—	—
Низький рівень (менше 0.75)								
Севастополь	11.4	0.74	5.0	0.41	90.0	1.70	5.0	0.41
Львів	10.9	0.70	67.6	1.94	23.5	0.44	8.9	0.73
Луцьк	8.8	0.57	29.2	0.84	70.8	1.34	—	—
Луганськ	6.7	0.43	45.5	1.31	54.5	1.03	—	—
Черкаси	6.6	0.43	—	—	33.3	0.63	66.7	5.47
Іллічівськ	6.1	0.39	2.4	0.07	97.6	1.84		
Ужгород	4.3	0.28	50.0	1.44	—	—	50.0	4.10
Кременчук	4.3	0.28	26.5	0.76	73.5	1.39	—	—
Івано-Франківськ	2.8	0.18	75.0	2.16	—	—	25.0	2.05
Херсон	2.3	0.15	40.0	1.15	40.0	0.76	20.0	1.64
Кривий Ріг	0.7	0.05	—	—	100.0	1.89	—	—

України (див. таблицю 3).

Кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку структури ризикових кредитів та особливостей територіального розвитку комерційних банків виявив такі закономірності:

а) з посиленням територіальної концентрації банківської діяльності структура ризикових кредитів у банківських центрах якісно поліпшується: знижується частка сумнівних і дещо зростає питома вага прострочених та продовгованих кредитів;

б) посилення територіальної деконцентрації банківської діяльності, зокрема збільшення кількості філій комерційних банків має зворотну дію. Це підтверджує зроблені нами раніше висновки (див. "Вісник НБУ" № 4 за 2001 р.) про у цілому негативний вплив процесу кількісного розширення регіональної ме-

режі КБ на фінансово-економічні показники банків;

в) територіальне розширення філіальної мережі банку, тобто зростання її протяжності, дещо зменшує частку сумнівних кредитів.

Загалом територіальні фактори неоднозначно впливають на структуру ризикових кредитів комерційних банків.

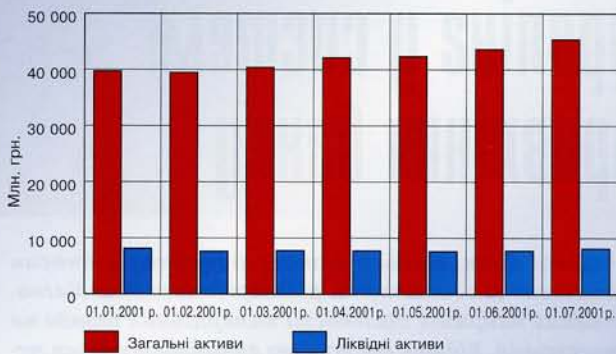
Нами розглянуто лише деякі географічні аспекти ризику банківської діяльності та визначено загальні тенденції територіальної організації банківської сфери України. Конкретне дослідження рівня ризику тих чи інших інвестиційних і фінансових проектів комерційних банків необхідно проводити на основі багатоаспектного територіального аналізу в контексті впливу й інших банківських факторів.

Звісно, проведеними в роботі переважно математико-статистичними розрахунками географічні дослідження не обмежуються. Методичний інструментарій економічної географії досить різноманітний і забезпечує проведення як мікро-, так і макродосліджень банківської сфери. Зокрема, розроблена нами система моделей територіального розвитку комерційних банків дає змогу проводити регіональний моніторинг рівня ризику банківської діяльності, прогнозувати її регіональний економічний ефект в умовах певної невизначеності, неповноти тих чи інших показників. У процесі вирішення нагальних проблем розвитку банківського ринку України необхідно використовувати конструктивний потенціал поєднання географічних та економічних досліджень.

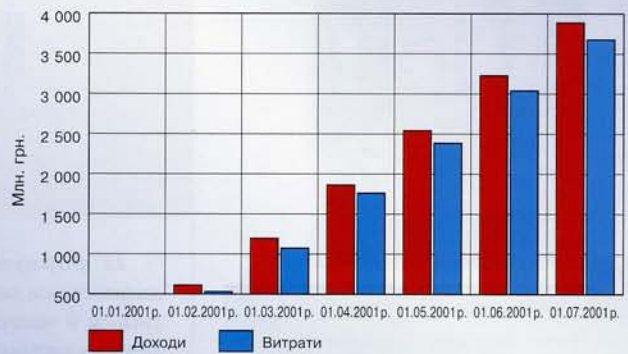

Динаміка фінансового стану банків України за червень 2001 р.

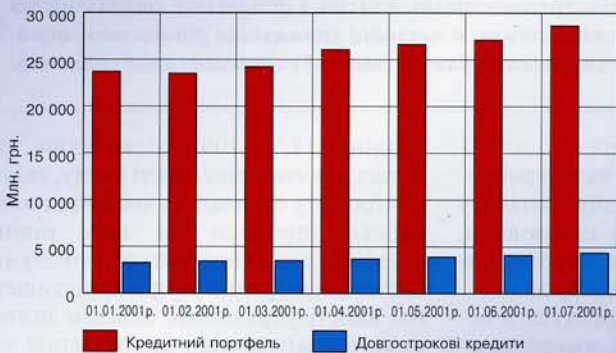
Загальні та ліквідні активи комерційних банків України

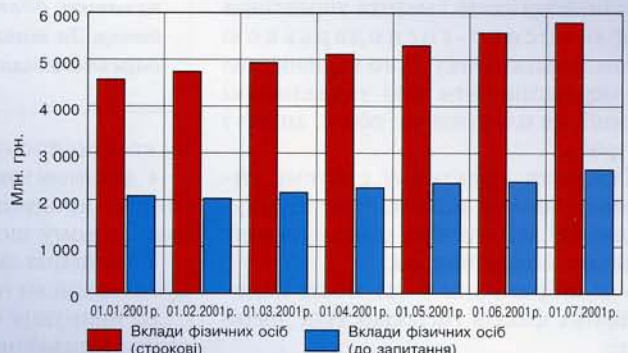
Доходи та витрати комерційних банків України

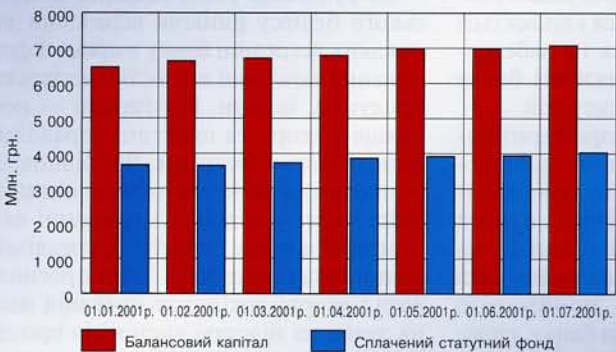
Кредитний портфель комерційних банків України

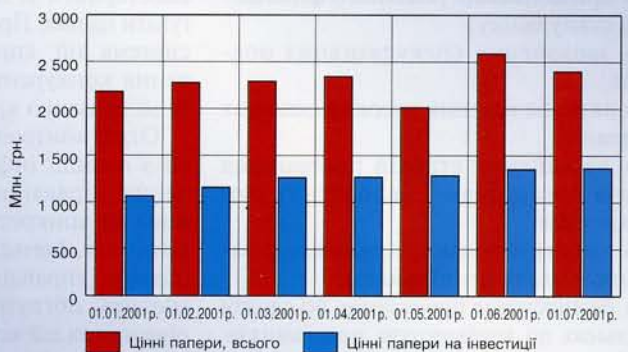
Вклади населення в комерційних банках України

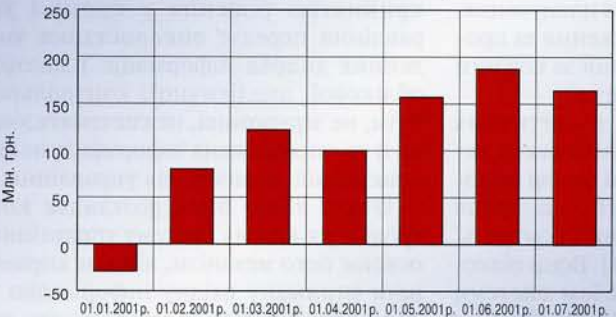
Балансовий та статутний капітал комерційних банків України

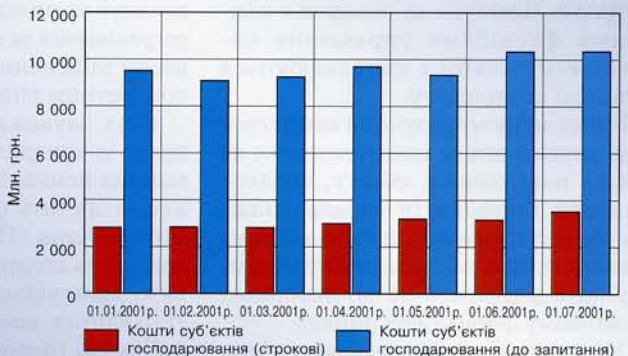
Вкладення комерційних банків України в цінні папери

Прибуток комерційних банків України

Кошти суб'єктів господарювання в комерційних банках України

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду НБУ.

Любомира Кіндрацька

Доцент Київського національного
економічного університету.
Кандидат економічних наук

Змінюючи стиль і методи управління фінансово-господарською діяльністю банку, його керівництво має переосмислити такі управлінські функції, як планування, облік, аналіз і контроль.

Створити ефективну систему управління банком можна, лише ліквідувавши такі найтипівіші ознаки низької культури управління, як:

- ♦ відображення у звітності недостовірних фактів господарської діяльності;
- ♦ перекручування звітних показників;
- ♦ приховування реального фінансового стану банку;
- ♦ заохочення спекулятивних операцій;
- ♦ активне ведення високоризикових операцій;
- ♦ порушення строків повернення боргів кредиторам і депозитних сум вкладникам;
- ♦ необґрунтоване підвищення заробітної плати працівникам;
- ♦ безпідставне просування по службі лояльних до керівництва працівників.

Новий елемент управління — управлінський облік — формується як синтез планування, обліку, аналізу та контролю. Водночас ці складові є важливими функціями управління комерційним банком і узагальнюються системою контролінгу.

В економічному розумінні контролінг — це управління та спостереження на засадах планування, обліку, аналізу, контролю і прийняття управлінських рішень, інтегрованих у цілісну систему управління банком, орієнтовану на тривалу його діяльність на вітчизняному та світовому фінансових ринках.

Об'єктивними передумовами формування системи контролінгу в сучасно-

му комерційному банку є:

- ♦ зростання швидкості та частоти змінюваності процесів, які відбуваються у зовнішньому щодо банку середовищі;
- ♦ зміщення акценту з контролю минулих подій на прогноз майбутніх.

Це примушує істотно коригувати механізм управління банком, зосереджуючи увагу на гнучкості управління, що диктується необхідністю безперервно спостерігати за змінами та швидко реагувати на них. Продумується і втілюється система дій, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності банку та мінімізацію кризових ситуацій.

Отже, контролінг слід характеризувати з позиції інформаційного забезпечення управління банком, орієнтованого на конкретний, наперед заданий результат. Ідеться про формування необхідної управлінської інформації, яка містить обґрунтування прийнятого рішення та дій керівництва банку, спрямованих на його виконання. Тобто основна функція контролінгу полягає в підтримці керівництва банку. Він поєднує комплекс задач із планування, регулювання та спостереження за процесом здійснення наміченої за кожним конкретним рішенням мети.

Слід зауважити, що теоретичних праць із контролінгу в банківських установах немає. Відповідні базові положення містить фундаментальна праця Дітгера Хана "Планування і контроль: концепція контролінгу" [1]. Вони цілком вито відповідають потребам системи управління комерційним банком як суб'єктом господарювання.

Д.Хан, узагальнюючи задачі кон-

Управлінський облік та контролінг у системі управління банку

Із формуванням у сфері банківського бізнесу ринкових відносин змінюється характер аналітичних досліджень, розширюється зона діагностики й пошуку ефективних напрямів діяльності комерційних банків на ринках капіталів та інвестицій. Відтак поступово відпрацьовується механізм координації всіх управлінських ланок у внутрішній системі банку — управління ним набуває нової якості. Динамічні зовнішні процеси також спонукають дбати про конкурентоспроможність і фінансову стабільність банку. За таких умов зміна стилю й методів управління фінансово-господарською діяльністю комерційних банків стає об'єктивною необхідністю.

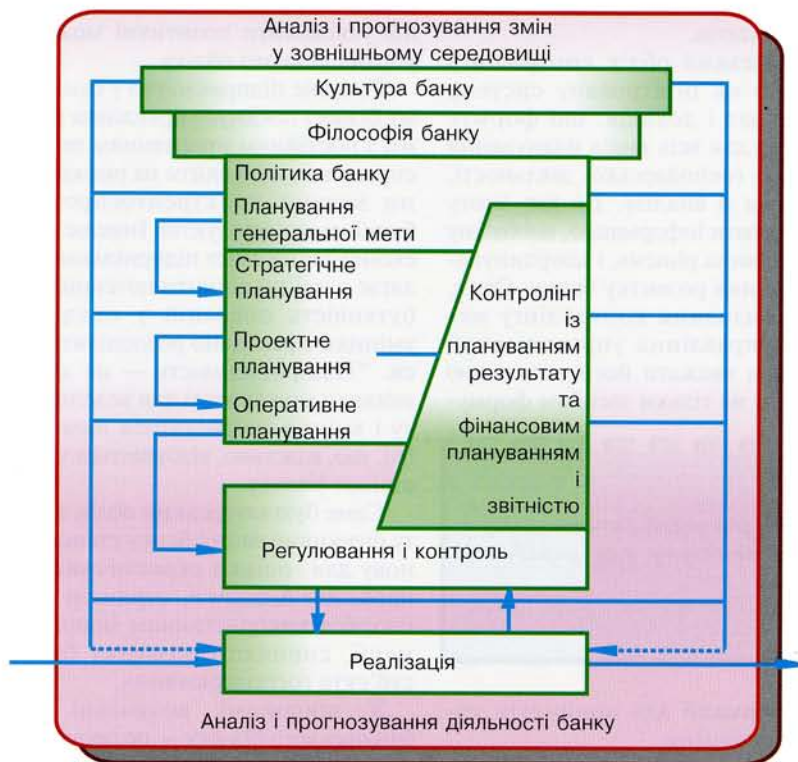
тролінгу [1, с. 109], підкреслює, що аналіз, прогноз діяльності банку, галузь контролінгу охоплюють численні господарські процеси на всіх рівнях банківського менеджменту. В підсумку система контролінгу сприяє підвищенню якості управління шляхом погодженого планування і застосування механізму контролю для оцінки відхилення від заданих параметрів.

За сучасних умов ведення банківського бізнесу ринкові відносини виникають всередині банку в процесі формування загальної вартості банківських продуктів, їх ціни. Контролінг — нове явище у теорії та практиці управління вітчизняними банками. Він відповідає ринковому механізму господарювання, зміст якого полягає в отриманні економічної вигоди (доходу) від реалізації банківських продуктів. Утім, прогнозувати планову дохідність операцій можна лише на підставі висновків про досягнуті показники, причому, беручи до уваги перспективні напрями діяльності.

Це означає, що обґрунтованому прийняттю рішення у процесі управління передуює використання численних джерел інформації: планової, облікової, аналітичної, контрольної. Втім, не згрупована, не систематизована й не опрацьована інформація не має практичної цінності для управління.

Отже, якщо банк розглядає контролінг як власну систему управління і освоює його механізм, він має спрямовувати отриману вхідну інформацію за певними напрямками майбутнього управлінського рішення. До речі, в системі контролінгу необхідно поєднувати

Схема 1. Контролінг у межах управлінських задач комерційного банку

аналітичні ретроспективні та перспективні елементи.

Так, ретроспективний аналіз дає уявлення про сформовані тенденції за конкретними напрямками діяльності, які, певна річ, підтверджуються відповідною бухгалтерською інформацією. Водночас створюється інформаційна база для якісного планування, що становить уже перспективний, тобто прогнозний елемент контролінгу.

Предметом контролінгу в сучасному банку є економічне управління, зорієнтоване на результат: максимальний прибуток, високу дохідність власних акцій при гарантованій ліквідності та платоспроможності.

З основним завданням контролінгу — забезпечувати інформацією орієнтоване на результат управління банком — прямо пов'язані його функції консультування й інформаційного обслуговування підготовки та виконання рішень.

Керівництво має визначити, який підрозділ банку впроваджуватиме у повсякденну практику зазначені функції контролінгу. Найчастіше ці обов'язки покладаються на підрозділ збору та опрацювання загальноекономічної інформації, який виконує такі завдання:

- бере участь у розробці стратегічних та оперативних планів діяльності банку;
- здійснює поточну вертикальну й горизонтальну координацію даних для планування;
- оцінює й аналізує облікову інфор-

мацію, необхідну для контролювання операцій та процесів, з орієнтуванням на позитивний результат.

Підрозділ контролінгу, забезпечуючи для прийняття кожного управлінського рішення формування відповідної інформаційної бази, повинен:

- 1) з'ясувати фактичний стан справ у банку стосовно того чи іншого конкретного питання і доповісти керівництву про отримані результати;
- 2) встановити причини відхилення фактичних даних від планових;
- 3) запропонувати можливі варіанти усунення відхилень від запланованих показників;
- 4) спрогнозувати планові програми діяльності з урахуванням реального стану справ і можливих змін на міжбанківському ринку капіталів та інвестицій.

Мета контролінгу збігається із загальною метою діяльності комерційного банку і полягає у забезпеченні:

- оптимізації фінансового результату шляхом максимального збільшення прибутку;
- достатності капіталу за умови дотримання установлених НБУ показників ліквідності.

Концепцію контролінгу у вітчизняних банках слід зорієнтувати на облікову систему, враховуючи в роботі над нею традиційні форми управління цим бізнесом. Необхідна передумова — успішне виконання програми рефор-

мування банківського обліку в банківській системі України.

У ході реформування бухгалтерський облік методологічно поділено на управлінський та фінансовий. Це дало змогу переорієнтувати облікові процеси з минулого у майбутнє. Тепер на основі облікових даних створюється інформаційна система підтримки прийняття управлінських рішень, яка зміцнюється підсистемами планування і контролю діяльності комерційного банку.

Ця, а також інші концепції контролінгу детально описані російськими науковцями на чолі з А.М.Кармінським [2].

Світовою практикою визнано дві моделі організації системи контролінгу, орієнтовані на облік. За американською моделлю до контролінгу відносять також задачі фінансового обліку. В основі німецької моделі — внутрішній управлінський облік у різних формах: плановий, документальний, контрольний. Ця модель зазвичай класифікується як європейська концепція контролінгу. Вона охоплює такі питання:

- 1) планові та фактичні розрахунки фінансового результату діяльності;
- 2) планування та бюджетування;
- 3) керівництво внутрішньою інформаційною службою.

Початковим етапом становлення в українських банках системи контролінгу за європейською моделлю є формування дієвих процедур управлінського обліку. Його виокремлення у загальній обліковій системі передусім пов'язуємо з набуттям комерційними банками юридичної й економічної самостійності в умовах ринкових відносин. Стан банку як суб'єкта цих відносин спонукає по-новому розглянути проблеми його фінансово-господарської діяльності.

Передусім зростає рівень конкурентності на прибуткових сегментах фінансових ринків. Останнім часом реалізацію банківських продуктів ускладнюють фінансові небанківські установи та організації. Технології, зокрема, за операціями з обслуговування юридичних і фізичних осіб, організація виробничого процесу та системи збуту перетворилися на істотні фактори конкурентної боротьби.

На прибуткових сегментах ринку, таких як фінансування товарів масового вжитку, лізинг, численні спеціалізовані підприємства діють самостійно, пропонуючи ці послуги безпосередньо споживачам без участі банків. Аналогічну ситуацію маємо і в сфері інвестицій, де окремі брокерські контори, представляючи інтереси інвестиційних фондів, активно конкурують із банками. Отже, поступово, але досить активно пропону-

ються альтернативні традиційним банківським продуктам варіанти.

Дієве втручання у зазначені процеси можливе тільки за умови володіння повною інформацією щодо змін напрямів діяльності інших учасників ринку капіталів та інвестицій. Певна річ, управлінські рішення великою мірою залежать від структури та обсягу в системі контролінгу інформаційного продукту конкретного банку. Цьому сприяє процес активної інтеграції традиційних методів обліку, аналізу, планування і контролю в єдину систему отримання, обробки інформації та прийняття на її основі управлінських рішень. Вочевидь, основний обсяг цієї інформації формується у підсистемі управлінського обліку. Банк, який прагне опанувати ефективні методики управлінського обліку, має визначити власну систему показників, важливих для прийняття управлінських рішень, способи збору інформації щодо цих показників, її обробки та аналізу.

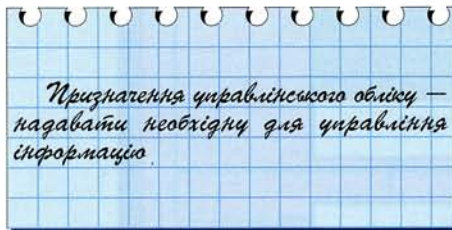
Зміст управлінського обліку, його призначення можна охарактеризувати як продукування необхідної для управління інформації. Її групують за певними ознаками й подають керівництву в зручній для сприйняття формі. Управлінським обліком передбачається складання внутрішніх звітів для потреб планування, контролю, аналізу й оцінки, що допомагає приймати обґрунтовані рішення за стандартних і нестандартних ситуацій.

Розв'язання кожної окремої управлінської задачі потребує своїх методичних підходів, а оцінки показників залежать від мети, яку поставив собі банк. Тому банківські менеджери мають потребу в управлінському обліку, який відрізняється від бухгалтерського. Його методологічні особливості досить точно зауважив відомий учений, академік НАНУ М.Г.Чумаченко: "Обліком ця економічна система називається традиційно, оскільки вона включає дії, що виходять за межі власне обліку" [3, с. 3]. Водночас термін "управлінський облік" містить слова, перебрані від термінів "бухгалтерський облік" і від "наука управління". Управління як свідомий процес впливу на об'єкт задля досягнення поставленої мети і певних результатів складається зі стадій збору інформації, її аналізу, прийняття рішення і контролю за його реалізацією та результатами.

Найважливішими функціями управлінського обліку в системі контролінгу є: 1) облік витрат; 2) аналітичність інформації. Його призначення: чітко й достовірно відображати результати діяльності структурних підрозділів та внесок кожного з них у прибуток

банку шляхом порівняння запланованих і фактичних витрат та отриманих фінансових результатів.

Управлінський облік контролінгу визначаємо як інтегровану систему обліку витрат і доходів, що формує інформацію для всіх видів планування й контролю господарської діяльності, регулювання й аналізу. Це дає змогу систематизувати інформацію, необхідну для оперативних рішень, і координувати перспективи розвитку банку. Отже, за умови визнання контролінгу механізмом управління управлінський облік можна вважати його складовою частиною, а не тільки засобом форму-

вання інформації для прийняття управлінських рішень.

Утім, система управлінського обліку ефективно діє й відокремлено — якщо застосування контролінгу є неможливим або недоречним.

На необхідності вивчення змісту контролінгу та співвідношення між ним і управлінським обліком наголошують провідні вітчизняні вчені, зокрема М.Г.Чумаченко. Він зазначає, що спеціалісти з контролінгу не повинні виконувати роль керівників — вони мають забезпечувати керівництво необхідною інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Якщо працівники служби контролінгу не займаються збором первинної інформації, не узагальнюють її за необхідними напрямками, то їх роль, по суті, зводиться до передачі інформації [3, с. 21].

Цим посиланням хочемо загострити увагу на місці, яке займає управлінський облік на сучасному етапі діяльності вітчизняних банківських установ. Звісно, управлінську бухгалтерію служба банківського контролінгу не замінить. Передусім цей підрозділ надає керівництву інформацію за всіма напрямками діяльності та проекти управлінських рішень. За логікою, надавати її має безпосередньо підрозділ управлінського обліку. Проміжна ланка, як зазначає М.Г.Чумаченко, у вигляді контролінгу буде зайвою, а може, й шкідливою. Для керівництва інформація, отримана з перших рук (а саме: від підрозділу управлінського обліку), буде набагато кориснішою.

Це означає, що контролінг у

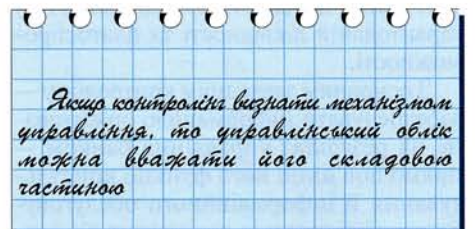
банківських установах передчасно відносити до невідкладних завдань. Краще усвідомити позитивні можливості управлінського обліку.

Сучасне підприємство у банківському бізнесі поєднує управління ресурсами з постійним прагненням поставити справу так, щоб вийти на ринки з новими видами конкурентоспроможних банківських продуктів. Інакше кажучи, економічний зміст підприємливості полягає в умінні оцінити потенційну прибутковість операцій у поєднанні з умінням ефективно розподілити ресурси. "Підприємливість — це здатність виявити можливості для ведення бізнесу і вміння скористатися ними" [4, с. 68], що, властиво, відбувається у процесі оцінки бізнесу.

Саме бухгалтерський облік з моменту функціонування банку становить основу для оцінки економічних явищ і процесів. А оцінки, отримані в такий спосіб з використанням іншої інформації, сприяють розвитку банку як суб'єкта господарювання.

У широкому розумінні оцінка банківського бізнесу — це процес пошуку можливостей для його розширення та ліквідації наслідків впливу негативних факторів. Такий підхід передбачає оцінку бізнесу шляхом визначення вартості банківських активів (за вирахуванням зобов'язань) на конкретну дату. Йдеться про глибокий аналіз фінансових показників — показників ефективності роботи банку — та аналіз перспектив його розвитку. Тут вирішального значення набуває саме еволюція бухгалтерського обліку з акцентом на управлінський.

Певна річ, йому передували такі етапи еволюції, як документарний та контрольно-результативний, тобто проце-

си контролю власності й визначення прибутку (збитку).

На всіх стадіях розвитку банківської системи завдяки бухгалтерському обліку народжувався "порядок із хаосу". Втім, у процесі формування ринкового механізму в банківських установах тільки підсистема управлінського обліку спроможна забезпечити прийняття зважених планово-управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію діяльності у найперспективніших напрямках. Не випадково провідну роль в управлінні

банком відведено бухгалтерам.

Однією з передумов запровадження управлінського обліку, вважає академік М.Г.Чумаченко, є усвідомлення його ролі [3, с. 20]. Вочевидь, це система особлива, бо виконує роль фільтра. Вона примушує, відкидаючи несуттєве, зосереджуватися на фактах, які сприяють прийняттю керівництвом ефективних управлінських рішень.

Характерною ознакою управлінського обліку є взаємозв'язок його складових: планування, обліку, аналізу, контролю та регулювання. Обліковий компонент — лише один із елементів цього взаємозв'язку, хоча досить важливий — він становить інформаційну основу управління внутрішньою діяльністю банку, впливаючи на його стратегію і тактику (див. схему 2).

Тактичні аспекти управлінського обліку визначають облік, контроль, аналіз, регулювання раніше прийнятих рішень і відповідальність за їх виконання; стратегічні — систему планування та координації управлінських рішень, сформовану в банківській установі з метою вибору перспективних напрямів її розвитку.

Стратегія стосується планування діяльності банку в цілому та основних напрямів його роботи зокрема. Найбільше значення щодо цього має адаптація зазначених елементів управлінського обліку до зростаючих вимог управління господарською діяльністю. Важливо, щоб стратегічні елементи управлінського обліку стали стандартами в управлінні банком, як це відбулося на оперативному рівні управління за допомогою циклів бюджетування, порівнян-

ня фактичних показників із передбачуваними та зустрічного регулювання.

У зв'язку із цим слід висунути нові вимоги до управління витратами. За зростаючої прозорості ринку необхідно управляти всіма стандартними банківськими операціями, посилюючи вимоги до їх якості та обсягів витрат.

У загальнобанківських витратах значну частку становлять кредитні операції. Це пояснюється передусім запровадженням механізму формування резервів на можливі втрати за кредитними операціями. Цілісне уявлення про їх структуру та обсяги дає комплексний процес планування, обліку, аналізу, контролю та регулювання прийняття управлінських рішень. Водночас з'ясовується реальна потреба у додаткових відрахуваннях до резервів. У такий спосіб покривається різниця між обліковою та реальною вартістю кредитних активів.

Ризики є складовою банківської діяльності — їх не уникнути. Але вони мають межі.

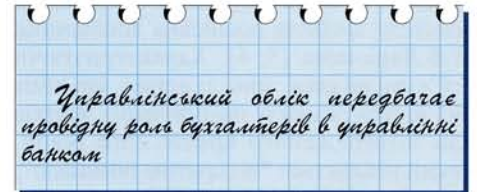
Найпростіше їх класифікувати за такими ознаками:

- ♦ ризики, на які банк іде свідомо, зважаючи на особливості здійснення банківських операцій;
- ♦ допустимі ризики;
- ♦ ризики, пов'язані з новими банківськими продуктами та їх реалізацією на міжбанківському ринку.

До першої групи входять ризики, які зазвичай супроводжують банківські операції. Так, банки не можуть відмовитися від високодохідного кредитування, пов'язаного з ризиком ліквідності в разі

неповернення основної суми боргу; ризиком втрати доходів — при несплаті процентів за користування кредитом; процентного ризику, зумовленого зміною ставки рефінансування НБУ.

Друга група ризиків пов'язана з імовірністю втрат у процесі впровадження конкретної можливості за умови, що вони не перевищують встановленого

рівня, тобто планового ліміту.

Третя група ризиків стосується базових можливостей, які формують передумови конкурентної переваги банку в його подальшій діяльності на вітчизняному та світовому ринках.

Слід зазначити, що високий рівень свободи діяльності банку не виключає певних обмежень НБУ щодо ризиковості його операцій. Ідеться про систему показників і критерії оцінки ризиків, контрольовані банківським наглядом.

Загалом створити ідеальну систему показників поки що не вдається навіть світовому співтовариству. Це надто складна проблема, оскільки тиск ризиків спричиняється до постійних коливань вартості банківських активів. За такої ситуації банки мусять виробити чітку систему управлінського обліку, що дасть змогу управляти ризиками на основі аналізу, обмежень і контролю їх лімітованих значень.

При цьому важливо виокремити кредитний підрозділ банку як центр прибутку. По-перше, він має змогу самостійно заробляти реальні гроші; по-друге, в ході банківського кредитування йому довірено основні організаційні процедури (аналізувати фінансовий стан позичальника, контролювати дотримання графіка платежів за основним боргом та процентами). Відтак керівництво банку володітиме інформацією щодо класифікації позик за принципом: надійні, безнадійні, "сірі".

Стосовно аналізу слід застосовувати стандартні підходи, визначені відповідними нормативними документами НБУ [7; 8].

Навіть за злагодженої роботи кредитного підрозділу проблема ризиків повсякчас лишається для нього актуальною, а отже, потребує пильної уваги. Передусім слід опрацювати методику визначення розрахункових значень лімітів на ризики. Їх лімітування відносять до процедур планування. Сутнісним центром цього елементу управлінського обліку є

Схема 2. Елементи управлінського обліку

бюджет із постатейною деталізацією. Найкраще для процесу бюджетування використовувати статті витрат, виокремлені у підсистемі управлінського обліку.

У ході планування діяльності кредитного підрозділу передусім затверджують об'ємні ліміти ризику, а саме: ліміти на збиток, на продукт, на контрагента.

Вагомий внесок у вивчення проблематики ризиків у сучасній банківській системі зробила російська дослідниця І.В.Ларіонова [5; 6]. Характеризуючи об'ємні ризики, вона зазначає, що ліміт на збиток обмежує накопичення збитків до затвердженого критичного рівня, який вважається "відкритою позицією", відтак підлягає терміновому закриттю.

Закономірно постає питання стосовно ліміту на прибуток. Як відомо, фактично отриманий прибуток — це один із показників ефективної діяльності. А проте затвердження його високого планового показника активізує високоризикову кредитну діяльність банку, що врешті може призвести до відчутних втрат.

Ліміт на банківський продукт обмежує загальний ризик, притаманний ринку банківських продуктів, а ліміт на контрагента диверсифікує кредитний ризик і обмежує ризик окремого банку. Взаємозв'язок об'ємних ризиків роз-

жить передусім розглянути витратні статті комерційного банку, а саме: відрахування до резервів на можливі втрати.

Певна річ, це пов'язано із погіршенням якості кредитного портфеля банку.

Згідно із чинним податковим законодавством України 60% резервів на можливі втрати за позиками не зменшують оподатковувану базу кредитних установ. Це стимулює керівництво відносити нестандартну кредитну заборгованість у вищі класифікаційні групи кредитного портфеля, за якими визначені вимоги до формування резервів.

Багато банків не в змозі збільшити видатки на створення резервів унаслідок зниження їх загальних доходів за нестабільної економічної ситуації.

Для зміцнення фінансового стану вітчизняних банків необхідно законодавчо вирішити питання щодо коригування оподаткованої бази на розмір створюваних резервів на можливі втрати за кредитними та іншими операціями. У такий спосіб можна активізувати механізм реалізації принципу обачності (обережності) — один із базових у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку.

У загальному процесі ведення управлінського обліку опрацьовується механізм його контрольної функції. Кон-

управлінського обліку, то мову слід вести про управлінський контроль як процес спостереження і регулювання всіх видів діяльності банку з метою поліпшення якості управлінських рішень.

Насамкінець іще раз наголосимо на важливій ролі управлінського обліку в процесі управління банком, а отже, на необхідності активізувати його організаційні та методологічні ресурси. Управлінська бухгалтерія у змозі формувати відповідну інформацію і доводити її до керівництва у формі внутрішньої звітності, яка містить оперативний облік витрат, доходів і результатів у розрізі центрів відповідальності, центрів прибутку, центрів витрат. Це залежить від обраних кожним банком напрямів ведення управлінського обліку.

Інформація необхідна керівникам для обґрунтування рішень — отже, оперативність і, певна річ, достовірність цієї інформації визначає головну мету управлінського обліку.

Література.

1. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга. — М.: Финансы и статистика. — 1997. — 800 с.
2. Карманский А.М., Оленев Н.И., Примак А.Г., Фалько С.Г. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях. — М.: Финансы и статистика. — 1998. — 256 с.
3. Чумаченко Н.Г. Развитие управленческого учета в Украине // Світ бухгалтерського обліку. — 1998. — № 10. — С. 3.
4. Карлоф Б. Деловая стратегия. — М., 1991.
5. Ларионова И.В. Методы управления рисками кредитной организации и способы их ограничения // Бизнес и банки. — 2000. — № 40. — С. 1—3.
6. Ларионова И.В. Система мер антикризисного управления как фактор восстановления стабильности кредитной организации // Бизнес и банки. — 2000. — № 44. — С. 3—5.
7. Положення "Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків", затверджене постановою Правління НБУ від 29.09.1997 р. за № 323 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. — 1997. — Вип. 11. — С. 40—51.
8. Інструкція "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків", затверджена постановою Правління НБУ від 14.04.1998 р. за № 141 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. — 1998. — Вип. 7. — С. 11—69.

Схема 3. Взаємодія об'ємних ризиків

крито у схемі 3.

Обґрунтування лімітів ризику є важливим етапом планування банком його кредитної діяльності. Потому він зобов'язаний розробити власну політику управлінського обліку, зосередившись на оперативності. Зрозуміло, швидкість реакції управління повинна перевищувати швидкість зміни критичних параметрів банку як системи управління. Інакше система буде некерованою, а відтак — нежиттєздатною.

Отже, організація управлінського обліку залежить від розуміння керівництвом факторів, які спричинили ті чи інші зміни, — наприклад, у доходах або видатках.

Припустимо, ліміти ризиків дотримано, а проте дохідність кредитних операцій знизилася. В такому разі нале-

ж контроль становить сукупність методів і заходів, ужитих банком для забезпечення активів, підвищення ефективності операцій, відповідності рішень стратегічним цілям управлінської політики.

У підсистемі управлінського обліку контроль і його функції орієнтовано на майбутні події, хоча зазвичай його процедури пов'язують з аналізом і ревізією фактів минулого.

Механізм контролю полягає в обґрунтуванні стандартів, вимірі і порівнянні фактично досягнутих результатів, здійсненні необхідного коригування стандартів у разі суттєвого перевищення фактичних показників. Отже, контроль є продовженням планування — початкового етапу управлінського процесу. З огляду на це, якщо розглядати підсистему

Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України"¹, внесені за період із 1 червня по 1 липня 2001 р.

А. Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Акціонерний банк "Банк регіонального розвитку"	BAT	18 802 500	14.10.1991 р.	29	м. Київ, вул. Дегтярівська, 8-а
Акціонерний банк "Київська Русь"	ЗАТ	16 030 000	30.05.1996 р.	258	м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 52-б
Акціонерний поштово-пенсійний банк "Аваль"	BAT	160 000 000	27.03.1992 р.	94	м. Київ, вул. Лескова, 9
Акціонерний комерційний банк "Легбанк"	BAT	18 167 036	08.10.1991 р.	17	м. Київ, вул. Жилианська, 27
Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк (закрите акціонерне товариство) (колишня назва — Український акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк)	ЗАТ	200 175 000	26.08.1992 р.	125	м. Київ, пров. Шевченка, 12
Волинська область					
Комерційний банк "Західкомбанк"	ТОВ	17 077 000	11.03.1993 р.	153	м. Луцьк, просп. Перемоги, 15
Дніпропетровська область					
Комерційний банк "Класик"	ТОВ	17 000 000	06.10.1995 р.	254	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 39-а
Івано-Франківська область					
Акціонерний комерційний банк "Західбудгазбанк"	BAT	9 504 720	22.10.1991 р.	47	м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 67
Одеська область					
Акціонерний комерційний банк "ІМЕКСБАНК"	BAT	36 000 000	29.03.1994 р.	241	м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 8-а
Акціонерний банк "ПІВДЕННИЙ" у вигляді акціонерного товариства закритого типу	ЗАТ	31 910 000	03.12.1993 р.	218	м. Одеса, Французький Бульвар, 10
Тернопільська область					
Відкрите акціонерне товариство "Банк Універсальний" (колишня назва — Акціонерний банк "Євроцентр")	BAT	55 000 000	20.01.1994 р.	226	м. Тернопіль, вул. Білецька, 1-а
Харківська область					
Акціонерний комерційний банк "Меркурій"	BAT	18 500 000	18.11.1992 р.	129	м. Харків, вул. Полтавський Шлях, 123
Акціонерний комерційний регіональний банк "Регіон-банк"	ЗАТ	15 000 000	28.10.1991 р.	59	м. Харків, вул. Дарвіна, 4

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію Національного банку України

Назва банку	Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата одержання ліцензії	Операції, на здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію НБУ ²
м. Київ і Київська область				
Акціонерний банк "БРОКБІЗНЕСБАНК"	м. Київ, просп. Перемоги, 41	138	20.06.2001 р.	1,2,3,4,5,6*,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,+24,26,27,28,29,30; операцію 6 — обмежено

¹ "Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України" опубліковано у "Віснику НБУ" № 5, 2001 р. Дані, що змінилися, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією статутів.

² Цифра зі знаком "+" означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; цифра зі знаком "*" означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

Акціонерний комерційний банк "Славутич"	м. Київ, вул. Фрунзе, 47	60	11.06.2001 р.	1,3,4,5*,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17*,18*,19,20*,+21,+22,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18 та обмежено операцію 20 до 20.11.2001 р.; операція 5 — без права відкриття нових рахунків "Ностро"
Акціонерний комерційний банк "Український кредитно-торговий банк"	м. Київ, вул. Щербакова, 35	25	26.10.2000 р.	1,2,3,4,5*,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23*,26,27,28,29,30; продовжено зупинення дії ліцензії на операцію 5 до 01.11.2001 р., на операцію 23 — до 25.11.2001 р.
Банк "Український капітал"	м. Київ, просп. Перемоги, 67	26	29.03.2000 р.	1*,2,3*,4,5*,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; операції 1,3 — під контролем до 14.09.2001 р.; операція 5 — без права відкриття нових рахунків "Ностро"
Акціонерний комерційний банк "КІІВ-ПРИВАТ"	м. Київ, пров. Рильський, 10	38	01.06.2001 р.	1,+2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
Комерційний банк "Стоїк"	м. Київ, просп. Червонозоряний, 51	72	15.03.2001 р.	1*,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; операція 1 — під контролем до 01.01.2002 р.
Акціонерний банк "Аллонж"	м. Київ, вул. Шота Руставелі, 5	181	11.07.2000 р.	1*,4,8,9,10,11,12,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; операція 1 — під контролем до 12.12.2001 р.
Закрите акціонерне товариство "Альфа-банк"	м. Київ, вул. Десятинна, 4/6	61	15.02.2001 р.	1,3*,4,5*,8*,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 01.06.2003 р.; операція 5 — без права відкриття нових рахунків "Ностро"; операція 8 — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку
ТОВ "Український промисловий банк"	м. Київ, вул. Волоська, 18/17	67	19.12.2000 р.	1,3*,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; знято контроль з операції 1; зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 07.05.2002 р.
Акціонерний комерційний агропромисловий банк "УКРАЇНА"	м. Київ, пров. Рильський, 10	3	19.01.1999 р.	1,2,3,4,5*,6*,7,8*,9,10,11,12,13*,14*,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; продовжено зупинення дії ліцензії на операції 6,13 та обмеження операції 14 до 01.10.2001 р. (зміну внесено 31.05.2001 р.); операція 5 — без права відкриття нових рахунків "Ностро"; операція 8 — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку
Акціонерний Комерційний Банк Розвитку Малеого та Середнього Бізнесу "Антарес"	м. Київ, вул. Лагерна, 38	161	15.06.2000 р.	1,3*,4,8,9,10,12,13,14,15,16,17*,18*,19,20*,21,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 27.04.2002 р.; продовжено зупинення дії ліцензії на операції 17,18,20 до 25.01.2002 р.
Акціонерний банк "Укоопспілка"	м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11	17	23.06.1998 р.	1*,4,8*,9,10,11*,12,13*,14*,15,16,19,21*,26,29*,30; операція 1 — під контролем до 01.01.2005 р.; операція 8 — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку; зупинено дію ліцензії на операції 11,14,29 та обмежено операції 13,21 до 20.11.2001 р.
Акціонерний комерційний "Промислово-фінансовий банк"	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	189	07.12.2000 р.	1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; знято обмеження з операції 16
Відкрите акціонерне товариство "Кредитпромбанк"	м. Київ, бул. Дружби Народів, 38	174	19.07.2000 р.	1,2,3*,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30; знято контроль з операції 1; операцію 3 — обмежено
Акціонерний комерційний банк "Інтербанк"	м. Київ, вул. Індустріальна, 27	102	15.06.2000 р.	1,2,3*,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; операція 3 — під контролем до 01.07.2002 р. (зміну внесено 21.05.2001 р.)
Акціонерний комерційний банк "Трансбанк"	м. Київ, вул. Фізкультури, 9	33	20.06.2001 р.	1*,2,3*,4,5*,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,+24,26,27,28,29,30; операція 1 — під контролем до 24.10.2001 р., операція 3 — під контролем до 01.01.2002 р.; операція 5 — без права відкриття нових рахунків "Ностро"
Акціонерний комерційний банк "Народний банк"	м. Київ, вул. Велика Житомирська, 24	144	19.12.2000 р.	1,3*,4,8,9,10,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,27,29,30; продовжено зупинення дії ліцензії на операцію 3 до 01.01.2002 р.
Фермерський земельний акціонерний банк	м. Київ, вул. Предславинська, 28	109	17.11.2000 р.	1*,3*,4*,8*,9,10,12,26,28*,29*,30; зупинено дію ліцензії на операції 1,4 до 01.01.2002 р., на операцію 3 — до 12.12.2001р., на операції 28,29 — до 20.11.2001р.; операція 8 — без права залучення кредитів та депозитів на міжбанківському ринку

Донецька область					
Донецький акціонерний банк "Донвуглекомбанк"	м. Донецьк, вул. Артема, 63	18	12.03.1999 р.	1,4, 9*,12*,15*,16*,19*,30* ; продовжено зупинення дії ліцензії на операції 9,12,15,16,19,30 до 20.09.2001 р.	
Одеська область					
Акціонерний комерційний банк "Фінбанк"	м. Одеса, просп. Т. Шевченка, 4	121	21.03.2001 р.	1, 3* ,4,8,9,10,11,12,13,15,16, 17*,18* ,19, 20* ,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 до 20.11.2001 р., на операцію 3 — до 01.01.2002 р.	
Акціонерний комерційний банк "ПОРТО-ФРАНКО"	м. Одеса, вул. Пушкінська, 10	129	15.09.2000 р.	1,2,4,8,9,10, 11* ,12, 13* ,15,16, 17*,18* ,19,20, 21* , 22* ,26,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 11,17,18,22 до 20.11.2001 р.; продовжено обмеження операцій 13,21 до 25.09.2001 р.	
Комерційний банк "ФЕБ"	м. Одеса, просп. Академіка Глушка, 13	143	23.06.1998 р.	1,3,4, 8*,9* ,10, 11* ,12, 13* ,15,16, 17*,18* ,19, 20* ,21,22,26, 29* ,30; операція 8 — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку; продовжено зупинення дії ліцензії на операції 11,13,29 та обмеження на операцію 9 до 01.01.2002 р.; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 до 20.11.2001 р.	
Тернопільська область					
Відкрите акціонерне товариство "Банк Універсальний" (колишня назва — Акціонерний банк "Євроцентр")	м. Тернопіль, вул. Білецька, 1-а	92	18.06.2001 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30 (нову ліцензію надано у зв'язку зі зміною назви банку)	
Харківська область					
Акціонерно-комерційний РЕАЛ БАНК	м. Харків, просп. Леніна, 60-а	20	27.07.1999 р.	1,2,3,4, 8* ,9,10,11,12, 13* ,14,15,16,17,18,19,20,21,22, 23* ,26,27,28,29,30; операція 8 — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку; зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 20.07.2001 р.; продовжено обмеження операції 13 до 20.06.2002 р.	
Акціонерний банк "Факторіал-Банк" (колишня назва — Акціонерний банк "Приват-Ексел")	м. Харків, вул. Римарська, 32	37	23.06.2001 р.	1,4, 5* , +7,8 ,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; операція 5 — без права відкриття нових рахунків "Ностро"; знято обмеження з операції 8 . (Нову ліцензію надано у зв'язку зі зміною назви банку та зазначеними вище змінами щодо операцій 7 і 8)	

Банки, включені до Державного реєстру банків у червні 2001 р.

Назва банку	Вид това- риства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Закрите акціонерне товариство "Комерційний банк НРБ — Україна"	ЗАТ	23 550 000	15.06.2001 р.	277	м. Київ, вул. Володимирська, 46

Банки, вилучені з Державного реєстру банків у червні 2001 р.

Назва банку	Реєстраційний номер	Дата реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
Києво-Печерський акціонерний комерційний банк	33	15.10.1991 р.	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 120 від 07.06.2001 р.
Акціонерний комерційний банк "Слобожанщина"	84	06.02.1992 р.	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 121 від 07.06.2001 р.
Акціонерний комерційний банк "Таврія"	51	24.10.1991 р.	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 122 від 07.06.2001 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

Управління ліквідністю комерційного банку та оптимізація фінансового результату

Нині кожен комерційний банк щодня перераховує значні суми коштів із рахунків клієнтів-власників. Отож діяльність банку тісно пов'язана з управлінням рухом грошей. Загальновідомо, що для своєчасного виконання зобов'язань перед клієнтами банку необхідно повсякчас мати у своєму розпорядженні вільні кошти. Разом із тим, аби отримувати прибуток, що є основною метою діяльності будь-якого комерційного банку, він повинен розміщувати наявні у нього вільні кошти (власні та запозичені) у прибуткові активи. Тобто у процесі своєї діяльності банк постійно стикається з дилемою: яким чином розмістити грошові ресурси, аби забезпечити високий рівень прибутковості та своєчасно виконати вимоги клієнтів і кредиторів. Найкращим шляхом розв'язання цієї проблеми є побудова на рівні кожного окремого комерційного банку моделі управління ліквідністю.

Для створення ефективного механізму управління будь-яким економічним процесом важливо досконало володіти відповідними теоретичними знаннями. Звернемося до поняття "банківська ліквідність". Існує чимало дефініцій банківської ліквідності. Серед них виділимо такі:

- ♦ спроможність банку своєчасно відповідати за своїми зобов'язаннями;
- ♦ можливості щодо використання активу як засобу платежу з огляду на його здатність зберігати свою номінальну вартість незмінною;
- ♦ спроможність банку проводити активні операції.

Ці визначення, як і низка інших, дещо відрізняються за змістом. Але загалом усі вони містять ідею спроможності банку виконувати платежі в необхідних обсягах та в належні терміни.

Ефективне управління ліквідністю є однією з найважливіших проблем у діяльності кожного комерційного банку. Особливо актуальна вона для українських банків, адже об'єктивні економічні умови — нестабільна ресурсна база, обмежений кредитно-інвестиційний ринок — надзвичайно ускладнюють завдання ефективного управління ліквідністю.

Розглянемо детальніше зміст поняття "ефективне управління ліквідністю". Виникають запитання: чи є еталоном банк лише за тієї умови, що він не допускає затримок із виконанням своїх грошових зобов'язань перед контрагентами; якими саме критеріями визначається ступінь ефективності управління ліквідністю? Відповідь дає ґрунтовний економічний аналіз. Йдеться про два основоположні поняття: сутність банківської ліквідності

(своєчасне виконання грошових зобов'язань) та основну мету функціонування будь-якого комерційного банку (одержання прибутку). Якщо з першим критерієм усе зрозуміло, то другий — ціна, яку сплачує банк за підтримання своєї ліквідності на достатньому рівні, — досить часто обминають увагою, коли досліджують поняття банківської ліквідності та методи управління нею.

Доведемо це на прикладі умовного комерційного банку, який має стабільні позиції на ринку та впевнений, що зможе у будь-який час додатково залучити необхідні кошти з міжбанківського кредитного ринку. Такий банк проводить активну кредитну політику, вкладаючи кошти в обсягах, які перевищують його наявну, відносно стабільну ресурсну базу (строкові депозити юридичних та фізичних осіб, середні залишки на поточних рахунках клієнтів) та прогнозо-

Дмитро Олійник

Заступник начальника управління корпоративного банкінгу АПББ "Аваль",
аспірант Київського національного
економічного університету

вані надходження від інвестицій, здійснених у попередні періоди. При цьому він виходить із такої теоретичної концепції управління ліквідністю, як управління пасивами. За стабільної економіки та в умовах відносної прогнозованості грошово-кредитного ринку така стратегія себе цілком виправдовує — саме тому вона й користується популярністю в банківських системах країн із розвинутою економікою. Але що відбувається за нестабільного грошово-кредитного ринку (яскравим прикладом якого є ситуація, що свого часу мала місце в Україні, коли процентні ставки з такого виду запозичень, як міжбанківські кредити "овернайт" протягом одного календарного місяця могли коливатися від 6 до 120 відсотків річних)? Відтак виникає питання щодо ціни, яку платить банк за підтримання ліквідності на належному рівні. Адже може виникнути, наприклад, така ситуація, коли плата банку за залучені на міжбанківському ринку кошти сягає настільки великого розміру, що привабливішою є відмова від кредитування вигідних проєктів (за умови відсутності вільних коштів), оскільки збитки від підтримання ліквідності на належному рівні значно перевищують прибутки від отриманих відсотків за цими кредитами.

У сучасній економічній літературі така ситуація розглядається в аспекті ризику зміни відсоткових ставок, який визначається як імовірність того, що середня ставка за залученими банком коштами може перевищити середню відсоткову ставку за активами, що призведе до збитків. Отже, логічним буде висновок, що ефективне управління таким ризиком значною мірою залежить від обраного методу управління ризиком незбалансованої ліквідності.

Зазначене вище переконує: не можна проводити дослідження та будувати моделі управління банківською ліквідністю без адекватного аналізу ймовірного впливу відповідних рішень у сфері управління ліквідністю на рівень прибутковості банку.

Виробити відповідну стратегію управління ліквідністю практично неможливо без адекватної оцінки наявної на конкретний момент часу структури активів та пасивів банку за строками та достовірної оцінки ймовірності своєчасної трансформації відповідного виду активу в грошові кошти.

Підхід науковців до проблеми забезпечення банківської ліквідності великою мірою залежить від розуміння сутності. Тривалий час стан ліквідності банку визначали здебільшого на основі даних про залишки активів і пасивів банківських балансів. Баланс вважався ліквідним, якщо його стан давав змогу за рахунок швидкої реалізації коштів за активами покривати строкові зобов'язання за пасивами. А можливість швидкого перетворення активів банку в грошову форму для виконання зобов'язань визначається низкою факторів, серед яких визначальним є відповідність строків розміщення коштів і залучення ресурсів. Інакше кажучи, яким є пасив за строком залучення, таким має бути й актив за строком розміщення. Відтак забезпечується рівновага в балансі між сумою та строком вивільнення коштів за активами і сумою та строком очікуваного платежу за зобов'язаннями банку.

Таким чином, банківський баланс вважали ліквідним, якщо суми коштів, які банк у змозі швидко мобілізувати за активами, забезпечують своєчасне виконання зобов'язань за пасивами. Проте за такого підходу не беруться до уваги можливі у процесі банківської діяльності зміни в обсягах і структурі активів та пасивів. Цей метод лише фіксує стан ліквідності на певну дату. Більше того, оцінка ліквідності за таким методом ґрунтується на даних звітних балансів, у яких віддзеркалено стан справ на минулу звітну дату. Інакше кажучи, оцінка ліквідності відображає колишній стан справ, тоді як для банку важливо визначити насамперед майбутній стан ліквідності. В цьому, власне, й полягає сенс управління ліквідністю.

В економічній літературі маємо два підходи, два погляди на сутність ліквідності: "Ліквідність можна розуміти як запас або як потік".¹ Цю думку формують ще й таким чином: "...Суттєва відмінність кейнсіанської теорії перева-

ги ліквідності від теорії позикових фондів полягає в тому, що перша формулюється у термінах запасу, а друга — в термінах потоку".² При цьому оцінку ліквідності з точки зору запасу характеризують як доволі вузьке розуміння, оскільки до уваги не беруться ліквідні кошти, які банк може отримати на кредитних ринках або у вигляді доходів. Коли ліквідність розглядається як "потік", враховується не тільки можливість перетворення менш ліквідних активів у більш ліквідні, а й прогнозується приплив додаткових коштів, включаючи й отримання позик.

Викладене вище підводить до висновку, що сутність ліквідності включає не тільки характеристики про дані про залишки на рахунках банківського балансу, а й про приплив коштів та зміни структури активів і пасивів банку. Детальна характеристика ліквідності має враховувати не лише дані звітних балансів банків про залишки на активних і пасивних рахунках балансу, а й іншу різнобічну інформацію. Отож було б доцільним змінити відповідну термінологію, а саме: натомість терміна "ліквідність балансу" вживати термін "ліквідність банку". Власне кажучи, банк повинен підтримувати ліквідність, а не баланс.

Відтак на перший план виходить фактор спроможності банку прогнозувати відповідні зміни в обсягах і структурі своїх активів та пасивів. Суттєвою умовою такого прогнозу є обов'язкове включення до аналізу позабалансових вимог та зобов'язань банку. Наприклад, включення прогнозу щодо ймовірного впливу коштів згідно із зобов'язаннями банку за відкритими кредитними лініями, які на час складання прогнозу не сповна використані позичальниками. Аналогічний приклад — надання банком фінансових гарантій своїм позичальникам: такі зобов'язання не відображають у банківському балансі, а проте вплив коштів за ними з точки зору ліквідності банку може бути досить значним.

Вчасно отримана інформація про ймовірність несвоєчасного погашення кредиту чи необхідність виконання зобов'язань за наданими фінансовими гарантіями дасть банку змогу скоригувати свої грошові потоки і, таким чином, досягти максимального за даних обставин економічного ефекту. Володіючи такою інформацією, менеджери банку зможуть заздалегідь планувати обсяги й терміни залучення необхідних додаткових коштів та відповідні дані щодо розміщення тимчасово вільних коштів.

Тепер розглянемо доцільність такого

прогнозування в аспекті економічного сенсу банківської діяльності, тобто з точки зору прибутковості. Зупинимося, зокрема, на термінах залучення додаткових та розміщення тимчасово вільних коштів. Маючи інформацію про дефіцит (надлишок) коштів у кожний конкретний період, менеджери банку зможуть заздалегідь планувати їх залучення (розміщення) у необхідних обсягах. На цьому етапі постає важливе питання стосовно терміну, на який банк із найбільшою для себе вигодою може залучити кошти для покриття тимчасового дефіциту або розмістити на ринку власні тимчасово вільні ресурси.

Найпростішою моделлю поведінки в цьому разі буде чітке дотримання таких строків залучення й розміщення коштів, які б відповідали термінам наявності дефіциту ліквідності чи тимчасово вільних коштів. Таку модель можна назвати моделлю структурного балансування портфелів активів та пасивів. Ризик збитків від зміни процентної ставки у цьому випадку є мінімальним (за умови, що вартість коштів на ринку в період залучення не перевищує рівня доходності активів банку, які викликали дефіцит ліквідності), оскільки існує чітка відповідність між строками залучення та строками розміщення коштів.

Можна застосувати також альтернативний підхід — так звану "незбалансовану за строками стратегію". Ця стратегія відкриває потенційні можливості для отримання вищих прибутків за рахунок зміни відсоткових ставок і базується на прогнозі швидкості, напрямку та величини зміни відсоткових ставок на ринку. За такого підходу строки залучення коштів мають бути коротшими від строків їх розміщення, якщо прогноз свідчить про майбутнє зниження відсоткових ставок, і навпаки: строки виконання зобов'язань банку мають перевищувати строки розміщення коштів у активи, якщо прогнозується зростання відсоткових ставок. "Незбалансована за строками стратегія" дає змогу максимізувати прибуток, але характеризується значно вищим ризиком, пов'язаним із невизначеністю зміни відсоткових ставок.

За другого підходу гостро постає питання якості прогнозу динаміки процентних ставок на грошовому ринку. Та яку б стратегію не обрав банк, головним чинником успішного управління ліквідністю на практиці буде комплексний підхід до управління грошовими потоками, в основі якого — максимально точне прогнозування змін у структурі його активів та пасивів.

¹ Рид Э. и др. Коммерческие банки — М.: Прогресс, 1983. — С. 139.

² Харрис Л. Денежная теория — М.: Прогресс, 1990. — С. 503.

Розпочато процедуру ліквідації банку "Україна"

Правлінням Національного банку України прийнято рішення про відкликання з 16 липня 2001 року ліцензії на здійснення всіх банківських операцій та запровадження процедури ліквідації акціонерного комерційного агропромислового банку "Україна".

Рішення Правління НБУ про відкликання ліцензії на здійснення всіх банківських операцій та запровадження процедури ліквідації банку "Україна" зумовлене такими чинниками:

- ♦ порушення банком "Україна" протягом тривалого часу вимог нормативно-правових актів Національного банку і проведення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників та кредиторів, спричинили значну втрату активів і доходів, призвели до систематичної збиткової діяльності та неспроможності банку своєчасно і в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів та повну втрату регулятивного (нормативного) капіталу, що є свідченням неплатоспроможності;

- ♦ виконання плану тимчасової адміністрації більше не поліпшує фінансового стану і не дає надії на фінансове оздоровлення банку в майбутньому;

- ♦ приведення діяльності банку "Україна" у правову та фінансову відповідність із вимогами Закону "Про банки і банківську діяльність" і нормативно-правових актів Національного банку є неможливим протягом одного року.

Маючи всі правові підстави для відкликання в банку "Україна" банківської ліцензії, НБУ, виконуючи свої функції, визначені законами "Про Національний банк України" та "Про банки і банківську діяльність", прийняв рішення про відкликання із 16 липня 2001 року банківської ліцензії на здійснення всіх банківських операцій та запровадження процедури ліквідації акціонерного комерційного агропромислового банку "Україна".

Ліквідатором банку "Україна" призначено державну госпрозрахункову установу "Агентство з питань банкрутства" (в ОПЕРУ НБУ на ім'я ліквідатора банку "Україна" відкрито накопичувальний рахунок (МФО 300001, рахунок № 32079100101). Постанову Правління Національного банку від 22.09.2000 р. №371 "Про призначення тимчасової адміністрації банку "Україна" визнано такою, що втратила чинність.

Згідно зі статтею 91 Закону "Про банки і банківську діяльність" із дня прийняття рішення про відкликання ліцензії та призначення ліквідатора припиняються повноваження загальних зборів акціонерів, спостережної ради і правління банку "Україна", а також його тимчасової адміністрації.

Відповідно до статті 92 зазначеного вище закону з дня призначення ліквідатора, тобто із 16.07.2001 р., питання управління і розпорядження майном банку "Україна" переходять до виключної компетенції ліквідатора.

Національний банк здійснює свою діяльність згідно із законами "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність", іншими законами та нормативно-правовими актами, тому не може втручатися в оперативну діяльність ліквідатора.

Відшкодування коштів фізичним особам — вкладникам банку буде забезпечено за рахунок коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (у сумі вкладу, але не більше 500 грн. кожному вкладнику) та реалізації активів банку "Україна" згідно з установленими чинним законодавством порядком і строками.

Стосовно ж інших категорій вкладників і кредиторів банку, то розрахунки з ними здійснюватимуться у порядку та черговості, визначеними чинним законодавством України.

З метою уникнення негативних соціальних наслідків Національний банк України зобов'язав свої територіальні управління:

- ♦ продовжувати проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з працівниками, вкладниками та кредиторами банку "Україна", в тому числі шляхом функціонування "гарячих" телефонних ліній;

- ♦ враховуючи масштабність банку, складність ситуації та важливість забезпечення схоронності його документації і майна, взяти під особливий контроль здійснення процедури ліквідації, в тому числі — передачі активів, документів, матеріальних та інших цінностей ліквідатору;

- ♦ довести до відома всіх установ

банку "Україна" інформацію про те, що з метою збереження інфраструктури банку та збільшення обсягу ліквідаційної маси, що дасть змогу максимально забезпечити проведення розрахунків із вкладниками і кредиторами, ліквідатором протягом найближчого часу буде вжито заходів щодо надання приміщень та майна установ банку "Україна" (цілісних майнових комплексів) в оренду іншим комерційним банкам. При цьому однією з головних умов оренди буде першочергове пріоритетне працевлаштування працівників банку "Україна". Крім того, працівники установ банку будуть залучатися ліквідатором до проведення ліквідаційної процедури, в тому числі інвентаризації, шляхом укладення з ними відповідних договорів згідно з вимогами трудового законодавства;

- ♦ координувати свою роботу з відповідними місцевими державними адміністраціями.

Прес-служба Національного банку України.

P.S. У зв'язку з відкликанням із 16.07.2001 р. ліцензії на здійснення банківських операцій та ліквідацією акціонерного комерційного агропромислового банку "Україна" з метою захисту інтересів вкладників і кредиторів, запобігання з їх боку можливих збитків, а також випадків невиконання банком "Україна" платежів суб'єктів господарювання та фізичних осіб, НБУ вважає за необхідне рекомендувати комерційним банкам та їхнім клієнтам утримуватися від перерахування будь-яких платежів через установи банку "Україна".

Крім того, повідомляємо, що для проведення розрахунків із кредиторами, зарахування надходжень на адресу банку та здійснення необхідних у процесі ліквідації витрат в операційному управлінні НБУ ліквідатору банку "Україна" (державній госпрозрахунковій установі "Агентство з питань банкрутства") відкрито накопичувальний рахунок 32079100101.

“Новонароджений” банк “НРБ — Україна” викупить українські газові борги

Національний банк України зареєстрував закрите акціонерне товариство “Комерційний банк НРБ — Україна” — дочірню установу Національного резервного банку (Російська Федерація). Російський НРБ — один із найбільших приватних кредиторів нашої країни. Ще 1995 року ним випущено облигації в рахунок боргу України перед РАО “Газпром” на номінальну суму 1.4 млрд. доларів терміном на 10 років. Дохідність цих облигацій — 8.5% річних зі щоквартальним погашенням до 21 червня 2007 року. Сьогодні банк володіє єврооблигаціями, оформленими внаслідок реструктуризації “газпромівок” на суму 480 млн. доларів за номіналом.

Зацікавленість у створенні дочірнього банку в Україні Національний резервний банк (РФ) виявляв давно — ще з 1997 року. Але з об’єктивних причин справа відкладалася. Після кризи 1998 року, коли збанкрутували деякі російські фінансові структури, які мали дочірні банки у Дніпропетровську та Києві, в Україні не лишалося жодного банку з домінуванням російського капіталу. З тих пір інвестиційна привабливість нашої країни істотно підвищилася. Одне зі свідчень цього — інтерес російських інвесторів, зокрема Національного резервного банку (РФ), до українського фінансового ринку.

Серед пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності банку “НРБ — Україна” його керівництво вважає погашення газового боргу України. Відповідні пропозиції стосовно переоформлення зобов’язань у корпоративні євро-

облигації НАК “Нафтогаз України” передано урядам України та Росії. “НРБ — Україна” спільно з консорціумом міжнародних банків має намір викупити ці зобов’язання з тим, аби зменшити зовнішній державний борг України, трансформувавши його у гривневий, із подальшим інвестуванням під контролем Національного банку України в будівництво різноманітних об’єктів. Окрім того, банк запропонував уряду відстрочити платежі ще й за одержаний Україною туркменський газ. Отже, загальна сума реструктуризації може становити близько 2 млрд. доларів.

На початковому етапі діяльності банку “НРБ — Україна” його статутний фонд дорівнює 5 млн. євро. Однак перспективи зростання визначено вже нині: найближчим часом планується його збільшення до 12—13 млн. євро, що дасть змогу новій установі увійти до десятки

Партнерству — міцніти. Голова правління банку “НРБ — Україна” Віталій Мигашко (ліворуч) та керівник підприємства Zymserve AG Антон Зумштайн.

найбільших банків України. Природно, НРБ (РФ) буде одним із найбільших акціонерів банку. (В даний час його акціонерами є також ТОВ “Проект-інвест” і дві українсько-швейцарські компанії — R&S Ukraine та Zymserve).

Як повідомив голова Спостережної ради В’ячеслав Юткін, у планах банку “НРБ — Україна” — надання повного комплексу послуг для населення: від приймання депозитів — до операцій із платіжними картками та іпотечного кредитування.

Планується активний розвиток мережі банку. Наступного року відкриється перша філія — у Криму, де банк має серйозні економічні інтереси.

Керівництвом банку визначено пріоритетні інвестиційні проекти в Україні загальним обсягом 50—55 млн. доларів.

Головою правління банку “НРБ — Україна” акціонери обрали Віталія Мигашку, який раніше обіймав посаду першого заступника голови правління АБ “ІНГ банк Україна”.

Здійснюючи активні операції, “НРБ — Україна” декларує принципи консерватизму, зваженості ризиків та співпраці з фінансовими компаніями високого ступеня надійності.

Голова правління Національного резервного банку (РФ) Олександр Лебедєв (ліворуч) та голова Спостережної ради банку “НРБ — Україна” В’ячеслав Юткін на прес-конференції, присвяченій офіційному відкриттю банку “НРБ — Україна”.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОЕКТ 5—7 грудня 2001

ЗОЛОТА КНИГА УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ

ЗАПРОШУЄМО ВАС ДО УЧАСТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ

ПРЕЗЕНТАЦІЙНО-ІМІДЖЕВИЙ АЛЬМАНАХ «ЗОЛОТА КНИГА УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ»

Альманах узагальнює досвід та особисті досягнення справжніх професіоналів у різних сферах суспільної діяльності, тих, хто усвідомлює персональну відповідальність за сьогоднішнє та майбуттє свого народу, тих, чий конкретні справи сприяють успішному розвитку України як незалежної європейської держави.

Широкомасштабна програма розповсюдження видання гарантує унікальне поширення інформації та зміцнення іміджевого фундаменту для подальшого розвитку і процвітання учасників альманаху.

Учасники видання «Золота книга української еліти» мають ексклюзивні можливості з представлення в межах запланованих заходів власної конкурентоспроможної продукції та послуг, новітніх технологій і розробок, інвестиційних проектів і програм виробничої, науково-освітньої, містобудівної, екологічної та соціальної спрямованості.

Термін укладання угод на участь у виданні триває до 30 серпня 2001 року

II МІЖНАРОДНИЙ ФОРУМ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА «ПАРТНЕРСТВО В ІМ'Я ЗЛАГОДИ ТА РОЗВИТКУ»

Міжнародний форум економічного співробітництва «Партнерство в ім'я злагоди та розвитку» — один з найбільш престижних комплексних бізнес-заходів у Східній Європі — проходить з 5 по 7 грудня 2001 року в Національному палаці «Україна».

Державна підтримка Форуму забезпечує участь у ньому найбільш впливових вітчизняних та іноземних політиків, економістів, урядовців, лідерів промисловості та фінансових інституцій. За сприяння посольств, торгових представництв та економічних місій для участі у Форумі формуються делегації іноземних бізнесменів, зацікавлених у співпраці з Україною.

Програмою Форуму передбачено ДЕНЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ, науково-практичні семінари та конференції, презентації, прес-конференції. Велика увага приділена створенню належних умов для налагодження безпосередніх контактів, ефективного проведення переговорів та укладання угод і контрактів.

Учасники альманаху «Золота книга української еліти» мають право на гарантовану та безкоштовну участь у II Міжнародному форумі економічного співробітництва.

ПРОЕКТИ «ЗОЛОТА КНИГА УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ»

МІЖГАЛУЗЕВА ВИСТАВКА ТОВАРІВ І ПОСЛУГ «УКРАЇНА ПРОПОНУЄ СПІВРОБІТНИЦТВО»

Міжгалузева виставка товарів і послуг «Україна пропонує співробітництво» — щорічний захід, організований за європейською моделлю виставкової діяльності.

Широкий спектр напрямів виробництва, що будуть представлені на виставці, дозволить намітити основні тенденції та орієнтири для подальшої диверсифікації діяльності, послідовного просування до високоприбуткових галузей промисловості, стійкого зниження виробничих витрат.

Серед учасників виставки буде проведено спеціальний конкурс на краще оформлення експозиційного місця та оригінальність представлення продукції свого підприємства, а переможці отримають Почесні дипломи Оргкомітету Національного проекту.

Учасники альманаху «Золота книга української еліти» мають пріоритетне право на укладання угод зі знижкою на участь у Міжгалузевій виставці товарів і послуг «Україна пропонує співробітництво».

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНКУРС «ЗОЛОТІ ТОРГОВІ МАРКИ»

Національний конкурс «Золоті торгові марки» — це загальноукраїнська презентаційна програма оцінки, підтримки та популяризації торгових марок, продукція та послуги яких мають відмінну якість, для їх подальшого ствердження та розширення попиту на споживчому ринку.

Подавати заявки та укладати угоди на участь у конкурсі мають право підприємства та організації, торгові марки (знаки для товарів і послуг) яких офіційно зареєстровані в Україні.

Переможці конкурсу, відповідно до галузевих та спеціальних номінацій, визначаються Конкурсною комісією, до складу якої входять високопрофесійні незалежні експерти.

Учасники альманаху «Золота книга української еліти» звільняються від сплати реєстраційного внеску за участь у Національному конкурсі «Золоті торгові марки».

ОРГКОМІТЕТ ПРОЕКТУ:

Україна, 01030, Київ, вул. Івана Франка, 42-Б
Тел./факс: +38 (044) 246-9613, 246-9629, 246-9633, 246-8741,
238-0321, 238-0361, 216-7901, 536-1545, 536-1544

E-mail: info@goldenbook.org.ua

www.goldenbook.org.ua

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у червні 2001 р.

Розміри діючої облікової ставки Національного банку України в 2001 р.*

Дата введення у дію	Розмір діючої облікової ставки	Відсотки річних
15.08.2000 р.	27	
10.03.2001 р.	25	
07.04.2001 р.	21	
11.06.2001 р.	19	

*Ломбардна ставка Національного банку України відповідає розміру процентної ставки за кредитами "овернайт" і починаючи з 9 квітня 2001 р. визначається та доводиться до суб'єктів банківської системи щоденно.

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України комерційних банків у 2001 р. та червні 2001 р.

Показники	2001 р.	У тому числі за червень	Відсотки
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування комерційних банків, усього	100	100	
У тому числі через:			
— кредити "овернайт"	87.9	81.1	
— кредити, продані на тендері	0.9	100	
— операції РЕПО	11.2	18.9	
— інші механізми	—	—	

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 2001 р. та червні 2001 р.

Показники	2001 р.	У тому числі за червень	Відсотки
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, усього	23.8	23.3	
У тому числі за:			
— кредитами "овернайт"	24.0	23.6	
— кредитами, проданими на тендері	21.0	—	
— операціями РЕПО	22.0	22.0	
— іншими інструментами	—	—	

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті у червні 2001 р.**

Показники	Червень 2001 р.	Відсотки річних
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам	34.42	
за кредитами, отриманими від інших банків	34.02	
за депозитами, розміщеними в інших банках	24.34	
за депозитами, залученими від інших банків	20.93	
На небанківському ринку:		
за кредитами	32.21	
за депозитами	12.95	

** За щоденною звітністю банків.

Темпи зростання грошової маси у січні — червні 2001 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2001 р.	01.02.2001 р.	01.03.2001 р.	01.04.2001 р.	01.05.2001 р.	01.06.2001 р.	01.07.2001 р.
Готівка. Гроші поза банками							
Грошова маса (M0), % до початку року	100.0	92.6	95.3	99.5	106.3	105.1	113.2
M0 + кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті							
Грошова маса (M1), % до початку року	100.0	94.0	96.3	102.1	105.1	108.8	114.9
M1 + строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валютах							
Грошова маса (M2), % до початку року	100.0	96.2	98.6	103.2	106.5	110.2	116.0
M2 + цінні папери							
Грошова маса (M3), % до початку року	100.0	96.0	98.6	102.9	106.3	109.6	115.2

Примітка. Норму формування комерційними банками обов'язкових резервів починаючи із 16 січня 2001 р. диференційовано залежно від видів залучених коштів (див. "Вісник НБУ", № 3, 2001 р.). Із 15 квітня 2001 р. норму формування банками обов'язкових резервів за довгостроковими депозитами юридичних осіб у національній валюті встановлено в розмірі 11%, а за довгостроковими депозитами фізичних осіб у національній валюті — 9%. Із 1 травня 2001 року контроль за формуванням комерційними банками обов'язкових резервів здійснюється один раз на місяць.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Марина Сільченко

Асистент кафедри інформатики
Київського національного
економічного університету

Головною передумовою економічного зростання є макроекономічна стабілізація. Вона залежить від багатьох як політичних, так і економічних факторів. Серед останніх одним із визначальних є успішно діючий ринок строкових контрактів.

У економічно розвинутих країнах він відіграє дуже важливу роль. По-перше, за наявності цього ринку стабілізується фінансовий стан суб'єктів господарювання, оскільки є змога координувати виробничі програми підприємств. По-друге, строковий ринок, впливаючи на співвідношення попиту і пропозиції на спотовому ринку, забезпечує рівновагу останнього. Це відбувається тому, що ціни на строковому ринку містять певну інформацію про майбутню кон'юнктуру, тож виробники, орієнтуючись на них, можуть визначати необхідні обсяги виробництва та кількість товарних запасів; фірми, які займаються експортно-імпортними операціями, мають змогу прогнозувати перебіг зовнішньоторговельної діяльності, а емітенти — приймати оптимальні рішення щодо випуску нових акцій тощо.

Строковий ринок може впливати й інакше:

- ♦ стимулювати розвиток конкуренції на спотовому ринку та (завдяки відкритості інформації про стан попиту і пропозиції) обмежувати монополію великих фірм;
- ♦ сприяти волатильності (мінливості) спотової ціни (знову ж таки завдяки належній поінформованості учасників ринку);
- ♦ зменшувати амплітуду коливань цін на спотовому ринку;
- ♦ сприяти оптимальному розміщенню ресурсів на ньому;

Динамічна стратегія хеджування ризиків опціонної торгівлі

Ринок строкових контрактів в Україні нині перебуває у стадії формування. Але зважаючи на його перспективність, підготовка банківських спеціалістів, які б володіли сучасними методами аналізу, зокрема способами прогнозування цін на строковому ринку, — є вельми актуальною. Сподіваємося, цьому певною мірою сприятиме стаття Марини Сільченко, в якій автор пропонує удосконалити всесвітньо відому модель Блека-Шоулза, призначену для встановлення справедливої ціни опціону.

♦ сприяти вирівнюванню цін на регіональних ринках.

Як бачимо, в економічно розвинутих країнах строковий ринок виконує і стабілізуючу, і координуючу, й інформативну функції, що позитивно впливає на стан економіки загалом. Звісно, його становлення й успішне функціонування є бажаним і для України.

Кілька років тому деякі вітчизняні біржі пробували організувати торгівлю деривативами. Проте низка проблем (недостатньо розвинутий ринок цінних паперів, а саме вони є основою простих опціонів та ф'ючерсів; недосконалість законодавчої бази; відсутність відповідного досвіду; брак кваліфікованих фахівців; непропорційна структура головних дійових осіб строкового ринку, на якому нині переважають спекулянти) призвела до того, що сьогодні торгівлю похідними фінансовими інструментами фактично згорнуто. Зауважимо, що на розвитку строкового ринку в Україні негативно позначилася й фінансова криза 1998 року — вона спричинила для банків, що не виконали форвардні контракти, значні фінансові проблеми.

Строковий ринок має свої характерні особливості. Одним із найпопулярніших інструментів, який застосовується на ньому, справляючи відчутний вплив на фінансову стабільність, є **опціон**. Це й зрозуміло. Укладаючи, наприклад, ф'ючерсну угоду, учасник ринку має бути впевненим у сприятливому прогнозі на майбутнє. В умовах же економічної нестабільності вірити в точність про-

гнозу принаймні необачно. Тому хеджери зазвичай і надають перевагу опціонам, які дають право вибору (можна як реалізувати угоду, так і відмовитися від неї). У будь-якому разі втрати покупця опціону, як правило, обмежуються розміром премії, сплаченої продавцю. Зате розмір прибутку не обмежується. Опціони для хеджерів привабливі ще й тим, що в разі їх застосування основний ризик перекладається на продавця.

Втрати продавця опціону на продаж дорівнюють різниці між ціною виконання K та спотовою ціною X базового активу. В найгіршому випадку спотова ціна активу дорівнює нулю, тобто втрати обмежуються ціною виконання:

$$\max (K - X) = K, \\ X \in [0; +\infty)$$

Втрати продавця опціону на купівлю не обмежені, оскільки дорівнюють різниці між спотовою ціною та ціною виконання базового активу, а за час дії угоди спотова ціна може зрости до будь-якого значення:

$$\max (X - K) = +\infty, \\ X \in [0; +\infty)$$

З огляду на це розроблено чимало стратегій, яких із метою хеджування ризиків слід дотримуватися у процесі торгівлі деривативами та цінними паперами. В основу більшості стратегій торгівлі фінансовими інструментами, розроблених для продавців, покладено обчислення справедливої (реальної) ціни опціону, тобто ціни, яка

об'єктивно відображає ризик його продажу. В умовах сучасного багатовекторного та багатфакторного ринку справедливую ціну опціону неможливо визначити без застосування математичних методів і відповідного програмного забезпечення.

Найефективнішим і найпоширенішим нині методом хеджування ризиків, властивих торгівлі опціонами, є **динамічні** стратегії хеджування. Їх суть полягає у безперервній торгівлі певними активами з метою формування такого портфеля (він називається хедж-портфелем), вартість якого наприкінці дії опціонного контракту була б не меншою, ніж виплати за опционом.

Припустимо, що:

- ♦ на ринку обертаються акції із ціновим процесом $\{X_t, t \geq 0\}$, який відображається рівнянням $dX_t = \mu X_t dt + \sigma X_t dW_t$, і для якого початковою ціною є $X_0 > 0$, де t — час, що минув з моменту укладення угоди;

- ♦ під час дії опціонного контракту (тобто коли $0 \leq t \leq T$) дивіденди за акціями не виплачуються;

- ♦ у момент часу $t = 0$ банк може надати довільну кількість кредитів (кожен — під безризикову ставку r , яка безперервно нараховується і є сталою) на суму $B_0 > 0$;

- ♦ позичену суму разом із нарахованими відсотками необхідно повернути по закінченні дії опціонного контракту;

- ♦ заборгованість у момент часу t обчислюється за формулою $B_t = B_0 e^{rt}$ (тобто застосовується співвідношення $dB_t = r B_t dt$).

Нехай у момент часу $t = 0$ укладається опціонний контракт європейського типу на купівлю однієї акції із ціною реалізації K та строком дії T ; при цьому покупець опціону сплачує премію C_0 , яка є вартістю опціону в початковий момент часу. Продавець опціону бере β_0 кредитів (кожен на суму B_0), інвестуючи отримані за позичкою кошти й суму премії за опционом у γ_0 акцій. Отже, у зазначений момент часу формується портфель $\pi_0 = (\beta_0, \gamma_0)$, вартість якого становить $\Pi_0 = \gamma_0 X_0 - \beta_0 B_0$ і дорівнює C_0 . За умови самофінансування портфеля (тобто коли кількість кредитів може змінюватися лише внаслідок зміни кількості акцій) та в разі неможливості укладення арбітражних угод застосовуємо (як це зробили Ф.Блек та М.Шоулз¹) таку формулу визначення справедливої ціни опціону (1) і таку динамічну стратегію хеджування (2).

(1) Ціна опціону європейського типу

на купівлю однієї акції в кожний момент часу t дорівнює $C_{BS}(X_t, t)$, де X_t — спот-ціна активу:

$$C_{BS}(x, t; \sigma) = \frac{1}{2} x \left[1 + \operatorname{erf} \left(\frac{d_1}{\sqrt{2}} \right) \right] - \frac{K}{2} e^{-r(T-t)} \left[1 + \operatorname{erf} \left(\frac{d_2}{\sqrt{2}} \right) \right];$$

$$d_{1,2}(x, t; \sigma) = \frac{\ln(x/K) + (r \pm \frac{1}{2} \sigma^2)(T-t)}{\sigma \sqrt{T-t}},$$

$$\operatorname{erf}(z) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^z e^{-\eta^2} d\eta.$$

(2) У кожний момент часу t хедж-портфель має складатися з $\gamma_{BS}(X_t, t)$ акцій та $\beta_{BS}(X_t, t)$ кредитів (X_t — спот-ціна активу).

У даному разі функції γ_{BS} та β_{BS} визначаються за формулами:

$$\gamma_{BS} = \frac{1}{2} \left[1 + \operatorname{erf} \left(\frac{d_1}{\sqrt{2}} \right) \right];$$

$$\beta_{BS} = \frac{KB_0 e^{-rt}}{2} \left[1 + \operatorname{erf} \left(\frac{d_2}{\sqrt{2}} \right) \right].$$

На нашу думку, ця модель має низку недоліків². Зокрема, вона не враховує операційних витрат продавця опціону в ході втілення хедж-стратегії. Найсуттєвішими із цих витрат (окрім маржі, податків тощо) є комісійні, які повинен сплачувати продавець опціону при торгівлі базовим активом згідно з динамічною стратегією хеджування. Ми побудували модель, у якій враховано зазначені вище витрати, та подали її розв'язок.

Припустимо, що в кожний момент часу t відбувається вплив капіталу A_t на суму dY_t у вигляді операційних (dA_t) та інших витрат. Вважатимемо, що операційні витрати пропорційні кількості проданого або купленого базового активу (тобто що існує певна стала $\lambda > 0$):

$$dA_t = \lambda X_t |d\lambda_t| (dt)^{1/2}.$$

Підсумкова задача для обчислення ціни європейського опціону на продаж (з урахуванням оплати операційних витрат) матиме такий вигляд:

² Див.: Сільченко М.В. Математичні методи у хеджуванні ризиків на ринку опціонів // Фінанси України. — № 11. — 2000. — С. 100–106; Ширяев А.Н., Кабанов Ю.М., Крамков Д.О., Мельников А.В. К теории расчетов опционов европейского и американского типов. II. Непрерывное время // Теория вероятностей и ее применение. — 1994. — Т. 39. — Вып. 1.

$$\begin{cases} \frac{\partial C}{\partial t} + \frac{1}{2} \sigma^2 x^2 \frac{\partial^2 C}{\partial x^2} + r \left(x \frac{\partial C}{\partial x} - C \right) + \lambda \sigma x^2 \left| \frac{\partial^2 C}{\partial x^2} \right| = 0, & x > 0, t < T; \\ C(x, T) = \max \{0, x - K\}, & x > 0; \\ C(0, t) = 0 & t < T; \\ \lim_{x \rightarrow \infty} |C(x, t) - (x - Ke^{-r(T-t)})| = 0, & t < T. \end{cases}$$

Пропонуємо її розв'язок і динамічну стратегію хеджування.

Ціна опціону європейського типу на купівлю в кожний момент часу t дорівнює:

$$C^\lambda(x, t) = C_{BS}(x, t; \sqrt{\sigma^2 + 2\lambda\sigma});$$

$$\gamma^\lambda = \frac{1}{2} \left[1 + \operatorname{erf} \left(\frac{d_1^\lambda}{\sqrt{2}} \right) \right];$$

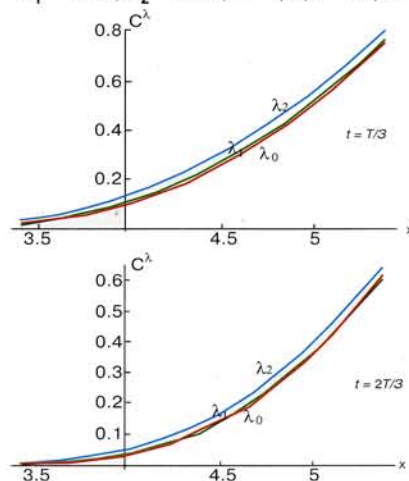
$$\beta^\lambda = \frac{KB_0 e^{-rt}}{2} \left[1 + \operatorname{erf} \left(\frac{d_2^\lambda}{\sqrt{2}} \right) \right];$$

$$d_{1,2}^\lambda = d_{1,2}(x, t; \sqrt{\sigma^2 + 2\lambda\sigma}).$$

Як бачимо, за відсутності операційних витрат ($\lambda = 0$) розв'язок задачі збігається з функцією Блека-Шоулза. Якщо ж вони є, то доволі істотно впливають на формування ціни опціону, принаймні цим не варто нехтувати. Тож, на нашу думку, майбутні витрати, пов'язані зі здійсненням стратегії хеджування, слід закладати в опціонну премію. Щоб проілюструвати різницю між справедливою ціною опціону, обчисленою за нашою моделлю, і ціною, розрахованою за класичною моделлю Блека-Шоулза, наведемо конкретний приклад.

Розглянемо опціон європейського типу на купівлю однієї акції з такими умовними параметрами: $K = 5$, $T = 0.5$, $\sigma = 0.4$, $r = 0.04$.

Графіки функцій C^λ за умови, що $\lambda_0 = 0$, $\lambda_1 = 0.01$, $\lambda_2 = 0.05$; $t = T/3$, $t = 2T/3$.

Із графіків випливає, що лінія ціни опціону з урахуванням операційних витрат пролягає вище, ніж лінія функції Блека-Шоулза, а різниця між ними порівнянна із ціною опціону. Отже, **в разі значного за обсягом продажу опціону торговець, який не враховує операційних витрат, пов'язаних із динамічними стратегіями, може зазнати відчутних збитків.**

Важливість запропонованої нами ко-

рекції моделі Блека-Шоулза та стратегій хеджування саме і полягає в тому, щоб запобігати цим збиткам шляхом урахування операційних витрат на етапі визначення ціни опціону.

Насамкінець ще раз зауважимо: моделі, які дають змогу з великою вірогідністю визначати справедливую ціну опціону³, придатні для розвинутих економік. У нашій країні, де настан фондowego ринку, крім еко-

номічних факторів, значною мірою впливають ще й соціально-політичні, важко прогнозувати майбутню ціну базового активу. Інакше кажучи, сьогодні у нас навряд чи можна сповна застосувати запропоновану модель. Однак маємо жити не лише сьогоднішнім днем. Із розвитком української економіки в цілому та ринку строкових контрактів зокрема використання математичних методів для визначення стратегій торгівлі буде, як переконує досвід економічно розвинутих країн, не лише доцільним, а й укр-
рай необхідним.

3 Див.: Буренин А.Н. Рынок ценных бумаг и производных финансовых инструментов: Учебное пособие. — М.: Издательство 1-й Федеративной Книготорговой Компании, 1998. — 352 с.; Теоретико-ймовірнісні та статистичні методи в економетриці та фінансовій математиці: Учебний посібник для студ. екон. та мат. спец. ун-тів. — К.: Інформтехніка, 1995. — 380 с.; Sircar, K., Papanicolaou, G. General Black-Scholes models accounting for increased market volatility from hedging strategies // Applied Mathematical Finance. — 1998. — 5. — P. 45—82.

Законотворення

Вадим Березовик

Начальник управління адміністрування
позик АППБ "Аваль"

Переваги та недоліки законопроекту "Про банківський кредит"

У № 12 "Вісника НБУ" за 2000 рік¹ ми розповідали про перебіг обговорення у рамках семінару, проведеного в Національному банку України, законопроект "Про банківський кредит". Нині він очікує розгляду у Верховній Раді України. Про важливість для банківців цього закону свідчить уже те, що навіть після внесення проекту на розгляд Верховної Ради зацікавлені дискусії навколо окремих його положень не вщухають. Одну з точок зору пропонуємо вашій увазі.

Розробка проекту Закону "Про банківський кредит" стала логічним продовженням (після прийняття наприкінці минулого року Закону "Про банки і банківську діяльність") процесу удосконалення банківського законодавства країни. Новий правовий акт покликаний систематизувати комплекс законодавчих і нормативних актів у сфері кредитування та в разі його прийняття буде важливим кроком на шляху розвитку банківської системи України. Основна мета закону — створення гарантій та юридичних умов захисту комерційних банків як кредиторів.

Незважаючи на те, що в цілому законопроект розроблено професійно, варто було б (причому до його розгляду у Верховній Раді) звернути увагу на деякі неточності та упущення, що, на нашу думку, можуть мати негативні наслідки в практичній діяльності.

Почнемо з **термінології**. Деякі поло-

ження законопроекту (з точки зору практиків банківської справи) мають швидше теоретичне, ніж практичне значення. Це передусім стосується визначень таких термінів, як *кредитна лінія* та *погашення кредиту*.

На наш погляд, у законі доцільно було б виділити два види кредитних ліній:

1. *Відновлювана кредитна лінія*, або *револьверний кредит* — зобов'язання кредитора надати позичку протягом визначеного кредитним договором періоду траншами. При цьому фактична заборгованість позичальника у період дії кредитного договору не може перевищувати зазначеної в ньому суми.

2. *Невідновлювана кредитна лінія* — зобов'язання кредитора надати позичку протягом визначеного кредитним договором часу кількох траншами, загальна сума яких не перевищує розміру обумовленого угодою кредиту.

Необхідність виділення різних видів

кредитних ліній викликана специфікою взаємовідносин із позичальниками. Кредитні угоди про відкриття відновлюваних кредитних ліній укладаються переважно з позичальниками, які мають позитивну ділову репутацію та довгу кредитну історію. Невідновлювану кредитну лінію доцільніше застосовувати у відносинах із позичальниками, які не мають кредитної історії, та у разі кредитування ризиковіших проектів.

У законопроекті термін "погашення кредиту" трактується як повернення позичальником кредитодавцю суми кредиту і процентів за ним у строки та в порядку, які визначено умовами кредитного договору. Це не повною мірою відповідає реальній практиці, адже позичальник може погасити борг достроково (до настання строку повернення кредиту і процентів), у термін, визначений кредитним договором, а також — після настання строку погашення бор-

¹ А. Папуша. Правова основа банківського кредитування // Вісник НБУ. — 2000. — № 12. — С. 45—46.

гу. З огляду на це визначення терміна слід було б подати у такій редакції:

“Погашення кредиту — повернення позичальником кредитодавцю суми кредиту та нарахованих за користування ним процентів”.

На жаль, у законопроекті взагалі немає визначень деяких важливих для практиків банківської справи термінів. Серед них:

1. **Банківський консорціум** — тимчасове об'єднання комерційних банків, яке створюється для проведення кредитної операції на підставі відповідної угоди.

2. **Кредитна операція** — сукупність дій, виконуваних згідно з кредитним договором, які відображаються у записах за банківськими рахунками та у балансах кредитора і позичальника.

3. **Овердрафт** — форма короткострокового кредиту, у разі надання якого банк-кредитор провадить оплату платіжних документів у обсязі, що перевищує залишок коштів на поточному рахунку позичальника, але в межах визначеної договором суми.

Законопроектом (уперше в українській практиці) надано **гарантії невтручання органів влади у кредитну діяльність банків**, за винятком випадків, передбачених законами. Тобто у разі прийняття законопроекту банки зможуть уникати тиску щодо надання певним юридичним чи фізичним особам позичок, що по суті є примусовим кредитуванням.

До проекту доцільно було б включити також статтю, якою б урегулювалося проведення деяких інших активних операцій, що не належать до категорії банківського кредиту, але здійснюючи які, банки набувають прав кредитора, а особи, на чію користь проведено операцію, зобов'язані згідно з укладеною угодою сплачувати певні грошові кошти. Маємо на увазі передусім факторинг, форфейтинг, лізинг, авалування, акцептування та врахування векселів, надання гарантій, порук, операції РЕПО тощо. У разі визнання кредитного характеру зазначених операцій на банки, у випадку їх проведення, поширюватимуться права кредитора, що, безперечно, посилять захист інтересів банківських установ.

Проектом закону передбачається **можливість банків самостійно визначати порядок і процедуру прийняття рішення щодо здійснення кредитної операції**. Нагадаємо: досі згідно з Положенням НБУ “Про кредитування” таке рішення має прийматися лише колегіальним органом банківської установи. Зі схваленням законопроекту прийняття згаданого рішення може бути в компетенції навіть окремої посадової особи.

З одного боку, це, звичайно, зручно, оскільки спрощується процедура кредитування малого бізнесу, а з другого — небезпечно, адже таке право може підвищити операційні ризики. Щоб їх мінімізувати, банкам доведеться розробляти особливий порядок та процедуру надання невеликих кредитів, рішення щодо яких приймається одноосібно.

Серед новацій законопроекту — передбачені ним **рівні правові умови для кредитора й позичальника**, зокрема — норма, згідно з якою укладений кредитний договір не може бути визнаний недійсним або неукладеним на підставі недотримання сторонами внутрішніх процедур і регламентів. Зазначена норма захищає передусім кредиторів. Адже останнім часом випадки визнання арбітражними судами кредитних договорів недійсними саме через недотримання посадовими особами підприємства-позичальника норм, передбачених статутними документами, почастилися. Роз'яснення Вишого арбітражного суду України від 31.01.2001 р. № 01-8/97 із доповненнями від 05.03.2001р. № 01-8/296 (про те, що в разі укладення кредитної угоди керівною посадовою особою підприємства-позичальника, яка, однак, не мала на це компетенції, та підтвердження юридичною особою її подальшої чинності, таку угоду слід вважати дійсною) не є гарантією захисту інтересів кредиторів, оскільки має рекомендаційний характер. Отож нова норма, внесена у законопроект, своєчасна і довгоочікувана.

Щодо забезпечення за банківським кредитом. Законопроектом передбачено застосування кількох його видів: неустойки, застави, поруки, гарантії тощо. Зрозуміло, несподіванкою є включення до цього переліку неустойки. Навряд чи її можна вважати забезпеченням, адже по суті — це форма компенсації втраченої вигоди банку за своєчасно непогашений кредит та несплачені нараховані відсотки. На нашу думку, таку форму забезпечення, як неустойка, не слід включати до закону.

Законопроектом конкретизується норма, визначена Законом України “Про банки і банківську діяльність”, щодо можливості надання банками **безпроцентних кредитів**. Проектом передбачено, що банківські установи можуть надавати такі кредити лише за рахунок коштів, отриманих ними у довірче управління. Оскільки угоди про довірче управління в сучасній вітчизняній банківській практиці застосовуються дуже рідко, можна прогнозувати, що частка безпроцентних кредитів у кредитно-

му портфелі банківської системи буде мізерною.

Законопроектом “Про банківський кредит”, на жаль, не передбачено для кредитора можливості відмовлятися від подальшого кредитування проекту та пред'являти позичальнику вимогу про дострокове його повернення у разі порушення останнім строків погашення траншів за кредитним договором (що дуже важливо за умови середньострокового і довгострокового кредитування, кредитування за відновлюваними кредитними лініями та овердрафтами). Таке право надається кредитору лише тоді, коли позичальник порушив умови про цільове використання кредиту та строки й порядок сплати відсоткових платежів.

Водночас законопроектом розширено права кредиторів у частині **примусового погашення боргів**. Так, банк може (якщо це передбачено угодою) погасити кредит шляхом списання грошових коштів із поточного рахунку позичальника, якого обслуговує кредитор, на підставі своєї платіжної вимоги, а також (це передбачено й Законом “Про банки і банківську діяльність”) видати наказ про примусове погашення простроченого кредиту та процентів за ним із поточного рахунку позичальника, який відкрито в банку-кредитора, в порядку, встановленому НБУ. На жаль, надана позичальникам змога відкривати кілька рахунків та, відповідно, переводити обороти з одного банку в інший звужує можливості застосування зазначених норм.

З огляду на це варто було б запровадити практику, подібну до арбітражного врегулювання господарських спорів, коли кошти можуть списуватися з будь-якого рахунку боржника на підставі рішення господарського суду.

Розглядаючи нововведення, запроваджені законопроектом, зауважимо також **право кредитора укладати з позичальником угоду про врегулювання простроченої заборгованості**. У разі невиконання позичальником умов зазначеної угоди кредитор матиме змогу стягнути прострочену заборгованість у судовому порядку без здійснення процедури доарбітражного врегулювання спору. Крім того, він матиме право оголосити мораторій на відчуження майна боржника. Угоди, укладені останнім після оголошення мораторію, суд може визнати недійсними. Таке нововведення припинить практику недобросовісних позичальників розподіляти своє підприємство на нове (з реальними і ліквідними активами, але яке не несе відповідальності за зобов'язаннями) і на старе (з боргами, які воно ніколи не повер-

не). Це, безумовно, зміцнить захист прав кредитора.

Важливим є також положення законопроекту про створення Єдиного реєстру ненадійних позичальників. До нього пропонується вносити інформацію про позичальників, борги яких визнані безнадійними і списані за рахунок банківських резервів. Нагадаємо, що неодноразові спроби самих банків створити подібний реєстр виявилися безрезультатними, хоча потреба у ньому назріла давно.

Законопроектом допускається створення спеціальних умов і стимулів для банків, які кредитують пріоритетні галузі економіки. Це, звичайно, сприятиме поживавленню процесу кредитування, про що свідчить уже наявний дворічний досвід компенсації частини процент-

ної ставки за кредитами з бюджету для підприємств агропромислового комплексу.

Прийняття нового Закону "Про банківський кредит", на наше переконання, дасть змогу збільшити обсяги банківського кредитування, зменшити ризики у сфері активних операцій. У підсумку виграють не лише банки, а й позичальники, які матимуть змогу розширити свою діяльність за рахунок кредитних коштів. У виграші буде й держава, оскільки з поживавленням банківського кредитування зросте обсяг надходжень до бюджету у вигляді податків.

Звичайно, хотілося б, щоб Верховна Рада не зволікала з прийняттям надзвичайно важливого для ділових кіл країни законопроекту "Про банківський кредит". Водночас сподівати-

мемося, що під час його прийняття деякі (в тому числі й помічені нами) недоліки будуть виправлені.

Література.

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. — № 2121-III.

2. Оглядний лист Вищого арбітражного суду України від 31.01.2001 р. № 01-8/97 "Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з укладанням і використанням кредитних договорів" (за матеріалами судової колегії Вищого арбітражного суду України з перегляду рішень, ухвал, постанов), зі змінами і доповненнями, внесеними листом Вищого арбітражного суду України від 05.03.2001 р. № 01-8/296.

3. Проект Закону України "Про банківський кредит".

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за червень 2001 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 болгарських левів	238.4080
2	986 BRL	100 бразильських реалів	228.3931
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	98.7274
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	3.9423
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.7016
6	381 GEL	100 грузинських ларі	263.5134
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	67.2792
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	140.2902
9	218 ECS	1000 еквадорських сукре	5415.2000
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	130.9918
11	356 INR	1000 індійських рупій	115.3029
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	3.0944
13	368 IQD	100 іракських динарів	1733.4187
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.0288
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1757.6112
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.5762
17	434 LYD	100 лівійських динарів	969.7708
18	470 MTL	100 мальтійських лір	1155.1167

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	59.4620
20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	49.4539
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	211.0158
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.6713
23	604 PEN	100 перуанських нових сол	150.7153
24	408 KPW	100 північнокорейських вон	246.1455
25	642 ROL	10000 румунських леїв	1.9048
26	682 SAR	100 саудівських ріялів	144.3899
27	760 SYP	100 сирійських фунтів	10.9953
28	705 SIT	100 словенських толарів	2.1434
29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	16.1648
30	991 TJS	1 сомоні Республіки Таджикистан	2.3043
31	952 XOF	1000 франків КФА	7.0732
32	152 CLP	1000 чилійських песо	8.9338
33	191 HRK	100 хорватських кун	63.6476
34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	65.4239
35	255	100 доларів США за розр. із Індією	433.2160

* Курс встановлено з 01.06.2001 року.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо інозе Національним банком України

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	01.06.2001 р.	02.06.2001 р.	03.06.2001 р.	04.06.2001 р.	05.06.2001 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	274.5164	275.5452	275.5452	275.5452	275.5452
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	33.3702	33.3611	33.3611	33.3611	33.3611
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	768.7653	767.9128	767.9128	767.9128	767.9128
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.7079	11.7075	11.7075	11.7075	11.7075
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	113.8286	113.7976	113.7976	113.7976	113.7976
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0396	0.0395	0.0395	0.0395	0.0395
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	13.4757	13.4720	13.4720	13.4720	13.4720
8	208 DKK	100 датських крон	61.5891	61.5657	61.5657	61.5657	61.5657
9	840 USD	100 доларів США	541.4900	541.4700	541.4700	541.4700	541.4700
10	233 EEK	100 естонських крон	29.3472	29.3392	29.3392	29.3392	29.3392
11	352 ISK	100 ісландських крон	5.1704	5.2261	5.2261	5.2261	5.2261
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	583.0428	582.8838	582.8838	582.8838	582.8838
13	724 ESP	1000 іспанських песет	27.5975	27.5900	27.5900	27.5900	27.5900
14	380 ITL	10000 італійських лір	23.7148	23.7084	23.7084	23.7084	23.7084
15	124 CAD	100 канадських доларів	349.2952	352.8774	352.8774	352.8774	352.8774
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7063	3.7062	3.7062	3.7062	3.7062
17	428 LVL	100 латвійських латів	851.3994	851.3679	851.3679	851.3679	851.3679
18	440 LTL	100 литовських літів	135.3725	135.3675	135.3675	135.3675	135.3675
19	498 MDL	100 молдовських лейв	41.7842	41.8292	41.8292	41.8292	41.8292
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	208.3684	208.3116	208.3116	208.3116	208.3116
21	280 DEM	100 німецьких марок	234.7768	234.7128	234.7128	234.7128	234.7128
22	578 NOK	100 норвезьких крон	57.9046	57.5117	57.5117	57.5117	57.5117
23	985 PLN	100 польських злотих	135.3326	135.8924	135.8924	135.8924	135.8924
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.2904	2.2898	2.2898	2.2898	2.2898
25	810 RUR	10 російських рублів	1.8582	1.8575	1.8575	1.8575	1.8575
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	299.2203	299.2167	299.2167	299.2167	299.2167
27	703 SKK	100 словацьких крон	10.6939	10.7012	10.7012	10.7012	10.7012
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0461	0.0471	0.0471	0.0471	0.0471
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.4133	10.4129	10.4129	10.4129	10.4129
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	18.0959	18.1052	18.1052	18.1052	18.1052
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.5242	1.5242	1.5242	1.5242	1.5242
32	246 FIM	100 фінських марок	77.2291	77.2081	77.2081	77.2081	77.2081
33	250 FRF	100 французьких франків	70.0021	69.9830	69.9830	69.9830	69.9830
34	203 CZK	100 чеських крон	13.4284	13.4807	13.4807	13.4807	13.4807
35	752 SEK	100 шведських крон	50.3215	50.0472	50.0472	50.0472	50.0472
36	756 CHF	100 швейцарських франків	301.9752	301.8333	301.8333	301.8333	301.8333
37	392 JPY	1000 японських єн	45.4637	45.6230	45.6230	45.6230	45.6230
38	978 EUR	100 євро	459.1835	459.0583	459.0583	459.0583	459.0583
39	960 XDR	100 СПЗ	679.1504	679.2003	679.2003	679.2003	679.2003
			16.06.2001 р.	17.06.2001 р.	18.06.2001 р.	19.06.2001 р.	20.06.2001 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	284.9137	284.9137	284.9137	281.7787	282.0196
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	34.0108	34.0108	34.0108	33.6735	33.5711
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	760.9743	760.9743	760.9743	756.6245	753.3401
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.6618	11.6618	11.6618	11.6551	11.6441
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	116.0140	116.0140	116.0140	114.8632	114.5140
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0390	0.0390	0.0390	0.0389	0.0389
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	13.7344	13.7344	13.7344	13.5981	13.5568
8	208 DKK	100 датських крон	62.7723	62.7723	62.7723	62.1505	61.9640
9	840 USD	100 доларів США	540.2900	540.2900	540.2900	539.9800	539.4700
10	233 EEK	100 естонських крон	29.9106	29.9106	29.9106	29.6139	29.5239
11	352 ISK	100 ісландських крон	5.1564	5.1564	5.1564	5.1205	5.0999
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	594.2364	594.2364	594.2364	588.3418	586.5532
13	724 ESP	1000 іспанських песет	28.1273	28.1273	28.1273	27.8483	27.7636
14	380 ITL	10000 італійських лір	24.1701	24.1701	24.1701	23.9304	23.8576
15	124 CAD	100 канадських доларів	353.3670	353.3670	353.3670	353.1145	351.9873
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.6905	3.6905	3.6905	3.6871	3.6836
17	428 LVL	100 латвійських латів	842.8861	842.8861	842.8861	847.6923	845.5643
18	440 LTL	100 литовських літів	135.0725	135.0725	135.0725	134.9950	134.8675
19	498 MDL	100 молдовських лейв	41.8985	41.8985	41.8985	41.8745	41.7957
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	212.3688	212.3688	212.3688	210.2622	209.6229
21	280 DEM	100 німецьких марок	239.2842	239.2842	239.2842	236.9106	236.1903
22	578 NOK	100 норвезьких крон	58.5145	58.5145	58.5145	58.4862	58.4745
23	985 PLN	100 польських злотих	137.1748	137.1748	137.1748	136.1893	135.9591
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.3344	2.3344	2.3344	2.3112	2.3042
25	810 RUR	10 російських рублів	1.8586	1.8586	1.8586	1.8588	1.8545
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	298.2596	298.2596	298.2596	297.2523	296.8246
27	703 SKK	100 словацьких крон	10.9111	10.9111	10.9111	10.7933	10.7605
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0454	0.0454	0.0454	0.0443	0.0441
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.3902	10.3902	10.3902	10.3842	10.3744
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	19.0128	19.0128	19.0128	18.8556	18.7578
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.4833	1.4833	1.4833	1.4593	1.4579
32	246 FIM	100 фінських марок	78.7118	78.7118	78.7118	77.9310	77.6941
33	250 FRF	100 французьких франків	71.3460	71.3460	71.3460	70.6383	70.4235
34	203 CZK	100 чеських крон	13.7647	13.7647	13.7647	13.6430	13.6256
35	752 SEK	100 шведських крон	51.0916	51.0916	51.0916	50.9183	50.9208
36	756 CHF	100 швейцарських франків	306.7841	306.7841	306.7841	303.0060	301.9269
37	392 JPY	1000 японських єн	44.6820	44.6820	44.6820	43.8328	43.8156
38	978 EUR	100 євро	467.9992	467.9992	467.9992	463.3568	461.9482
39	960 XDR	100 СПЗ	679.6844	679.6844	679.6844	675.5830	674.3476

МНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ЩОДЕННО (за червень 2001 року)

Офіційний курс

06.06.2001 р.	07.06.2001 р.	08.06.2001 р.	09.06.2001 р.	10.06.2001 р.	11.06.2001 р.	12.06.2001 р.	13.06.2001 р.	14.06.2001 р.	15.06.2001 р.
274.8498	278.8049	279.9131	283.1002	283.1002	283.1002	284.3915	284.0000	284.7333	283.0090
33.3068	33.6119	33.3102	33.3026	33.3026	33.3026	33.3925	33.3053	33.5651	33.3433
764.1081	759.8316	748.4613	747.8040	747.8040	747.8040	748.8452	744.9461	744.5848	750.4322
11.6862	11.6855	11.6859	11.6806	11.6806	11.6806	11.6762	11.6732	11.6706	11.6618
113.6126	114.6531	113.6239	113.5983	113.5983	113.5983	113.9049	113.6073	114.4936	113.7371
0.0392	0.0390	0.0390	0.0390	0.0390	0.0390	0.0390	0.0390	0.0389	0.0390
13.4501	13.5733	13.4514	13.4484	13.4484	13.4484	13.4847	13.4495	13.5544	13.4648
61.4689	62.0177	61.4717	61.4727	61.4727	61.4727	61.6403	61.4768	61.9480	61.5404
541.4200	541.3900	541.4100	541.1600	541.1600	541.1600	540.9600	540.8200	540.7000	540.2900
29.2915	29.5597	29.2944	29.2878	29.2878	29.2878	29.3669	29.2901	29.5186	29.3236
5.1369	5.1962	5.1956	5.1763	5.1763	5.1763	5.1809	5.1615	5.1565	5.1178
581.9362	587.2659	581.9942	581.8629	581.8629	581.8629	583.4338	581.9094	586.4488	582.5739
27.5451	27.7974	27.5479	27.5416	27.5416	27.5416	27.6160	27.5438	27.7587	27.5753
23.6698	23.8866	23.6722	23.6669	23.6669	23.6669	23.7308	23.6687	23.8534	23.6958
352.4122	354.4949	355.9231	356.2300	356.2300	356.2300	356.6372	354.8516	354.8993	354.9820
3.7008	3.7005	3.7007	3.6990	3.6990	3.6990	3.6951	3.6941	3.6933	3.6905
849.9529	847.2457	848.6050	848.2132	848.2132	848.2132	847.8997	847.6803	840.9020	842.8861
135.3550	135.3475	135.3525	135.2900	135.2900	135.2900	135.2400	135.2050	135.1750	135.0725
41.8292	41.8689	41.8704	41.8641	41.8641	41.8641	41.8875	41.9153	41.9274	41.9060
207.9729	209.8777	207.9937	207.9467	207.9467	207.9467	208.5081	207.9633	209.5856	208.2008
234.3312	236.4773	234.3546	234.3017	234.3017	234.3017	234.9342	234.3204	236.1483	234.5880
57.5119	58.0495	57.6152	57.6348	57.6348	57.6348	57.7722	57.4048	57.7693	57.6798
135.8767	135.6731	135.7494	135.8676	135.8676	135.8676	136.1053	137.0774	136.4933	136.4179
2.2861	2.3070	2.2863	2.2858	2.2858	2.2858	2.2919	2.2859	2.3038	2.2886
1.8567	1.8566	1.8567	1.8577	1.8577	1.8577	1.8571	1.8566	1.8568	1.8579
298.9641	298.7787	299.1891	298.9265	298.9265	298.9265	298.4680	297.7655	297.6324	297.3135
10.6860	10.7761	10.6644	10.6541	10.6541	10.6541	10.6791	10.6716	10.7333	10.7070
0.0463	0.0460	0.0464	0.0464	0.0464	0.0464	0.0458	0.0454	0.0445	0.0451
10.4119	10.4113	10.4117	10.4069	10.4069	10.4069	10.4031	10.4004	10.3981	10.3902
18.2152	18.4745	18.4028	18.2877	18.2877	18.2877	18.3686	18.4201	18.6552	18.5680
1.5102	1.5101	1.5102	1.5095	1.5095	1.5095	1.4851	1.4847	1.4844	1.4833
77.0825	77.7885	77.0902	77.0728	77.0728	77.0728	77.2809	77.0790	77.6803	77.1670
69.8692	70.5091	69.8762	69.8604	69.8604	69.8604	70.0490	69.8660	70.4110	69.9458
13.4976	13.5526	13.4514	13.4460	13.4460	13.4460	13.4954	13.5169	13.5883	13.5451
49.5944	50.1229	49.1895	49.1536	49.1536	49.1536	49.3493	49.1728	49.8748	49.5956
302.6760	304.6634	300.8386	301.1067	301.1067	301.1067	301.7412	301.0714	302.2683	300.7829
45.1806	44.8472	45.0696	44.8653	44.8653	44.8653	44.4252	44.4252	44.2909	44.3213
458.3120	462.5095	458.3577	458.2543	458.2543	458.2543	459.4914	458.2909	461.8659	458.8143
677.0924	678.0224	676.2139	675.4765	675.4765	675.4765	674.7602	673.6563	675.1366	674.7114
21.06.2001 р.	22.06.2001 р.	23.06.2001 р.	24.06.2001 р.	25.06.2001 р.	26.06.2001 р.	27.06.2001 р.	28.06.2001 р.	29.06.2001 р.	30.06.2001 р.
279.1684	278.6897	278.2421	278.2421	278.2421	278.6691	278.8097	279.8005	279.8005	272.7586
33.3534	33.4987	33.3843	33.3843	33.3843	33.6785	33.6773	33.7278	33.7278	33.1723
751.1503	760.1464	760.9372	760.9372	760.9372	761.9643	760.9353	761.9521	761.9521	756.8586
11.6365	11.6339	11.6268	11.6268	11.6268	11.6216	11.5833	11.5859	11.5859	11.5859
113.7714	114.2672	113.8768	113.8768	113.8768	114.8805	114.8762	115.0486	115.0486	113.1538
0.0389	0.0388	0.0388	0.0388	0.0388	0.0387	0.0385	0.0385	0.0385	0.0386
13.4689	13.5276	13.4814	13.4814	13.4814	13.6002	13.5997	13.6201	13.6201	13.3958
61.5631	61.8297	61.6358	61.6358	61.6358	62.1757	62.1843	62.3135	62.3135	61.3161
539.1200	539.0000	538.6700	538.6700	538.6700	538.4300	538.1600	538.2800	538.2800	538.2800
29.3324	29.4603	29.3596	29.3596	29.3596	29.6184	29.6173	29.6617	29.6617	29.1732
5.0104	5.0626	5.1150	5.1150	5.1150	5.1785	5.2109	5.2217	5.2217	5.1334
582.7499	585.2893	583.2895	583.2895	583.2895	588.4305	588.4088	589.2918	589.2918	579.5865
27.5836	27.7038	27.6092	27.6092	27.6092	27.8525	27.8515	27.8933	27.8933	27.4339
23.7029	23.8062	23.7249	23.7249	23.7249	23.9340	23.9331	23.9690	23.9690	23.5743
351.0961	352.5182	353.3132	353.3132	353.3132	353.7878	354.1533	356.0999	356.0999	353.1070
3.6813	3.6804	3.6782	3.6782	3.6782	3.6753	3.6734	3.6743	3.6743	3.6743
843.6933	843.5055	840.3588	840.3588	840.3588	841.2969	842.1909	843.6991	843.6991	842.3787
134.7800	134.7500	134.6675	134.6675	134.6675	134.6075	134.5400	134.5700	134.5700	134.5700
41.7234	41.6895	41.6119	41.6119	41.6119	41.6268	41.6021	41.6319	41.6319	41.6942
208.2637	209.1713	208.4565	208.4565	208.4565	210.2939	210.2861	210.6017	210.6017	207.1332
234.6589	235.6814	234.8761	234.8761	234.8761	236.9463	236.9376	237.2931	237.2931	233.3850
58.4170	58.3928	58.4450	58.4450	58.4450	58.4507	58.3933	58.7549	58.7549	57.8788
134.8196	135.1490	135.4378	135.4378	135.4378	136.0659	136.1088	136.1012	136.1012	135.4646
2.2892	2.2992	2.2914	2.2914	2.2914	2.3116	2.3115	2.3149	2.3149	2.2768
1.8501	1.8535	1.8511	1.8511	1.8511	1.8503	1.8500	1.8485	1.8485	1.8517
296.0604	295.8429	295.8383	295.8383	295.8383	296.0436	295.6927	295.5895	295.5895	295.4252
10.7007	10.7687	10.7805	10.7805	10.7805	10.8579	10.9344	10.9640	10.9640	10.8000
0.0429	0.0420	0.0423	0.0423	0.0423	0.0414	0.0414	0.0430	0.0430	0.0428
10.3677	10.3654	10.3590	10.3590	10.3590	10.3544	10.3492	10.3515	10.3515	10.3515
18.6037	18.8021	18.8362	18.8362	18.8362	19.0436	19.0429	19.0543	19.0543	18.7358
1.4570	1.4567	1.4558	1.4558	1.4558	1.4329	1.4322	1.4325	1.4325	1.4325
77.1903	77.5267	77.2618	77.2618	77.2618	77.9428	77.9399	78.0569	78.0569	76.7713
69.9669	70.2718	70.0317	70.0317	70.0317	70.6489	70.7524	70.7524	70.7524	69.5871
13.5277	13.5447	13.5350	13.5350	13.5350	13.6765	13.6982	13.7066	13.7066	13.5128
50.3575	50.3911	50.1997	50.1997	50.1997	50.6505	50.2657	50.2278	50.2278	49.5481
300.9922	303.1786	302.8598	302.8598	302.8598	304.8459	304.4341	304.8709	304.8709	299.7514
43.7098	43.4369	43.3457	43.3457	43.3457	43.4286	43.4270	43.3540	43.3540	43.3199
458.9529	460.9528	459.3778	459.3778	459.3778	463.4267	463.4096	464.1050	464.1050	456.4614
672.6103	673.3452	672.6758	672.6758	672.6758	674.4665	674.0473	674.3149	670.5074	670.5074

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Оцінка ризику зведеного бюджету України на 2001 рік

Ось уже десять років проблема виконання державного бюджету не втрачає своєї актуальності. У пропонованій вашій увазі статті проаналізовано основні компоненти ризику невиконання держбюджету: ризик недовиконання номінальних надходжень та інфляційний ризик. Незважаючи на те, що один із головних висновків статті читачам "Вісника НБУ" вже відомий (а саме: зростання української економіки можливе лише за умови скорочення державних видатків), сподіваємося, вам буде цікаво ознайомитися з теоретичними розрахунками автора і конкретними оцінками щодо темпів інфляції та статей бюджету.

Аналізуючи процес наповнення дохідної частини зведеного бюджету України (НЗБУ) протягом 1997—2000 років, зауважуємо певні особливості (див. таблицю 1). По-перше, лише у 2000 році фактичні номінальні надходження перевищили запланований рівень; по-друге, рік у рік один із головних податків — податок на додану вартість (ПДВ) — сплачується зі значним недовиконанням. Для інших податків — на прибуток підприємств (ППП) та на прибуток із громадян (ППГ) — також характерні значні розбіжності планових і фактичних надходжень, однак знаки відхилень чергуються. Дохідні статті бюджету України недовиконуються не лише через недостатні обсяги податкових надходжень. Так, у 1999 році план податкових надходжень було виконано на 98.1%, тоді як неподаткові надходження зібрано лише на 60.1% [1, 5].

Як відомо, планові обсяги зведеного бюджету на 2000 рік виконано на 114.5%. До причин, які цьому сприяли,

можна віднести, по-перше, інфляційне зростання податкових надходжень, яке виникло за рахунок збільшення обсягу грошової маси, по-друге, через те, що до бюджету були внесені незаплановані власні кошти бюджетних установ (близько 4.5 млрд. грн.). Що ж до реальних податкових надходжень, то при зростанні реального ВВП на 5—6% їхня величина скоротилася на 1.6%, тобто негативна тенденція останніх років — зменшення обсягу реальних податкових надходжень — збереглася і в 2000 році [1].

ГОЛОВНІ КОМПОНЕНТИ РИЗИКУ БЮДЖЕТУ 2001 РОКУ

З огляду на зазначене вище можна ввести дві головних компоненти ризику зведеного бюджету.

1. Ризик недовиконання номінальних надходжень P_n як імовірність P того, що фактичні надходження (x) будуть меншими від планових ($x_{пл}$) на певну фіксовану відносну величину α (10%;

5%; 1%):

$$P_n = P(x \leq x_{пл}(1 - \alpha)); \\ \alpha = 0.01; 0.05; 0.1.$$

2. Інфляційний ризик π як рівень інфляції π^* , який забезпечить заплановані надходження $x_{пл}$ на рівень математичного очікування від прогнозного $E(x)$:

$$\pi^* = \pi \left(\frac{\Delta M}{M} / E(x) \right) = x_{пл}.$$

За монетарною концепцією, відносні темпи збільшення обсягу грошової маси є визначальним фактором інфляційного ризику [8]. Це підтверджує аналіз динаміки зростання рівня інфляції і темпів збільшення обсягу грошової маси [4]. Обидві компоненти ризику є взаємозалежними: зі зменшенням номінального ризику збільшується інфляційний; зі зменшенням інфляційного ризику (жорстка монетарна політика) збільшується номінальний.

Плануючи бюджет на наступний рік, Міністерство фінансів виходить із планованого номінального обсягу ВВП та

Таблиця 1. Виконання планових надходжень за основними податками та надходжень до зведеного бюджету України (млрд. грн.)

Назва податку	Рік	1997 р.			1998 р.			1999 р.			2000 р.		
		Плановий показник	Фактичний показник	Відсоток виконання	Плановий показник	Фактичний показник	Відсоток виконання	Плановий показник	Фактичний показник	Відсоток виконання	Плановий показник	Фактичний показник	Відсоток виконання
Податок на додану вартість (ПДВ)		8.455	6.159	72.8	8.756	6.276	71.7	8.640	7.704	89.2	10.066	9.438	93.8
Податок на прибуток підприємств (ППП)		3.815	7.85	151.7	2.327	5.927	254.7	4.700	6.493	137.6	7.110	7.727	108.7
Податок на прибуток із громадян України (ППГ)		3.460	3.299	95.3	3.577	3.560	101.3	3.940	4.455	113.7	4.942	6.378	129.1
Надходження до зведеного бюджету України (НЗБ)		30.430	24.45	79.3	29.761	22.266	78.2	34.252	32.34	94.4	42.233	48.444	114.5

сталой частки головних податків у ньому. Цей метод безпосередньо стосується планування ПДВ та з деякими змінами використовується при плануванні інших податків. На 2001 рік плановий обсяг надходжень до зведеного бюджету становить 52.1 млрд. грн., у тому числі податкові надходження — 34.9 млрд. грн. (67%), неподаткові — 17.2 млрд. грн. (33%) [3].

Величину номінального ризику можна обчислити, якщо відома функція розподілу надходжень до бюджету. У свою чергу, функцію розподілу надходжень можна розрахувати, коли відомі функції розподілу її складових: податкових, неподаткових надходжень, цільових фондів. Головний фактор ризику податкових надходжень — ПДВ, неподаткових — доходи від приватизації. Стосовно цільових фондів, то їх планові показники торік виконано на 150%, отож можна вважати, що тут значних факторів ризику немає. На основі інформації щодо прогнозних розрахунків за попередні роки, зроблених автором [5], визначимо характеристики окремих податків:

для ПДВ: $\bar{x} = 0.9x_{nl}$, $\sigma_1 = 0.1x_{nl}$,

$x_{nl} = 11.7 \text{ млрд. грн.};$

для ППГ: $\bar{y} = y_{nl}$, $\sigma = 0.05y_{nl}$,

$y_{nl} = 6.8 \text{ млрд. грн.};$

для ППП: $\bar{z} = z_{nl}$, $\sigma = 0.1z_{nl}$,

$z_{nl} = 7.7 \text{ млрд. грн.};$

для всіх інших: $\bar{t} = t_{nl}$, $\sigma = 0.05t_{nl}$,

$t_{nl} = 7.9 \text{ млрд. грн.}$

Щоб отримати характеристики сумарних надходжень, побудуємо кореляційну матрицю окремих податків, використовуючи величини щомісячних надходжень за період із 01.01.1996 р. по

$$\begin{aligned} u &= \bar{x} + \bar{y} + \bar{z} + \bar{t} = 11.7 \times 0.9 + 6.8 + \\ &+ 7.7 + 7.9 = 32.9 \text{ млрд. грн.}; \\ \sigma_u^2 &= \sigma_x^2 + \sigma_y^2 + \sigma_z^2 + \sigma_t^2 + 2\sigma_{xy} + \\ &+ 2\sigma_{xz} + 2\sigma_{xt} + 2\sigma_{yz} + \\ &+ 2\sigma_{zt} = 3.93; \\ \sigma_u &\approx 1.98 \text{ млрд. грн.} \end{aligned}$$

НОМІНАЛЬНИЙ РИЗИК

Поеднаємо неподаткові надходження та цільові фонди і вважатимемо, що дисперсія цієї величини визначається варіативністю коштів від приватизації, яка планується у розмірі 5.9 млрд. грн. Припустимо, що приватизаційні кошти рівномірно розподілені на проміжку від 3 до 9 млрд. грн. Це пов'язано зі значною невизначеністю приватизаційних надходжень. Тому за верхню межу взято заплановані 9 млрд. грн., а за нижню — 3 млрд. грн. з огляду на те, що надходження у розмірі 2.2 млрд. грн. у 2000 році отримано за рахунок значно меншої за масштабом приватизації, ніж передбачено на 2001 рік. Відтак знайдемо функцію розподілу неподаткових надходжень $F_2(v)$ та функцію щільності розподілу $\varphi_2(v)$:

$$F_2(v) = \begin{cases} 0, & v \leq 14.5; \\ \frac{v-14.5}{6.0}, & 14.5 < v \leq 20.5; \\ 1, & v > 20.5; \end{cases}$$

$$\varphi_2(v) = \begin{cases} 0, & v \leq 14.5; \\ \frac{1}{6}, & 14.5 < v \leq 20.5; \\ 0, & v > 20.5; \end{cases}$$

$v_1 = 14.5 \text{ млрд. грн.}, v_2 = 20.5 \text{ млрд. грн.}$ — нижня та верхня межі неподаткових надходжень.

неподаткових надходжень.

Виконавши розрахунки, отримаємо функцію розподілу сумарних надходжень (див. базисний варіант на графіку 1). Для цього варіанта бюджету ймовірність недовиконання значна: номінальний ризик $P(x \leq x_{nl}) = 0.59$; ризик 10-відсоткового недовиконання бюджету $P(x \leq 0.9 x_{nl}) = 0.05$; 5-відсотковий ризик $P(x \leq 0.95 x_{nl}) = 0.24$.

Подані вище розрахунки виконано без урахування впливу динаміки грошової маси на податкові надходження. Для визначення інфляційного ризику необхідно ввести залежність зростання надходжень від швидкості зростання грошової маси. У попередній праці автора [5] доведено, що ця залежність має вигляд:

$$T(M) = \frac{a}{a+0.66} + \frac{b}{b+0.012} \sqrt{M3},$$

де, у свою чергу, залежність $M3$ від часу:

$$M3(t) = \exp(\beta_0 + \beta_1 t);$$

$\beta_0 = 8.79$; β_1 — визначає щомісячну швидкість зростання $M3$.

Тоді сумарні податкові надходження (Σ) за 2001 рік:

$$\begin{aligned} \Sigma &= \int_{t_1}^{t_2} T(M) dt = a(t_2 - t_1) + \\ &+ \frac{2b}{\beta_1} \exp \frac{\beta_0 + \beta_1 t}{2} \Big|_{t=t_1}^{t=t_2}, \end{aligned}$$

де $t_1 = 60$ і $t_2 = 72$ — межі інтегрування.

Варіюючи величину швидкості зростання $M3$ β_1 від 1.5 до 3.5% на місяць, можна отримати різні величини математичних очікувань номінальних надходжень та пов'язані з ними величини середніх квадратичних відхилень. При цьому припускається, що функція розподілу неподаткових надходжень залишається незмінною.

Відповідні функції розподілу номінальних надходжень подано на графіку 1. Якщо швидкість зростання $M3$ у 2001 році не перевищуватиме 2% — ймовірність виконання дохідної частини бюджету надзвичайно мала: $P(x \geq x_{nl}) = 0.14$. Ризик 10-процентного недовиконання також значний — $P(x \leq 0.9 x_{nl}) = 0.18$. Зі збільшенням швидкості зростання $M3$ номінальний ризик зменшується: при $\beta_1 = 2.5\%$ — $P(x \leq x_{nl}) = 0.33$; при $\beta_1 = 3\%$ — $P(x \leq x_{nl}) = 0.02$. Слід зазначити, що реальна швидкість зростання $M3$, як свідчать спостереження попередніх років, становить приблизно 2.5% щомісячно.

Таблиця 2. Кореляційна матриця окремих типів податків*

Назва податку	ПДВ (x)	ППГ (y)	ППП (z)	Інші податки (t)
ПДВ (x)		0.31 (0.02)	0.51 (0.0001)	-0.16 (0.24)
ППГ (y)			0.55 (0.0000)	0.48 (0.0002)
ППП (z)				0.43 (0.0008)

*У дужках наведено величини рівня значимості (α) розрахованих коефіцієнтів кореляції ρ (при $\alpha \leq 0.05$ взаємозв'язок існує).

31.10.2000 р. (див. таблицю 2).

Між усіма типами податків, за винятком пари "ПДВ" та "Інші податки", існує тісний додатний взаємозв'язок, який, згідно з теорією, застосовувано при розрахунку ризику портфеля цінних паперів, збільшує ризик сумарних надходжень.

Визначимо характеристики сумарних надходжень, використовуючи приведені величини очікуваних надходжень, дисперсії та наведені коефіцієнти кореляції ρ [2]:

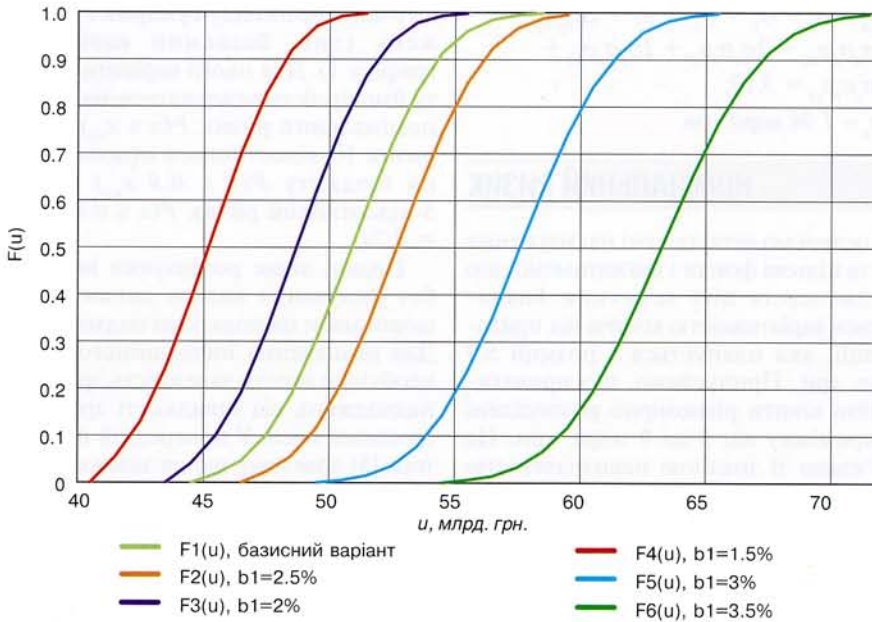
За умови, що податкові та неподаткові надходження незалежні, можна знайти функцію розподілу сумарних надходжень $F(u)$ [2], причому вважатимемо, що податки відповідають нормальному розподілу з характеристиками $\bar{x} = 32.9 \text{ млрд. грн.}, \sigma = 1.98 \text{ млрд. грн.}$:

$$F(u) = \int_{v_1}^{v_2} F_1(u-v) \varphi_2(v) dv,$$

де $F_1(u)$ — функція розподілу податкових надходжень;

$\varphi_2(v)$ — функція щільності розподілу

Графік 1. Функції розподілу номінальних надходжень залежно від швидкості зростання МЗ

ІНФЛЯЦІЙНИЙ РИЗИК

Кожний варіант зростання грошової маси за допомогою еластичності цін щодо МЗ перераховується в очікувану величину інфляції, причому в цьому разі розрахунки стосуються річного інтервалу.

Якщо використати отриману в праці [4] залежність індексу цін від МЗ:

$P(t) = 0.74 + 0.000068M3(t)$, — і розрахувати еластичність цін, то:

$$E = P' \frac{M3(t^*)}{P(t^*)},$$

де $t^* = 66$ — середина досліджуваного інтервалу 2001 року. Обчислені еластичності E для різних значень β_1 подано в таблиці 3.

Відповідні можливі значення темпів інфляції за 2001 рік легко розрахувати через річні темпи зростання МЗ та величину еластичності:

$$\pi = \frac{\Delta M3}{M3} E.$$

Із таблиці 3 випливає, що урядовий варіант розвитку інфляції ($\pi \approx 16\%$) є вірогідним лише при зростанні МЗ не більш як на 20% за 2001 рік.

На основі виконаних розрахунків побудовано графік 2, де подано криві взаємозв'язку номінального та інфляційного ризиків для трьох планованих рівнів надходжень: перший відповідає зведеному бюджету 2001 року ($x_{пл} =$

$= 52.1$ млрд. грн.), другий і третій — зменшеним величинам надходжень ($x_1 = 49.5$ млрд. грн.; $x_2 = 47.5$ млрд. грн.). Зеленим кольором виділено зону відносної безпеки зведеного бюджету, де номінальний ризик не перевищує 30%, а інфляційний — 20%.

Як випливає із графіка, бюджет, не обтяжений значним ризиком, можливий лише за умови, що його буде зменшено приблизно до 47 млрд. грн.

МОДЕЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ МАЛОЇ КРАЇНИ

Унаслідок значної частки експорту у ВВП українська економіка суттєво залежить від впливу зовнішніх факторів. Оскільки вплив вітчизняної економіки на кон'юнктуру світового ринку незначний, можна скористатися моделлю невеликої держави, яка у своїй зовнішньоекономічній діяльності стикається з визначеним попитом на її товари D , номінованим у доларах США, та

відсотковою ставкою за кредитами (зовнішнього боргу) r .

За допомогою цієї моделі проаналізуємо економічні явища 2000 року та вірогідні події 2001 року. Використаємо два балансові рівняння, виражені у грошових термінах (гривнях). Перше стосується товарного балансу, коли частка експортованих товарів дорівнює різниці між обсягом ВВП (Y) та частки товарів, використовуваних у межах України (E). Споживання ділиться на дві частини: споживання населення (домашніми господарствами) та споживання уряду за рахунок державних витрат G . Рівняння грошового балансу відображає залежність попиту на гроші M від доходів населення після оподаткування (T), їх майнового стану на попередній момент часу A_{t-1} та попиту на валюту з боку уряду для виплати відсотків (r_f) за зовнішніми позиками. До цих рівнянь додамо рівняння збалансованості бюджету з урахуванням виплат за зовнішнім боргом. Тоді балансові рівняння матимуть вигляд [7]:

$$(1 - \beta_m) E (Y_t - T_t + A_{t-1}, r_f) + (1 - \beta_g) G + I_t D_t = Y_t \quad (1)$$

$$M(Y_t - T_t + A_{t-1}, r_f) = M_t \quad (2)$$

$$G_t + r_f B_{t-1} e_t = T_t \quad (3)$$

B_t^g — зовнішній державний борг на час t у доларах США.

За цією моделлю можна обчислити два можливі варіанти залежності ВВП від збільшення урядових витрат.

1. Збільшення витрат за рахунок збільшення податкових надходжень ($dT = dG$).

2. Збільшення витрат за рахунок емісії урядових цінних паперів при сталій величині податкових надходжень ($dT = 0$).

Перший механізм в умовах сучасної України практично неможливий, оскільки обсяги реальних податкових надходжень рік у рік зменшуватимуться [5]. Другий механізм, який спробує реанімувати уряд, також малоєфективний після конверсії державних цінних паперів (ОВДП) 1996

Таблиця 3. Можливі варіанти зростання МЗ та відповідні темпи інфляції у 2001 році

β_1 , %	МЗ(t^*) млн. грн.	$P(t^*)$	E	$\Delta M3 / M3$, %	π , %
1.5	32 208	2.93	0.75	19.6	14.7
2.0	33 190	3.0	0.75	26.8	20.1
2.5	34 200	3.07	0.76	34.5	26.2
3.0	35 242	3.14	0.76	42.6	32.4
3.5	36 313	3.21	0.77	51.1	39.3

та 1997 років. Однак у даному разі вважатимемо, що спрацює другий механізм (боргове фінансування). З наведених рівнянь можна оцінити вплив зовнішніх факторів D , r_f на обсяг ВВП Y , динаміку курсу гривні (курсу долара) e_t та динаміку державного боргу.

Короткостроковий вплив можна оцінити за величинами граничного

ВВП $\left(\frac{dY_t}{dG}\right)_{dT=0}$ та граничного курсу

долара $\left(\frac{de_t}{dG}\right)_{dT=0}$:

$$\frac{dY_t}{dG} = \frac{(1 - \beta_g)(1 - r_f)B_{t-1}}{(1 - r_f)B_{t-1} - D}; \quad dT = 0;$$

$$\frac{de_t}{dG} = \frac{1 - \beta_g}{(1 + r_f)B_{t-1} - D}; \quad dT = 0.$$

Друге рівняння розкриває механізм впливу зростання експорту на курс долара. Якщо обсяг експорту перевищує державний борг, то курс національної валюти зростає (курс долара падає). Ще цікавішим є довгостроковий вплив зовнішніх факторів r_f та D на параметри економіки малої країни за умови боргового фінансування державних витрат ($dT = 0$):

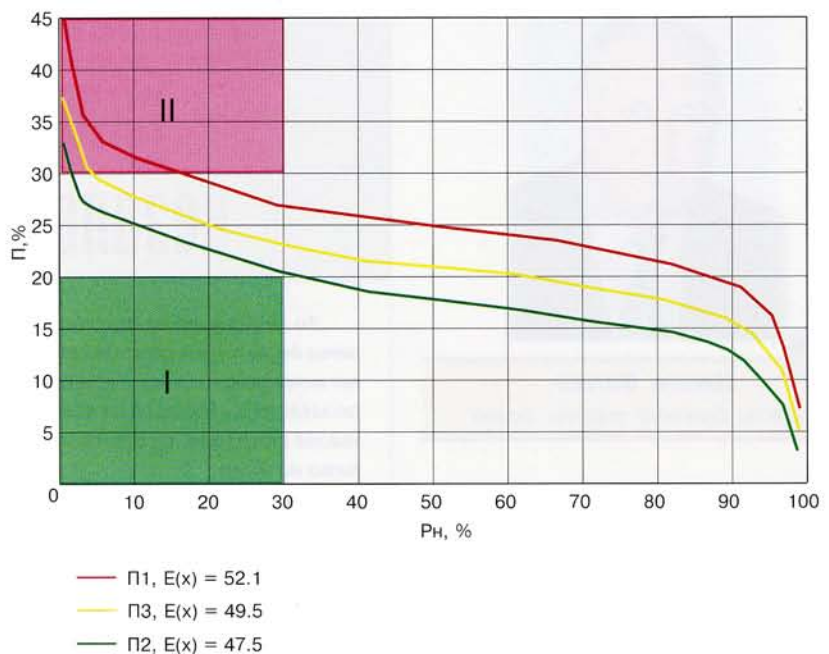
$$\frac{dY}{dG} = 0;$$

$$\frac{dB}{dG} = \frac{(1 - \beta_g)B}{eD};$$

$$\frac{de}{dG} = -\frac{(1 - \beta_g)}{D}.$$

Державний борг збільшується, зростання державних витрат не веде до збільшення ВВП, курс долара підвищується. Постійно створюються та розширюються силові структури, головною метою яких є вичавлювання коштів із реального сектора економіки. Це, у свою чергу, призводить до зниження ефективності роботи податкових органів. Скажімо, податкова служба США, щоб отримати 100 доларів надходжень, витрачає близько 0.5 долара, тоді як податкова служба України для отримання 100 гривень витрачає приблизно 2 гривні. Тобто податкова служба США працює набагато ефективніше, ніж українська. Цей приклад свідчить, що збільшення кількості силових органів навряд чи створює сприятливі умови для розвитку ринкової економіки. Тільки зменшення урядових витрат може привести до зростання української економіки. Зі скороченням витратної й дохідної статей бюджету розраховані величини ризику

Графік 2. Співвідношення номінального та інфляційного ризиків бюджету 2001 року

сутево зменшаться, тобто протягом року не доведеться переглядати та скорочувати (секвеструвати) деякі витратні статті бюджету.

Із цієї відносно простої моделі випливає, що тільки зменшення урядових витрат ($dG < 0$) може привести до зростання української економіки [6]. (Зазначимо, що система рівнянь (1–3) не повністю відображає реалії сучасної України, оскільки в ній не враховано прибуток держави від сенйоражу, який залишається дієвим фактором сучасної української економіки).

Перелічені та розраховані нами компоненти ризику є домінуючими в умовах стабільного розвитку економіки. Зважаючи на українські реалії, навряд чи можна розраховувати, що новий уряд вкладеться у кошторис витрат, затверджений під вимоги попереднього уряду; джерела ж фінансування, як свідчать останні новини з приватизаційного "фронту", ще ризиковіші, ніж передбачалося на початку цієї роботи. Отож параметри інфляційного та номінального ризиків українського бюджету-2001 знаходяться у червоній зоні графіка 2. Причому ймовірність перевищення витрат зведеного бюджету (52 млрд. грн.) є високою, а темпи інфляції, на мою думку, швидше за все перевищать 30%.

Література.

1. Скрашевский В. Такого еще не было // Бизнес. — 2001. — № 8.

2. Колемаев В., Староверов О., Турндаевский В. Теория вероятностей и математическая статистика — М.: Высшая школа, 1991. — 396 с.

3. Мітюков І. Основні особливості бюджету України на 2001 рік. Закон України "Про Державний бюджет України на 2001 рік" // Фінанси України. — 2001. — № 3. — С. 3–14.

4. Скрипник А., Варваренко Г. До питання взаємозв'язку динаміки рівня цін, валютного курсу та обсягу грошової маси // Вісник НБУ. — 2000. — № 11. — С. 7–10.

5. Скрипник А. Прогноз податкових надходжень на 2001 рік з урахуванням впливу динаміки грошової маси // Вісник НБУ. — 2001. — № 2. — С. 18–21.

6. Ющенко В., Лисицький В. Надмірне державне споживання — головний фактор фінансової нестабільності України // Вісник НБУ. — 1998. — № 8. — С. 3–10.

7. Frankel I.A., Razin A. Fiscal Policies and the world economy // The MIT Press Cambridge. 1992. — С. 67–75.

8. Friedman B.M. Day of reckoning: the consequence of American economic policy under Reagan and after. — New York: Random House, 1988.

Андрій Скрипник,

доцент кафедри математики та математичних методів в економіці Академії державної податкової служби України. Кандидат фізико-математичних наук.

Микола Фатусь

Директор Державної скарбниці України

Діяльність Державної скарбниці розпочиналася за відсутності законодавчої бази, будь-яких державних запасів дорогоцінних металів, видобувних і переробних галузей, в умовах пікової активізації тіньового сектора, припинення діяльності пунктів скупки тощо.

Перші кроки Державної скарбниці були спрямовані насамперед на організацію і втілення в життя заходів, які сприяли б подоланню негативних явищ у сфері накопичення, переробки та обігу дорогоцінних металів, а саме:

- проведення широкомасштабних заходів з організації накопичення запасів дорогоцінних металів;
- участь у розробці проектів законодавчих і нормативних актів;
- усебічна підтримка створення вітчизняних переробних і видобувних галузей;
- відновлення роботи пунктів скупки;
- проведення активних операцій із частиною накопичених запасів дорогоцінних металів з метою отримання додаткових валютних надходжень;
- створення ринку обігу дорогоцінних металів.

У перші роки діяльності висококваліфіковані спеціалісти

Становлення Державної скарбниці за роки незалежності України

До здобуття незалежності України відводилася в СРСР лише роль споживача дорогоцінних металів: навіть після використання вони централізовано поверталися на переробні підприємства Росії. Отож, незважаючи на розвідані на її теренах запаси корисних копалин з умістом дорогоцінних металів і каміння, промисловості з їх видобутку і переробки на той час створено не було.

Нині в Україні виявлено та класифіковано 236 родовищ золота, 2 з яких експлуатуються, створено близько 15 афінажних підприємств різних форм власності, 11 комерційним банкам надано ліцензії на право проведення операцій із банківськими металами.

Із прийняттям Україною Декларації про державний суверенітет виникла необхідність у створенні структури, яка займалася б накопиченням і зберіганням державного запасу дорогоцінних металів. Коли десять років тому Верховна Рада прийняла Закон "Про банки і банківську діяльність", Національному банку було доручено організувати роботу зі створення Державної скарбниці. Наказом № 11 від 30.09.1991 року НБУ ввів Державну скарбницю до своєї структури, визначивши головним її завданням формування в Україні запасу дорогоцінних металів.

Прохідна Державної скарбниці України.

центрального апарату Національного банку України та Державної скарбниці провели активну роботу щодо підготовки пакета нормативно-правових актів з питань накопичення, зберігання, обліку дорогоцінних металів, що в подальшому дало змогу ефективно і своєчасно виконувати завдання, поставлені Правлінням НБУ.

Насамперед фахівці Державної скарбниці уклали угоди з постачальниками дорогоцінних металів, яким гарантували своєчасні розрахунки та забезпечили проведення всебічного об'єктивного хімічного і спектрального аналізів вмісту дорогоцінних металів у сировині. Це дало змогу не лише нарощувати запаси, а й повністю охопити всю сферу обігу доро-

Дільниця експертизи дорогоцінних та банківських металів методами спектрального аналізу.

гоцінних металів, у тому числі й через пункти скупки, що блокувало "діяльність" тіньового сектора, який "спеціалізувався" на вивезенні з України брухту дорогоцінних металів. У короткий термін Державна скарбниця накопичила десятки тонн як стандартних злитків із золота, срібла, так і металів платинової групи.

Рентгенфлуоресцентний метод експертизи дорогоцінних металів.

Серед виробів із дорогоцінних металів, дорогоцінного і напівдорогоцінного каміння, які надходять до Державної скарбниці, є й такі, що мають історичну, наукову та художню цінність. Вони ретельно досліджуються і передаються до спеціального сховища, розміщеного в центральному приміщенні НБУ.

У цьому сховищі зберігаються унікальні предмети нумізматики та фалеристики, декоративно-прикладного мистецтва (посуд, столове срібло, прикраси, зброя, предмети релігійного культу). Ознайомитися із цією колекцією можуть усі бажаючі.

Із 1999 року в нашій країні за участю НБУ розпочато впровадження проектів з активізації золотодобувної галузі. Перші видобуті з надр України промислові дорогоцінні метали у вигляді злитків золота

Дільниця очищення води в хімічному відділенні експериментально-виробничої лабораторії.

Прилад "Spectroflame" для високотемпературної експертизи хімічного складу банківських металів атомно-емісійним методом з індукційно зв'язаною плазмою.

Видобуток золота в нашій державі — один із важливих напрямів нарощування золотого запасу України. Останнім часом на Заході цей ме-

Робоче місце експерта дорогоцінних металів.

тал дещо втрачає (на нашу думку, тимчасово) свою актуальність як монетарний актив. Однак це не означає, що він не може бути використаний для інтервенцій з метою підтримання стабільності національної валюти. Нині у багатьох країнах із розвинутою економікою (зокрема у США, Франції, Швейцарії) близько 20—30 відсотків загальних валютних резервів міститься у золоті, що становить тисячі тонн.

Золото у світі є не лише монетарним активом, а й промисловою сировиною, використовуюваною у ювелірному виробництві, технічних галузях, медицині. Щороку близько 80 відсотків загального попиту на жовтий метал формується саме цими галузями. Є надія, що

й вітчизняні підприємства найближчим часом активізують роботу щодо нарощування обсягів його використання, чому вельми сприяла б

надійшли до Державної скарбниці у грудні 1999 року з Мужієвського родовища Закарпатської області. Почало також надходити золото з Бобриківського родовища на Луганщині.

Комісія відділу дорогоцінних металів і каміння проводить експертну оцінку та оформлення цінностей, які надійшли від постачальників.

державна політика зниження податків, які поки що роблять наші товари неконкурентоспроможними на світовому ринку. Отже, для України нарощування запасів банківських металів є стратегічно правильним курсом.

Протягом останніх років досить привабливим є ринок платинової групи металів. Державна скарбниця з перших днів свого існування доклала зусиль для накопичення платини, паладію, родію, що згодом забезпечило стабільні валютні надходження. Лише в 2000 році за рахунок здійснення операцій із цими металами у банках Заходу Національний банк України отримав близько 39 млн. доларів США.

Досвід роботи НБУ, набутий під час проведення операцій із дорогоцінними металами, було враховано при підготовці Закону "Про Національний банк України", в якому зазначено, що однією із функцій центрального банку країни є накопичення і зберігання золотовалютних резервів та здійснен-

Одне зі сховищ Державної скарбниці (злитки золота).

ня операцій з ними.

Із прийняттям Закону "Про Національний банк України" Правління НБУ, щоб узгодити з ним власні нормативно-правові акти, постановою № 46 від 04.02.2000 року затвердило нову редакцію Положення "Про Державну скарбницю України". Згідно з ним на Державну скарбницю покладено зокрема такі функції:

- забезпечення виконання основної функції — накопичення і зберігання дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та інших коштовностей;

- купівля і продаж дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, інших коштовностей на внутрішньому й зовнішньому ринках (на підставі від-

Один із залів Сховища № 1 Державної скарбниці (музею НБУ "Скарби України").

Злитки золота і срібла та зразки брухту дорогоцінних металів, які приймаються від населення (музей НБУ "Скарби України").

повідних рішень Національного банку України);

- розміщення золотого запасу (у тому числі в іноземних банках) згідно з рішеннями НБУ;

- проведення операцій із розміщення банківських

металів на рахунках у зарубіжних банках, визначених постановами НБУ;

- аналіз зовнішнього та внутрішнього ринків з метою підвищення ефективності операцій із банківськими металами;

- проведення експертизи дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння;

- здійснення операцій із приймання, зберігання, обліку та відпускання дорогоцінних металів і коштовностей, які надходять до Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України;

- встановлення закупівельних та відпускних цін на банківські та інші дорогоцінні метали.

Ікона-складень. Україна, XVIII ст. Оклад до ікони — срібло, позолота. Одеса, 1848 р. Клеймо майстра "Л.Ф.Г.". Євангеліє (1766 р.). Росія, Калуга. Оклад — срібло, позолота, емаль (фініфть), 1781 р. Клеймо майстра "Н.А.С." (музей НБУ "Скарби України").

Нині Державна скарбниця України — це окремий структурний підрозділ центрального апарату Національного банку. Вона укомплектована висококваліфікованими спеціалістами, обладнана сучасним устаткуванням, має атестовану Держстандартом України дослідницьку лабораторію, в якій під час проведення експертизи дорогоцінних металів і каміння застосовуються новітні світові методики та інструменти. Ми горді тим, що Державна скарбниця гідно виконує покладене на неї завдання — забезпечення держави банківськими металами.

Людмила Донченко

Заступник директора департаменту реорганізації та ліквідації банків – начальник управління ліквідації банків Національного банку України

Банківська справа як торгівля коштами бере початок у глибокій давнині. Спочатку нею займалися окремі особи, які обмінювали гроші, а також залучали кошти, щоб надавати позички під проценти. Функцію ж збереження коштів брали на себе храми. Вже в античні часи — у Римі — діяли банки, де бідніші верстви населення могли брати безвідсоткові позики. З розвитком торгівлі та промисловості банківська справа перейшла з рук окремих осіб до спеціалізованих компаній.

Уряди цивілізованих держав не лише сприяли створенню банків, а й безпосередньо брали у цьому участь, усвідомлюючи їх важливу роль у грошовому обігу та користуючись їхніми послугами у власних потребах. Банківська система в її сучасному розумінні виникла в Європі. Найдавнішим вважають венеціанський банк, заснований 1157 року. На початку XV століття виникли банки в Барселоні та Генуї. В 1609 році з'явився банк в Амстердамі. Ця установа (вона була власністю міста й управлялася його представниками) послужила зразком при створенні інших банків Європи, зокрема гамбурзького Wechsel-bank. Наприкінці XVII століття — з появою англійського Національного банку — формується банківська система Великобританії.

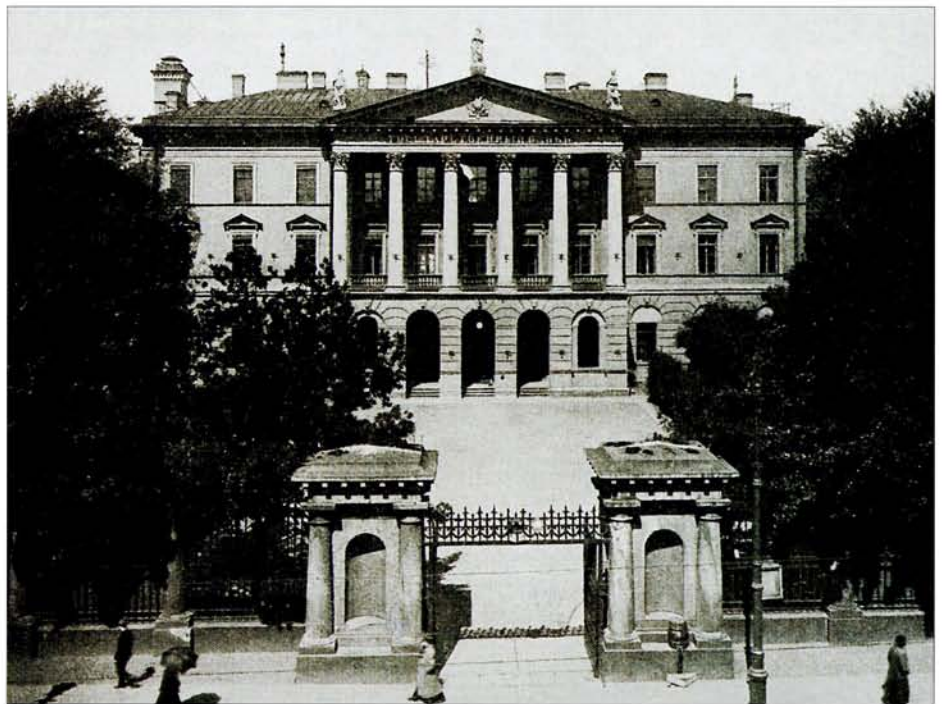
На території Російської імперії банківські установи виникли у другій половині XVIII століття з ініціативи уряду — за царювання імператриці Єлизавети Петрівни. Основна мета полягала в упорядкуванні грошового обігу та задоволенні попиту в кредитах. Перші банки створено в 1754 році: один для дворянства й купецтва — в Санкт-Петербурзі та Москві; другий — для торгівлі і купецтва при Санкт-Петербурзькому порту.

Подальшого розвитку банківська

Штрихи до історії розвитку кредитної системи Російської імперії

Нещодавно Національний банк України відзначив свій перший ювілей — 10-річчя від дня створення. Один із наймолодших центральних банків світу, він, звісно, не виник на порожньому місці. Хоча ні в часи Російської імперії, ні в часи Радянського Союзу Україна не мала власного центрального банку, одним із попередників НБУ можна вважати Київську контору Державного банку Росії, засновану 1860 року на базі ліквідованих казенних Позикового та Комерційного банків. А перші банківські установи на території України — контори Санкт-Петербурзького асигнаційного банку — 1781 року було засновано в Києві, Харкові та Ніжині.

Штрихи до історії розвитку банківської системи на російських та українських землях, створення комерційних та державних фінансово-кредитних установ, про важелі впливу на процес накопичення капіталу та перерозподілу заощаджень серед різних галузей господарства тощо — в статті Людмили Донченко.

Державний банк Росії у Санкт-Петербурзі (вид з вулиці Садової). Фото до 1910 р.

справа набула за царювання Катерини II, коли 1781 року з'явився державний асигнаційний банк. Того ж року було засновано його контори в Києві, Харкові, Ніжині, Пскові, Новгороді та інших містах. Крім випуску асигнацій (паперових грошей), банк займався купівлею дорогоцінних металів за кордоном, карбуванням монет і обліком векселів. Створений у 1754 році банк для дво-

рянства був реорганізований у державний кредитний банк.

Перший комерційний банк засновано в Росії 1817 року. Цю установу було створено з метою здійснення облікових операцій. У подальшому впродовж 60 років нові банківські установи в імперії майже не створювалися, крім кількох місцевих громадських банків у прибалтійських губерніях та Царстві

Державний банк Росії у Санкт-Петербурзі (вид з Катерининського каналу). Фото до 1910 р.

Польському. До цього, зокрема, спричинилося негативне ставлення до банківської справи міністра фінансів Росії графа Канкрин. Зазначимо, що в інших країнах, зокрема в Німеччині, в цей час сформувалася розгалужена мережа кредитних установ.

У 1860 році в Росії створено Держав-

ний банк зі статутним капіталом 15 мільйонів рублів. Його кошти склалися в основному із вкладів. Банк здійснював такі активні операції: кредитування під заставу дорогоцінних металів, товарів, державних і гарантованих державою цінних паперів; облік векселів; купівлю та продаж золота й цінних паперів; опе-

рації за дорученням Міністерства фінансів, у якому був відкритий поточний рахунок; переказ грошових коштів. Банк постійно розширював мережу філій — переважно у великих містах.

Міністр фінансів Росії О. М. Княжевич (1858—1862 рр.). (Згідно зі статутом 1860 р. Держбанк був у підпорядкуванні Міністерства фінансів).

Таблиця 1. Баланс Державного банку Росії

За станом на 01.01.1899 р.

Актив	Сума, млн. руб.	Питома вага в групі, відсотки	Пасив	Сума, млн. руб.	Питома вага в групі, відсотки
Каса	250.8	15.8	Цінні папери, випущені в обіг	725.0	45.6
Кошти в дорозі та на монетному дворі	30.6	1.9	Рахунок виданих банком трат на закордонні міста	5.7	0.4
Безпроцентний борг Державного казначейства за цінними паперами	100.0	6.3	Основний капітал Державного банку	50.0	3.1
Золото в російських монетах, іноземних злитках, асигнації гірничих підприємств	814.4	51.3	Резервний капітал Державного банку	3.0	0.2
Кошти за кордоном	16.1	1.0	Капітал на будівництво відділень Державного банку	0.1	0.0
Векселі та інші строкові цінні папери	157.7	9.9	Грошові вклади	86.6	5.5
Спеціальні поточні рахунки	35.7	2.2	Поточні рахунки юридичних та фізичних осіб	106.9	6.7
Кредити, забезпечені цінними паперами	26.7	1.7	Рахунки відсотків і доходів закладами на зберігання	3.2	0.2
товарами	21.0	1.3	Рахунок відділу розрахунків між залізницями	18.9	1.2
документами на товари	1.2	0.1	Несплачені перекази	23.7	1.5
Кредити сільським господарствам	9.6	0.6	Рахунок кредитивів	0.3	0.0
промисловим підприємствам	8.7	0.6	Перехідні суми	10.0	0.6
приватним підприємствам	0.5	0.0	Відсотки, що належать вкладникам	2.8	0.2
на придбання землеробних машин	1.1	0.1	Відсотки нараховані	2.4	0.2
Цінні папери на продаж	0.2	0.0	Чистий прибуток за попередній рік	7.9	0.5
Борги банків (погашення яких узяла на себе держава)	1.4	0.1	Резерви прибутків	5.0	0.3
Цінні папери, що належать Державному банку	28.9	1.8	Прибуток за звітний рік	9.4	0.6
Прострочені борги за векселями та кредитами	7.0	0.4	Кошти казни	471.6	29.7
Вексельні папери та гербові марки	0.2	0.0	Інші пасиви	56.1	3.5
Нерухоме майно, яке належить банку	0.8	0.1	Баланс	1 588.6	100.0
Різні виплати коштів	14.3	0.9			
Інші активи	61.7	3.9			
Баланс	1 588.6	100.0			

Таблиця 2. Показники діяльності банківських установ Російської імперії

За станом на 01.01.1899 р.		
Показники	Сума, млн. руб.	Відсотки
Загальний підсумок за консолідованими показниками найважливіших рахунків пасиву банківської системи	4 996	100
У тому числі:		
— основний капітал	406	8
— резерви	188	4
— вклади	2 006	40
— позики	2 364	47
— інші	32	1

Того ж 1860 року Державний банк Росії заснував три своїх контори на території України — в Києві, Харкові та Одесі — і відділення в Полтаві.

Перша приватна банківська установа на українських землях з'явилася 1864 року — зі створенням Земського банку Херсонської губернії, який надавав кре-

Керуючий Державним банком Росії у 1860—1866 рр. барон О.Л.Штегліц.

дити під заставу землі. За два роки потому — в 1866-му — в усіх губерніях європейської частини Росії, зокрема в Києві, Харкові, Херсоні, Чернігові, Полтаві, Катеринославі, було створено товариство взаємного поземельного кредиту.

Зі скасуванням кріпацтва посилилася селянська колонізація незаселених українських земель, зокрема в Херсонській, Таврійській, Катеринославській губерніях. Цьому сприяли вигідні природні умови, близькість до чорноморських та азовських портів, поява нових промислових підприємств, встановлення залізничного сполучення із центром імперії. За період із 1863 по 1897 рік чисельність населення європейської частини Росії зросла на 53 відсотки, а південних та південно-східних районів — на 92 відсотки.

В Україні спостерігається стрімкий суспільно-економічний розвиток капіталістичних форм господарювання, який обумовлює і розвиток бан-

ківської системи. Розшарування селянства сприяло розширенню внутрішнього ринку. Заможні селяни реалізовували на ринку товарну частину продукції, купуючи не лише предмети особистого споживання, а й засоби виробництва. В цілому українське господарство все більше набувало торгового, підприємницького характеру.

У 1870-х роках кількість приватних та акціонерних банків стала швидко зростати. З'явилися акціонерні товариства, які здійснювали ломбардні операції. У 1882 році з метою надання кредитів селянам для купівлі землі створено державний Селянський поземельний банк. Наступного року було відкрито його відділення у Волинській, Катеринославській, Київській, Подільській, Полтавській, Чернігівській, Херсонській та інших губерніях Росії. Для підтримки землевласників 1885 року було створено Державний дворянський земельний банк, який кредитував дворян під заставу земельних ділянок.

Золота комора Держбанку Росії. Фото до 1910 р.

1890 року товариство взаємного поземельного кредиту, створене у 1866 році, було приєднане до Державного дворянського земельного банку. Емітовані цим товариством векселі на суму

84 685 700 рублів визнані державними борговими зобов'язаннями, за якими держава взяла на себе сплату як основної суми боргу, так і відсотків із терміном погашення 48.5 року.

Московська контора Держбанку Росії. Фото до 1910 р.

Перший нормативно-правовий акт, який законодавчо регулював діяльність банківських установ, був виданий 1862 року, а в 1884 році набув чинності закон щодо функціонування, порядку створення та ліквідації банківських установ.

Наприкінці XIX століття банківська система Росії характеризувалася такою структурою:

— **державні банки:** Державний банк із 9 конторами, 104 відділеннями та 4 698 ощадними касами; два земельні банки (дворянський і селянський) із 65 відділеннями;

— **приватні банківські установи:** 216 акціонерних комерційних банків та кре-

дитних спілок із 248 відділеннями та агентствами;

— **громадські банківські установи (засновані органами місцевого управління):** 240 місцевих банків і

Київська контора Держбанку Росії. 1915 р.

65 місцевих ломбардів.

Перед Державним банком стояло завдання сприяти розвитку торгівлі та

Харківська контора Держбанку Росії.
Фото до 1910 р.

промисловості. Він виконував фінансові й комерційні функції. Фінансова функція полягала у ліквідації боргів колишніх банківських установ, реалізації

Київське відділення Державного дворянського земельного банку та Селянського поземельного банку. 1910-ті рр.

цінних паперів, виконанні фінансових операцій за рахунок казни. Державний банк також здійснював емісію кредит-

них білетів для потреб казни і торговельних оборотів. Друга функція полягала у виконанні загальних комерційних операцій. У 1894 році з метою поліпшення банком обігу коштів, сприяння за рахунок короткострокового кредиту

розвитку вітчизняної торгівлі, промисловості та сільського господарства, а також для зміцнення грошової кредитної системи затверджено новий статут.

Було запропоновано здійснювати через відділення Державного банку кредитування землевласників і дрібних промисловців. Але досвід довів, що розширення активних операцій потребує залучення додаткових оборотних коштів; крім того, короткостроковий кредит на практиці перетворювався у довгостроковий, а величезна територія Росії та розміття місцевих умов спричинилися до ризику кредитних операцій. З реформою грошового обігу змінився напрям діяльності Державного банку — його головною метою стало регулювання грошового обігу в державі. Скорочуючи обсяг активних комерційних операцій, Держбанк Росії все більше набуває рис, притаманних класичному центральному банку. У листопаді 1898 року при Санкт-Петербурзькій конторі Державного банку створено першу в Росії розрахункову палату.

Показники найважливіших рахунків пасиву банківських установ Росії відображено в таблиці 2. Із цих коштів на установи короткостроково-

Таблиця 3. Порівняльна таблиця показників пасиву установ довгострокового та короткострокового кредиту Російської імперії

За станом на 01.01.1899 р.

№ п/п	Складові пасиву	Усього, млн. руб.	Установи довгострокового кредиту		Установи короткострокового кредиту	
			Сума, млн. руб.	Відсоток	Сума, млн. руб.	Відсоток
1	Основний капітал	406	73	3.0	333	13.2
2	Вклади	2 006	20	0.8	1 986	78.8
3	Позички	2 364	2 275	92.0	89	3.5
	Усього оборотних коштів	4 776	2 368		2 408	
4	Резервний капітал	188	78	3.2	110	4.4
5	Інші пасиви	32	30	1.0	2	0.1
	Усього	4 996	2 476	100.0	2 520	100.0

Таблиця 4. Порівняльна таблиця основних показників активу установ довгострокового та короткострокового кредиту Російської імперії

За станом на 01.01.1899 р.

№ п/п	Складові активу	Усього, млн. руб.	Установи довгострокового кредиту		Установи короткострокового кредиту	
			Сума, млн. руб.	Відсоток	Сума, млн. руб.	Відсоток
1	Готівка	313	9	0.4	304	12.1
2	Поточні рахунки в інших установах	868	156	6.3	712	28.2
3	Обліково-позичкові операції	3 815	2 311	93.3	1 504	59.7
	Усього	4 996	2 476	100.0	2 520	100.0

го кредиту припадало 2 520 мільйонів рублів, або 51%, на довгострокового — 2 476 мільйонів рублів, або 49%.

Вкладними операціями займалися виключно установи короткострокового кредиту, а саме 99%, що становило близько 80% їх пасиву. Із суми позичок (2 364 млн. руб.) на установи довгострокового кредиту припадало 97% (головним чином заставні листи та облігації).

Слід зазначити, що близько 60 відсотків основного капіталу банківських установ становив акціонерний капітал — 235.5 млн. руб. із 406 млн. руб.

Загальний підсумок за найважливішими рахунками активу банківської системи складався з таких консолідованих показників:

- готівкові кошти 313 млн. руб., або 6%;
- поточні рахунки в інших установах 868 млн. руб., або 18%;
- обліково-позичкові операції 3 815 млн. руб., або 76%.

В установах короткострокового кредиту 66% позичкових операцій становив облік векселів, цінних паперів та інших термінових зобов'язань; у формі спеціального поточного рахунку — 26%; під това-

Рада Державного банку Росії. Фото до 1910 р.

ри — 7%; під заставу нерухомості — 1%.

Що ж до позичкових операцій установ довгострокового кредиту, то 64.6% (або 1 493 млн. руб.) позик надавалося під заставу землі і лише на 818 млн. руб. — під заставу будівель.

Ілюстрації з книги "Государственный банк. Краткий очерк деятельности с 1860 по 1910 г." (СПБ, 1910) та з приватних архівів.

Література.

1. Отчеты государственных дворянского и крестьянского банков, ежемесяч-

ные сводные балансы коммерческих банков, сводные полугодовые балансы обществ взаимного кредита / Сост. А.Голубев. — С-П., 1899.

2. Статистика долгосрочного кредита в России / Под ред. А.Голубева. — С-П., 1899.

3. Л.Рафалович. Акционерные коммерческие банки. — С-П., 1887.

4. История финансовых учреждений России со времени основания российского государства до кончины Императрицы Екатерины II. — С-П., 1840.

5. Сухонин. Банковское дело в России. — С-П.: Русская речь, 1879.

НОВІ КНИГИ

Міні-рецензія/

Теорія, впроваджена в практику

Кваліфікувавши книгу як навчальний посібник, автори поєднали теоретичні постулати з практичними дієвими прийомами і методами, аби переконати читачів у тому, що без теоретичних знань неможливо виробити стратегічно правильні практичні рішення.

Мумінова-Савіна Г.Г., Кравець В.М., Мазур О.А., Кириленко В.Б., Галенко О.М. Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України. — К.: Факт, 2001. — 448 с.

Однією з важливих передумов стабільності комерційного банку є налагодження ефективного системи, яка б знижувала ризик його діяльності, виявляла негативні тенденції розвитку, зловживання та інші порушення чинного законодавства. Саме ці функції виконують ревізія, контроль, аудит і банківський нагляд. При трансформації національної економіки до ринкових умов ревізія та контроль уже не могли цілком задовольняти вимоги суб'єктів та об'єктів перевірок, тому довелося задіювати нові, запозичені зі світової практики механізми, що дають змогу регулювати банківську діяльність, — аудит (зовнішній, внутрішній, міжнародний), банківський нагляд.

В останні роки з'явилося багато

публікацій із цієї тематики. Однак наявність великої кількості цікавих та оригінальних видань із різних аспектів контрольно-ревізійної діяльності не зменшує потреби у спеціальній методичній літературі, де б послідовно висвітлювалася комплексна, цілісна система контрольно-ревізійних процедур.

У новому навчальному посібнику "Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України" зроблено спробу поєднати теоретичні постулати з практичними прийомами та методами. Автори прагнуть переконати читачів у тому, що неможливо підходити до питань методології ревізії банківської сфери, а тим більше до питань контролю, аудиту та

банківського нагляду, не з'ясувавши теоретичних аспектів самого поняття ревізії чи перевірки. Тому в першій частині книги вони відповідають на питання: що треба знати? А далі з'ясовують це з практичного боку, даючи рекомендації стосовно проведення перевірок у банківських установах.

Навчальний посібник стане у пригоді викладачам економічних вузів, коледжів та ліцеїв, студентам, аспірантам, ученим, працівникам банків, податкових адміністрацій, аудиторських фірм, фінансових спілок — усім, хто прагне збагнути секрети складної, але цікавої професії ревізора та аудитора.

Лідія Воронова

Член редколегії "Енциклопедії банківської справи України", відповідальний секретар. Заслужений економіст України

Вийшла перша банківська енциклопедія України

Вийшла друком "Енциклопедія банківської справи України" — перше вітчизняне науково-довідкове видання про банки і банківську діяльність, побудоване за принципами національної галузевої енциклопедії. Книгу присвячено десятиріччю Національного банку України.

сучасній банківській практиці. Зокрема, висвітлюються такі питання, як організація банків і банківської діяльності, грошового обігу, валютні, кредитні відносини, фондовий ринок, зміст і тех-

нологія різних видів банківських операцій та послуг тощо. Чималий блок становлять біографічні статті про визначних банкірів, фінансистів, авторитетних учених, відомих вітчизняних практиків банківської справи — людей, які стояли біля її витоків у минулому, і тих, хто сприяв становленню банківської систе-

Олексій Єременко

Член редколегії "Енциклопедії банківської справи України", науковий редактор. Кандидат економічних наук, доцент

ми незалежної України в новітні часи.

У ряді оглядових і конкретних понятійних статей послідовно, з уведенням маловідомих фактів та оцінок висвітлюється історія грошей, грошового обігу, фінансів та банківської справи на території України від глибокої давнини до наших днів — як у часи існування різних форм української державності (Київська Русь, Козацька Україна, УНР, Гетьманат, УРСР, сучасна Україна), так і в періоди перебування українських земель у складі інших держав (Російської імперії, Австро-Угорщини, Польщі).

Із низки базових статей теоретичного характеру можна дізнатися про основні економічні школи і вчення, теорії грошей. Багато статей присвячено конкретним банкам, які функціонували у XIX — на початку XX ст. у Наддніпрянській та в Західній Україні, а також сучасним українським банкам. Стосовно останніх — більшість статей підготовлено на основі ексклюзивної інформації, наданої самими банками, а частина — за сприяння відповідних підрозділів НБУ. Наприкінці книги подано повний перелік банків, зареєстрованих в НБУ.

В оглядових статтях ґрунтовно висвітлено устрій та діяльність банківських систем країн розвинутої ринкової економіки — США, Великобританії, Німеччини, Франції, Японії. Доволі насиченими є також блоки статей про спеціалізовані періодичні видання з питань банківської справи (вітчизняні й зарубіжні), про банківські навчальні заклади, про юридично-правові засади та найважливіші законодавчі акти, якими регламентується банківська діяльність. Значний довідковий матеріал сконцентровано у статтях про основні національні та міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації й установи.

В умовах переходу нашої країни до ринку, однією з ознак якого є вільне функціонування банків, що відіграють усе важливішу роль в економічному житті, широкі верстви економічно активного населення гостро потребують певного мінімуму знань про статус і функції банків та інших фінансово-кредитних інституцій у системі сучасних суспільних відносин, про правові, морально-етичні й філософські засади банківської справи, її історію та перспективи. Цим і зумовлюється актуальність "Енциклопедії банківської справи України". Вона покликана стати не лише пізнавально-довідковим, а й значною мірою регламентуючим виданням, сприяти уніфікації і стандартизації понятійного апарату галузі, її мови, упорядкуванню й адекватному розумінню термінології. Це важливо як для ділового спілкування суб'єктів економічної діяльності, так і для створення та функціонування національних комп'ютерних інформаційно-пошукових систем, усталення банківської, фінансової термінології в українській мові.

"Енциклопедія банківської справи України" принципово відрізняється від низки випущених в Україні у 1990-х роках словникових видань аналогічної тематики. Передусім тим, що в ній подано не лише тлумачення банківських термінів і понять, а й (як це і передбачає енциклопедія) цілісне коло систематизованих знань про банківську справу, яке тією чи іншою мірою охоплює всі складові цієї сфери суспільної діяльності в її становленні й розвитку загалом і в конкретно-історичних умовах України зокрема.

Енциклопедія містить близько 1500 статей. Переважна більшість із них розкриває зміст банківських та фінансових понять і категорій, їх функціонування у

Важливу інформаційно-пізнавальну роль відіграє у виданні ілюстративний матеріал — кольорові вкладки, документальні фотографії, ілюстрації до статей. Самостійну цінність (і не лише для фахівців із нумізматики та боністики) становить, зокрема, ілюстративний блок, у якому вперше так широко й систематизовано подано історію грошей, які в різні часи перебували в обігу на території України.

До багатьох статей додається бібліографія. Статистичні дані, інші конкретні факти подаються, як правило, за станом на кінець 1999 — початок 2001 р. Завершується книга низкою органічно пов'язаних із банківською проблематикою документально-довідкових матеріалів.

До розробки концепції, науково-методичних засад, реєстру статей енциклопедії було залучено широке коло науковців, фахівців банківської справи. При цьому враховувався досвід побудови ряду тематично споріднених енциклопедичних та словникових видань — як вітчизняних, так і зарубіжних. До участі у написанні статей залучено

близько 150 авторів. Серед них — академіки та члени-кореспонденти Національної академії наук України, доктори й кандидати наук, провідні фахівці НБУ, комерційних банків, державних фінансових органів, наукових і навчальних закладів економічного та банківського профілю Києва, Львова, Харкова, Тернополя, Сум, інших міст. Особливо слід відзначити чималий внесок у підготовку "Енциклопедії банківської справи України" ряду працівників Адміністрації Президента України, апарату Кабінету Міністрів, Комітету Верховної Ради з питань фінансів та банківської діяльності, кафедр банківської справи Київського національного економічного університету, Редакції періодичних видань НБУ, науково-дослідного фінансового інституту при Мінфіні України.

Підготовка і видання енциклопедії стали можливими завдяки ініціативі й підтримці колишнього Голови НБУ В.А.Юшенка та нинішнього Голови НБУ В.С.Степаша, який очолив редакційну колегію, активній участі у здійсненні цього проекту членів Правління, керівників

підрозділів та інших фахівців НБУ.

Створення за доволі стислий час такого фундаментального видання, як "Енциклопедія банківської справи України", — результат напруженої праці великого колективу. Цінність, ґрунтовність, актуальність видання є незаперечними. Хоча роботу над створенням енциклопедії ускладнювали такі сьогоденні реалії, як недостатня наукова розробка проблем банківської сфери країни, неусталеність банківського законодавства, інтенсивні зміни у самій банківській системі і т. п. Тож, цілком імовірно, книга може мати окремі недоліки. Утім, це не применшує ваги і значення видання.

"Енциклопедія банківської справи України" буде цікавою не лише банківським працівникам, а й ширшому колу читачів: державним службовцям, викладачам і студентам економічних та фінансових спеціальностей, підприємцям, усім, хто користується послугами банків, хто прагне поповнити свої знання про цю важливу сферу людської діяльності.

□

Анотації

Пропонує видавництво Київського національного економічного університету

Один із провідних вузів України — Київський національний економічний університет, якому нинішнього року виповнюється 95, — відзначається плідною видавничою діяльністю. Лише за останній час викладачами вузу підготовлено, а у вузівському видавництві видано майже 300 підручників, навчальних посібників тощо. Знайомимо з деякими із останніх видань.

 Гроші та кредит: Підручник / М.І.Савлук, А.М.Мороз, М.Ф.Пуховкіна та ін.; За ред. М.І.Савлука. — К.: КНЕУ, 2001. — 602 с.

У підручнику висвітлено теоретичні аспекти функціонування в ринковій економіці таких економічних категорій, як гроші, кредит, грошовий і валютний ринки, визначено методологічні засади формування, розвитку та діяльності банків, банківської, грошової та валютної систем. Проаналізовано процеси розвитку кількісної теорії грошей, сутність кейнсіанських та монетаристських грошових концепцій.

 Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 460 с., іл.

Підручник підготовлено відповідно до програми з нормативної навчальної дисципліни "Фінанси підприємств", яку включено до навчального плану підготовки бака-

лаврів з економіки й підприємництва. У ньому висвітлено сутність та організацію фінансів підприємств, організацію розрахунків і кредитування підприємств, формування і розподіл прибутку, оподаткування підприємств, організацію оборотних коштів і фінансування відтворення основних фондів, фінансове планування, методику аналізу фінансового стану, проведення фінансової санації підприємств. У третьому виданні враховано зміни в законодавстві: як у податковому, так і щодо інших питань фінансової діяльності.

 Рязанова Н.С. Міжнародні фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2001. — 119 с.

Міжнародні фінанси — система грошових потоків та пов'язаних із ними відносин у світовій економіці — є важливою складовою суспільного життя. У посібнику йдеться про сутність міжнародних фінансів, валютні системи та їх еволюцію, світовий фінансовий ринок, вивезення капіталу та міжнародні інвестиції, оподаткування в системі міжна-

родних відносин, систему міжнародних розрахунків та баланси міжнародних розрахунків.

 Петрашко Л.П. Валютні операції: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2001. — 216 с.

Цей навчальний посібник створено в ході підготовки лекцій і семінарів для студентів магістерської програми "Управління міжнародним бізнесом". У ньому висвітлено сутність поняття "валютні операції", розкрито техніку їх підготовки та проведення, особливості регулювання тощо. Видання містить коментарі, численні ілюстрації, інший допоміжний матеріал. Без сумніву, воно зацікавить як фахівців у галузі валютних операцій та міжнародного грошового обігу, так і початківців, які лиш опановують цю справу.

 Фінансовий менеджмент: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / А.М.Поддєрьогін, Л.Д.Буряк, Н.Ю.Калач та ін. — К.: КНЕУ, 2001. — 294 с.

Видання підготовлене за програмою курсу "Фінансовий менеджмент", який входить до навчального плану підготовки магістрів з економічних спеціальностей, вирішує проблему забезпечення цієї дисципліни навчально-методичними матеріалами для самостійної роботи студентів. Кожна тема супроводжується методичними вказівками, термінологічним словником, структурно-логічними схемами, тестовими завданнями, задачами, аналітичними ситуаціями, переліком рекомендованої літератури. За допомогою посібника спеціалісти у фінансовій сфері отримають базову підготовку з питань управління фінансами підприємств, навчатись приймати кваліфіковані рішення у сфері фінансового менеджменту.

 Тимченко О.М. Податковий менеджмент: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ. — 2001. — 150 с.

Це перша спроба підготувати комплекс навчально-методичного забезпечення для самостійного вивчення нормативної дисципліни "Податковий менеджмент". У посібнику охоплено всі форми навчального процесу. В методичних порадах указано напрями вивчення кожної теми курсу, роз'яснюються найскладніші питання. Навчальні завдання відображають реальні ситуації, що можуть виникнути у практиці податкового контролю. Їх виконання допоможе майбутнім працівникам податкових органів набути навиків контролю за правильністю нарахування і своєчасністю сплати до бюджету податків та обов'язкових платежів.

 Ляхтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. — К.: КНЕУ, 2001. — 387 с.

У монографії досліджуються питання фінансового аналізу суб'єктів господарювання до і після уведення в дію національних стандартів бухгалтерського обліку; детально розглянуто інформаційну базу фінансового аналізу, розроблену відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку України № 1 — № 5.

 Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. М.Г.Чумаченка. — К.: КНЕУ, 2001. — 580 с.

Навчальний посібник присвячено найважливішим пробле-

мам сучасного економічного аналізу. Ґрунтовно висвітлено методики вивчення господарських процесів, проведення фінансового аналізу та аналізу використання ресурсів, забезпечення ефективного управління діяльністю підприємства з урахуванням нових положень (стандартів) бухгалтерського обліку та звітності.

 Економіка підприємства: Структурно-логічний навч. посібник / За ред. д-ра екон. наук, проф. С.Ф.Покропивного. — К.: КНЕУ, 2001. — 457 с.

У навчальному посібнику в структурно-логічній формі послідовно викладено теоретичні та практичні питання сучасної економіки підприємства. Подано загальну характеристику підприємства як суб'єкта господарювання. Висвітлено засади формування й використання усіх видів ресурсів: персоналу, виробничих фондів, оборотних коштів, нематеріальних та інвестиційних ресурсів. Основну увагу приділено інноваційним процесам, техніко-технологічній базі, прогнозуванню та плануванню виробництва, а також фінансово-економічним результатам та ефективності діяльності первинних суб'єктів господарювання. У посібнику ґрунтовно розглянуто питання економічної безпеки, реструктуризації, санації та банкрутства підприємств (організацій).

 Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. — К.: КНЕУ, 2001. — 334 с., іл.

У підручнику розкрито основи бухгалтерського обліку в межах необхідних для студентів знань із теорії та практики бухгалтерського обліку, методики відображення господарських операцій, використання облікової інформації в управлінні виробництвом. Детально розглянуто предмет, об'єкти, метод бухгалтерського обліку та його складові — документацію, інвентаризацію, рахунки, подвійний запис, оцінку, калькулювання, баланс, звітність.

 Ромашко О.Ю. Регулювання міжнародних фондових ринків: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 240 с.

У навчальному посібнику висвітлено механізми регулювання міжнародних фондових ринків. Головну увагу приділено сучасному стану, особливостям організації та загальним засадам регулювання найбільших ринків цінних паперів у США, Великобританії, Японії, Німеччині, Франції. Проаналізовано напрями вдосконалення державного регулювання на ринках, що розвиваються, зокрема в Україні. Ключові питання висвітлено на основі міжнародних нормативних і загальновизнаних рекомендаційних документів з урахуванням практичного досвіду.

 Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ. — 2001. — 186 с.

У виданні зосереджено весь комплекс навчально-методичного забезпечення, необхідний для самостійного вивчення курсу "Бюджетний менеджмент". Посібник складається зі вступу, типової програми курсу, тематичного плану, навчально-методичних матеріалів, які охоплюють структурно-логічні схеми вивчення дисципліни, термінологічний словник, плани семінарських і практичних занять, навчальні завдання, тематику курсових робіт і методичні вказівки щодо їх виконання.

Тетяна Чистякова

Головний економіст відділу методології та організації безготівкових розрахунків фізичних та юридичних осіб у національній валюті департаменту платіжних систем Національного банку України

Чеки в системі безготівкових розрахунків

Організація безготівкових розрахунків у господарському обороті є однією з найважливіших складових банківської діяльності. Широке їх застосування дає змогу скоротити готівковий обіг в Україні, надійніше захиститися від можливих зловживань юридичних та фізичних осіб у галузі оподаткування, а отже, збільшити надходження до бюджету.

Дедалі активніше між юридичними особами та при розрахунках фізичних осіб у торгівлі та сфері послуг використовуються чеки у грошовій одиниці України. Автори статті досліджують проблему використання чеків як платіжного механізму, приходячи до висновку, що його запровадження потребує серйозного державного підходу.

передбачених Інструкцією обов'язкових вимог. Вони брошуруються у чеків книжки по 10, 20 та 25 аркушів.

Розрахункові чеки, використовувані фізичними особами при здійсненні разових операцій, виготовляються у вигляді окремих бланків. Термін дії чекової книжки — рік, розрахункового чека, який видається фізичній особі для разового розрахунку, — три місяці.

Із психологічної точки зору чек має подвійну природу. Його можна тримати в руках, зберігати, у разі необхідності пред'являти до сплати, що, особливо за участі фізичних осіб, нагадує розрахунок готівкою. Водночас чек є інструментом безготівкових розрахунків, заснованих на дебетових переказах, коли розрахунковий документ рухається у зворотному щодо коштів напрямі — від одержувача платежу до платника. У разі кредитових переказів, навпаки, розрахунковий документ рухається в тому ж напрямі, що й кошти, — від платника до

Олена Гаврилук

Головний економіст відділу методології та організації безготівкових розрахунків фізичних та юридичних осіб в іноземній валюті департаменту платіжних систем Національного банку України

одержувача. Дебетові перекази складніші, ніж кредитові, як щодо їх функціонування, так і юридично. Платіж з використанням дебетового переказу є умовним до моменту надходження інформації до банку-одержувача платежу (як правило, за допомогою посередників) і рішення цього банку виконати платіж. Прийом чеків як засобів платежу убезпечує від такого ризику.

До факторів, які обмежують обсяг використання чеків юридичними та фізичними особами, належать:

- ♦ тривале проходження платежів за отримані товари або надані послуги (порівняно з діючою системою електронних платежів), затримка із зарахуванням коштів на рахунок чекодержателя на кілька днів (на час інкасування чека) в разі, якщо рахунки чекодавця й чекодержателя відкрито в різних установах банків, збільшення паперового документообігу та строків розрахунків;

- ♦ відволікання коштів із господарського обороту, оскільки вони депонуються на окремому аналітичному рахунку "Розрахунки чеками", а від моменту депонування до моменту платежу проходять певний час;

- ♦ надання органам державної податкової служби права списувати у примусовому порядку кошти з окремих рахунків (зокрема тих, на яких депонуються кошти для розрахунків чеками) на погашення недоїмки за платежами до бюджету;

- ♦ додаткові витрати клієнтів на придбання бланків розрахункових чеків, на оплату послуг банку за інкасацію чеків та підприємств, які приймають в оплату чеки (більшість торговельних підприємств підвищують ціни на товари за затримку розрахунку);

- ♦ незначний попит населення на по-

Загальний порядок здійснення безготівкових розрахунків на території нашої країни визначено Інструкцією "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті" (надалі — Інструкція). Розроблена відповідно до законів "Про банки і банківську діяльність", "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами", вона відповідає вимогам нинішньої економічної ситуації в Україні, а також тенденціям щодо регулювання відносин як суб'єктів господарювання, зокрема банків, так і фізичних осіб — учасників розрахункових операцій.

Постійно вдосконалюються та запроваджуються нові форми безготівкових розрахунків. Інструкцією передбачено розрахунки за допомогою платіжних доручень (їх частка становить 95 відсотків від усіх платежів), розрахунки платіжними вимогами, акредитивами, векселями та розрахунковими чеками (за даними установ банків, їх частка у загальній кількості платежів — менше 1%).

Дедалі ширше використання чеків у грошовій одиниці України юридичними і фізичними особами у торгівлі та сфері послуг сприяє вдосконаленню безготівкових розрахунків.

Розрахунковий чек — це документ, що містить письмове доручення власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чек суми коштів.

Розрахункові чеки виготовляються Банкотно-монетним двором Національного банку України чи іншим спеціалізованим підприємством на спеціальному папері за зразком, затвердженим НБУ, та з дотриманням усіх

слуги торгівлі, де є можливість розраховуватися чеками.

У країнах із розвинутою системою господарювання чеки в розрахунках ні для кого не дивина. Без цього інструменту важко уявити платіжний оборот. Він використовується для розрахунків як юридичних, так і фізичних осіб. Маючи рахунок у банку, для здійснення платежу достатньо виписати з виданої банком чекової книжки чек на необхідну суму та вручити його за призначенням. Банк виплатить гроші держателю чека. Чековий обіг тут успішно конкурує з банкнотним обігом і навіть

Сплата чеків через банки дає змогу концентрувати платежі. Ця цюла починає одна з головних економічних переваг чекового обігу

витісняє його. Як обіговий документ чек може переходити від одного держателя до іншого і, замінюючи собою банківський переказ, а також готівкові кошти, дає можливість у найкоротший термін погасити платіжні зобов'язання кількох власників. Зосередження сплати чеків у банках також дає змогу концентрувати платежі та здійснювати їх взаємозалік, що є однією з головних економічних переваг чекового обігу.

З метою скорочення готівки в обігу, розширення обсягів безготівкових розрахунків, активнішого застосування чеків установи вітчизняних банків протягом 2000 року вживали таких заходів:

- ♦ вели роз'яснювальну роботу з керівниками і головними бухгалтерами підприємств та організацій стосовно переваг чеків у розрахунках між юридичними особами та збільшення обсягів їх використання;

- ♦ організовували рекламну та пропагандистську роботу серед клієнтів — юридичних і фізичних осіб, через засоби масової інформації — серед населення і працівників торговельних та побутових організацій, роз'яснюючи переваги безготівкових розрахунків за допомогою чеків, зручність їх використання у розрахунках великими сумами в торгівлі та сфері послуг;

- ♦ деякі територіальні управління НБУ надсилали звернення до обл(рай)держадміністрацій із пропозиціями посприяти впровадженню розрахунків за допомогою чеків через зазначені підприємства.

Запроваджуючи чековий обіг, країна повинна мати власну правову базу для регулювання складних взаємовідносин його учасників.

З метою встановлення єдиних правил і порядку проведення уповноважени-

ми банками та фінансовими установами операцій із чеками в іноземній валюті на території України, а також відповідно до законів "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність" Правління НБУ постановою № 520 від 29 грудня 2000 р. затвердило Положення "Про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України". Згідно із цим положенням чек як розрахунковий документ установленної форми містить письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) платнику щодо сплати власнику чека (чекодержателю) зазначеної в ньому суми коштів у іноземній валюті протягом встановленого строку.

Світовий досвід засвідчив, що найпоширенішими серед усіх видів чеків є іменні. Вони мають найбільший ступінь захисту — як при їх відшкодуванні, так і в разі їх втрати.

На території України розрахунки між резидентами за допомогою чеків у іноземній валюті забороняються.

Чеки, подані чекодержателем у банк (установу) до сплати, повинні мати чітко визначені реквізити, а саме:

Іменний чек:

- ♦ назву документа — "чек", що за-

Розрахунки між резидентами за допомогою чеків у іноземній валюті в Україні заборонено

значено в тексті документа тією мовою, якою його складено (або без назви, якщо чек виписаний у таких країнах, як Великобританія, США, Канада, Австралія, Німеччина тощо);

- ♦ розпорядження сплатити певну суму чекодержателю;

- ♦ назву та реквізити емітента і платника;

- ♦ назву юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи — чекодержателя, на користь якого здійснюється платіж;

- ♦ зазначення валюти та суми чека;

- ♦ дату складення і номер чека;

- ♦ місце видачі чека;

- ♦ підпис особи, яка видає чек (чекодавця).

У разі відсутності цих реквізитів чек вважається недійсним, повертається чекодержателю і не приймається банком (установою) на інкасо.

Чеки на пред'явника банком (установою) не приймаються. На іменному чеку зазначають термін його дії. Якщо такого запису немає, термін дії становить 6 місяців із дня видачі чека.

Чеки сплачуються за пред'явленням за рахунок коштів чекодавця.

Банк (установа) на території України

приймає від чекодержателя іменні чеки в іноземній валюті до сплати **лише на інкасо.**

Чеки в іноземній валюті I групи Класифікатора іноземних валют НБУ (надалі — Класифікатора) та II групи Класифікатора приймаються банком (установою) до сплати на інкасо лише від їх власників після пред'явлення документів, які посвідчують особу, або за їх нотаріально засвідченою довіреністю.

Банк (установа) приймає до сплати на інкасо чеки від фізичних осіб — резидентів та нерезидентів на підставі заяви про приймання до сплати на інкасо чеків у іноземній валюті.

Чеки, пред'явлені до банку (установи) іншою особою, приймаються до сплати на інкасо лише в таких випадках:

- ♦ за наявності оформленої власником чека належно засвідченої довіреності;

- ♦ у разі смерті чекодержателя чеки від спадкоємців приймаються до сплати на інкасо за наявності документів, визначених чинним законодавством України;

- ♦ коли чек, виписаний на користь неповнолітньої (до 15 років) або неієздатної особи, пред'явлено до сплати на інкасо лише їх законними представниками (батьками, опікунами);

- ♦ коли після досягнення неповнолітніми 15 років самі неповнолітні, але за письмовою згодою одного зі своїх батьків або інших законних представників (що засвідчено в установленому чинним законодавством України порядку) подають відповідні документи (свідцтво про народження, документ про всиновлення, опіку чи піклування тощо).

Банк (установа) відповідно до вимог чинного законодавства України може прийняти чеки на інкасо під заставу, якщо:

- є потреба гарантувати виконання чекодержателем зобов'язань щодо сплати комісійної винагороди платникам перед банком (установою), який при-

Іменні чеки в іноземній валюті українські банки приймають до сплати лише на інкасо

має до сплати на інкасо чек, що викликає сумнів;

- чеки мають пошкодження (розірвані, склеєні, змінили первісний колір, пропалені, обгорілі, цілком або частково залиті фарбою, чорнилом, олією, мають написи), але ці пошкодження не заважають визначенню ознак чека);

- це чеки із простроченим терміном дії;
- банк (установа), що приймає чек до сплати на інкасо, не має кореспондентських відносин із банком-емітентом.

Одержавши кошти за чеками від платника, банк (установа) за попередньою домовленістю із власником чеків повідомляє його телефоном або письмово за адресою, зазначеною власником чеків у заяві, про приймання чеків до сплати на інкасо, про надходження коштів, а також назву і місцезнаходження банку (установи), де їх можна одержати.

Фізичні особи (резиденти й нерезиденти), які мають у банку (установі) поточний рахунок в іноземній валюті, можуть одержати покриття за чеками на свій рахунок, номер якого зазначають у заяві про приймання до сплати на інкасо чеків в іноземній валюті.

Фізичні особи (резиденти й нерезиденти), які не мають у банку (установі) поточного рахунку в іноземній валюті, одержують кошти за чеком готівкою.

За бажанням фізичної особи (резидента чи нерезидента) сума іноземної валюти за чеком може бути продана банку (установі) за курсом її купівлі, що діє на день здійснення операції, при цьому фізичній особі-нерезиденту, крім касових валютних ордерів, надається довідка за формою 377. (Оформляється в порядку, встановленому Положенням “Про пункти обміну іноземної валюти”, затвердженим постановою Правління Національного банку України № 129 від 07.07.1994 року).

Юридичним особам (резидентам) кошти за чеками попередньо зараховують на розподільчий рахунок в іноземній валюті, відкритий для них банком (установою), відповідно до “Правил здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України”, затверджених постановою Правління Національного банку № 127 від 18.03.1999 року (zareєстрована в Міністерстві юстиції 18.03.1999 року за

№171/3464).

Представництву юридичної особи-нерезидента кошти за чеками зараховуються на рахунок згідно з нормативно-правовими актами НБУ.

Дорожній чек — розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру і є грошовим зобов'язанням чекодавця виплатити зазначену в чеку суму чекодержателю (одержувачу, власнику), підпис якого проставляється у зазначеному місці під час продажу.

Дорожній чек повинен містити такі реквізити:

- ♦ назву документа — “дорожній чек” (“travelers cheque”);
- ♦ назву компанії-емітента, що випустила чек: American Express, Visa, Thomas Cook, Citi Corp., Bank of America, Swiss Bakers Travelers Cheques тощо;
- ♦ назву платника та його реквізити;
- ♦ підписи уповноважених осіб компанії-емітента;
- ♦ номінал і назву іноземної валюти;
- ♦ серію та номер;
- ♦ місце для підпису особи, яка має намір купити чек;
- ♦ місце для підпису чекодержателя при сплаті чека.

Термін дії дорожніх чеків необмежений.

Дату й місце заповнення чека зазначають в інформаційному повідомленні про продаж дорожнього чека.

Дорожні чеки емітуються в певному номіналі. Виписують їх на одного власника, рідше на двох. Підписи власника чи двох власників ставляться у зазначеному місці в день продажу. Чеки на двох власників можуть використовуватися ними обома. Будь-який із двох підписів

є дійсним при одержанні готівкових коштів за чеком.

Банки, які згідно із чинним законодавством мають спеціальний дозвіл Національного банку на ввезення бланків дорожніх чеків в Україну, мають право укладати угоди з іншими банками (установами) — резидентами щодо подальшої реалізації цих бланків в Україні.

Операції з купівлі (сплати) і продажу дорожніх чеків (обмін готівкової іноземної валюти на чеки в іноземній валюті, надалі — продаж) здійснюються банком (установою) за іноземну валюту I групи Класифікатора або за гривні.

Втрачені чекодержателями дорожні чеки відшкодовуються банком (установою) на підставі угод, укладених з емітентом дорожніх чеків. У таких угодах обов'язково обумовлюють порядок відшкодування чекодержателю втрачених дорожніх чеків.

Зауважимо: чековий обіг може успішно розвиватися лише в країні з розвинутою банківською системою, де банки мають постійних клієнтів. Адже отримувач чека (чекодержатель) повинен бути впевненим, що одержаний ним чек буде сплачено (а в деяких випадках — сплачено негайно). Лише за такої впевненості він прийматиме чеки в оплату за належними йому платежами.

Застосуванню чеків як платіжного механізму здебільшого перешкоджає незнання природи та порядку їх використання, а також брак позитивного досвіду. Проте ці перешкоди можна подолати за умови серйозного, державного підходу до цього платіжного механізму, усвідомлення переваги чекових розрахунків.

□

Головне управління НБУ в Автономній Республіці Крим, м. Сімферополь.

Центральні сходи.

Вхід до залу засідань.

Про введення в обіг пам'ятної монети "Добро — дітям"

Національний банк України 24 травня 2001 р. ввів у обіг пам'ятну монету "Добро — дітям" номіналом 2 гривні, присвячену Дню захисту дітей.

Монету виготовлено з нейзильберу. Діаметр монети — 31,0 мм, вага — 12,8 г., якість виготовлення — звичайна, тираж — 100 000 штук. Гурт монети — рифлений.

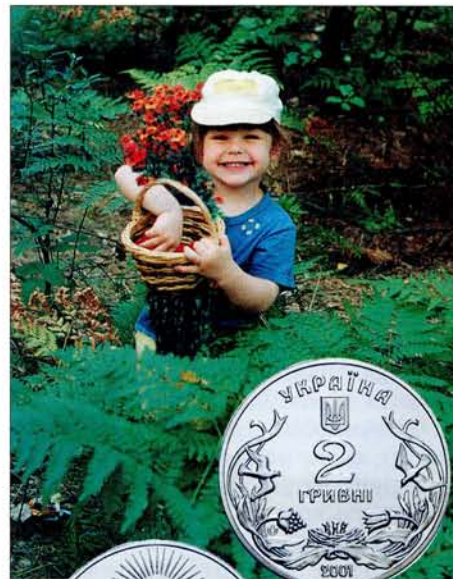
На лицьовому боці (аверсі) монети в обрамленні орнаменту з рослин і птахів розміщено написи: посередині — 2 / ГРИВНІ, у верхній частині над малим Державним гербом України — УКРАЇНА, а внизу під зображенням гнізда з трьома пташенятами — рік карбування монети: 2001, а також розміщено логотип Монетного двору

Національного банку України.

На зворотному боці (реверсі) монети у центрі композиції зображено стилізований струмінь, який символізує передачу дітям життєдайної сили природи та знань; унизу — розгорнуту книгу і стрічку з написом: **ДОБРО — ДІТЯМ**.

Художник — Лариса Корень. Скульптор — Святослав Іваненко.

Пам'ятна монета номіналом 2 гривні є дійсним платіжним засобом України й обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг ювілейної монети "5 років Конституції України"

Національний банк України, продовжуючи серію "Відродження української державності", 26 червня 2001 р. ввів у обіг ювілейну монету "5 років Конституції України" номіналом 2 гривні, присвячену Основному Закону України, прийнятому Верховною Радою України 28 червня 1996 року.

Монету виготовлено з нейзильберу. Діаметр монети — 31,0 мм, вага — 12,8 г., якість виготовлення — звичайна, тираж — 30 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На лицьовому боці (аверсі) монети вгорі розміщено малий Державний герб України, під яким напис: **УКРАЇНА**; між двома фрагментами стилізованого рослинно-квіткового орнаменту — напис у три рядки: 2 / ГРИВНІ / 2001 і логотип Монетно-

го двору Національного банку України.

На зворотному боці (реверсі) монети у центрі в обрамленні колосся та калинових гілок зображено розгорнуту книгу, на сторінках якої міститься напис у три рядки: **5 РОКІВ / КОНСТИТУЦІЇ / УКРАЇНИ**, над нею — будинок Верховної Ради України; внизу зазначено дату прийняття Конституції: **28 / ЧЕРВНЯ / 1996**.

Художник — Лариса Корень. Скульптор — Володимир Атаманчук.

Ювілейна монета "5 років Конституції України" номіналом 2 гривні є дійсним платіжним засобом України й обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятних монет "Хокей"

Національний банк України, продовжуючи серію "Спорт", 6 липня 2001 р. ввів у обіг пам'ятні монети "Хокей" номіналами 10 і 2 гривні, присвячені XIX зимовим Олімпійським іграм, що відбудуться 2002 року в Солт-Лейк-Сіті (США).

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла. Діаметр монети — 38.61 мм, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, якість виготовлення — пруф, тираж — до 15 000 штук. Гурт монети — рифлений.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено з нейзильберу. Діаметр монети — 31.0 мм, вага — 12.8 г, якість виготовлення — звичайна, тираж — 30 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На лицьовому боці (аверсі) монет обох номіналів ліворуч півколом зображено стилізований фрагмент сніжинки з написом **УКРАЇНА** та малий Державний герб України; праворуч унизу на дзеркальному тлі розміщено написи: на монеті зі срібла — **10 / ГРИВЕНЬ / 2001**, позначення металу та його проби — **Ag 925**, ва-

га дорогоцінного металу в чистоті — **31.1**; на монеті з нейзильберу — **2 / ГРИВНІ / 2001**. На аверсі монет обох номіналів розміщено також логотип Монетного двору Національного банку України.

На зворотному боці (реверсі) монет ліворуч розміщено стилізоване зображення хокеїста, праворуч — сніжинки, на рельєфному тлі якої напис у три рядки: **XIX ЗИМОВІ ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ / СОЛТ-ЛЕЙК-СІТІ / 2002**.

Художники — Володимир Таран, Сергій Харук, Олександр Харук, Віталій Козаченко.

Скульптор — Володимир Дем'яненко. Пам'ятні монети "Хокей" номіналами 10 та 2 гривні, присвячені XIX зимовим Олімпійським іграм, є дійсними платіжними засобами України й обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Банкноти України

Про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні зразка 2001 року

Національний банк України 6 липня 2001 року ввів у обіг банкноти номіналом 2 гривні зразка 2001 року. За дизайном та елементами захисту ця банкнота не відрізняється від аналогічної банкноти зразка 1995 року, за винятком таких змін.

1. ПІДПИС ГОЛОВИ

На лицьовій стороні банкноти напис "Голова Правління банку" змінено на напис "Голова"; його перенесено разом із підписом з нижньої у верхню частину банкноти і розташовано

під написом "Національний банк України" (ліворуч від слова "України").

2. РІК ВИПУСКУ

На зворотній стороні банкноти напис "1995" змінено на "2001" — рік випуску банкноти.

Банкнота номіналом 2 гривні зразка 2001 року, введена в обіг Національним банком України 06.07.2001 р., є дійсним платіжним засобом України й обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів.

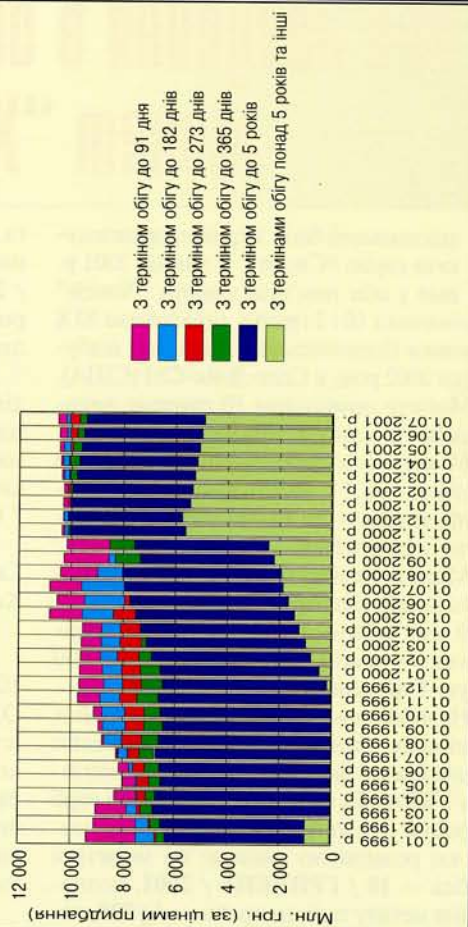
Ринок державних цінних паперів України у червні 2001 р.

Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція				Результати аукціону				
		Виставлено облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Проголошена ставка дохідності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відсічна дохідність, %	Середньо-зважена дохідність, %	
39	06.06.2001 р.	16 000	1 000	—	10.10.2001 р.	16 000	15 151.52	16.00	16.00	
40	06.06.2001 р.	17 000	1 000	—	26.12.2001 р.	17 000	15 512.84	17.00	17.00	
41	06.06.2001 р.	—	1 000	—	05.06.2002 р.	0	—	0.00	0.00	
42	13.06.2001 р.	16 000	1 000	—	10.10.2001 р.	0	—	0.00	0.00	
43	13.06.2001 р.	17 000	1 000	—	26.12.2001 р.	17 000	15 559.93	17.00	17.00	
44	20.06.2001 р.	16 000	1 000	—	10.10.2001 р.	0	—	0.00	0.00	
45	20.06.2001 р.	17 000	1 000	—	09.01.2002 р.	17 000	15 512.84	17.00	17.00	
46	20.06.2001 р.	—	1 000	19.0	18.12.2002 р.	0	—	0.00	0.00	
47	27.06.2001 р.	16 000	1 000	—	10.10.2001 р.	0	—	0.00	0.00	
48	27.06.2001 р.	17 000	1 000	—	09.01.2002 р.	0	—	0.00	0.00	
Разом		X	X	X	X	67 000	61 737.13	X	X	X

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за січень – червень 2001 р.*

Період	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	0	0.00
Лютий	234 639	217 787.42
Березень	51 964	48 193
I квартал	286 603	265 980.37
Квітень	52 811	50 150.43
Травень	88 000	82 713.54
Червень	67 000	61 737.13
II квартал	207 811	194 601.10
I півріччя	494 414	460 581.48
Липень	435	412.82
Серпень	0	0.00
Вересень	0	0.00
III квартал	435	412.82
Жовтень	0	0.00
Листопад	0	0.00
Грудень	0	0.00
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	494 849	460 994.30

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу (на 1 липня 2001 р.)

*За станом на 01.07.2001 р.

АННОТАЦИИ

Анатолий Степаненко. *Столичное управление НБУ.*

Аналитическое обозрение структуры и основных направлений работы Главного управления НБУ по г. Киеву и Киевской области.

Баланс Национального банка Украины

Алексей Кузнецов. *Вильгельм Ханкель: от Бреттон-Вудса — до Маастрихта.*

Статья посвящена профессиональной и творческой деятельности известного немецкого экономиста и публициста В.Ханкеля. В контексте темы рассмотрены роль Германии в международных валютно-финансовых отношениях, некоторые аспекты формирования Европейского валютного союза.

Виктор Грибов. *Банк для всей страны.*

Председатель правления Государственного сберегательного банка Украины рассказывает об истории возникновения, становлении, развитии и перспективных планах учреждения.

ВАБанк: девять лет развития.

Отмечены вехи становления и развития ВАБанка — одного из ведущих украинских коммерческих банков “новой волны”.

Юрий Качаев. *Географические подходы к определению и снижению риска банковской деятельности.*

Рассмотрены некоторые географические подходы к исследованию риска банковской деятельности и определены общие тенденции территориальной организации банковской сферы Украины.

Динамика финансового состояния банков Украины за июнь 2001 г.
Аналитические материалы в форме графиков, характеризующие финансовое состояние банковской системы Украины по основным показателям активов и пассивов банков.

Любомира Киндрацкая. *Управленческий учет и контроллинг в системе управления банка.*

Автор останавливается на перспективных направлениях внедрения управленческого учета в банках Украины, доказывает его связь с системой контроллинга и определяет полученную информацию как базу для принятия обоснованных управленческих решений.

Изменения и дополнения к “Официальному списку коммерческих банков Украины и перечню операций, на осуществление которых коммерческие банки получили лицензию Национального банка Украины”, внесенные за период с 1 июня по 1 июля 2001 г.

Банки, включенные в Государственный реестр банков в июне 2001 г.

Банки, исключенные из Государственного реестра банков в июне 2001 г.

Дмитрий Олейник. *Управление ликвидностью коммерческого банка и оптимизация финансового результата.*

Рассматриваются два варианта управления ликвидностью банка в аспекте решения сложного вопроса: как разместить денежные средства, чтобы обеспечить высокую прибыльность и своевременно выполнить требования клиентов и кредиторов.

Начата процедура ликвидации банка “Украина”.

Сообщение прес-службы НБУ об отзыве банковской лицензии и процедуре ликвидации акционерного коммерческого агропромышленного банка “Украина”.

“Новорожденный” банк “НРБ — Украина” выкупит украинские газовые долги.

Сообщение о создании в Украине ЗАО “Коммерческий банк НРБ — Украина” — дочернего учреждения Национального резервного банка (Россия), его планах и перспективах развития.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в июне 2001 г.

Учетная ставка НБУ, механизмы и объемы рефинансирования НБУ коммерческих банков, средние процентные ставки НБУ и коммерческих банков, динамика роста денежной массы и другие монетарные показатели по состоянию на 01.07.2001 г.

Марина Сильченко. *Динамичная стратегия хеджирования рисков опционной торговли.*

Анализируются предпосылки становления в Украине рынка срочных контрактов. Предлагается коррекция модели Блека-Шоулза, предназначенной для определения справедливой цены опциона.

Вадим Березовик. *Преимущества и недостатки законопроек-*

та “О банковском кредите”.

Анализируется проект Закона Украины “О банковском кредите”. Автор предлагает собственную редакцию некоторых положений законопроекта.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за июнь 2001 года)

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за июнь 2001 года)

Андрей Скрипник. *Оценка риска сводного бюджета Украины на 2001 год.*

На основе анализа доминирующих компонентов риска невыполнения сводного бюджета — риска невыполнения номинальных поступлений и инфляционного риска — автор приходит к выводу, что рассчитанные величины рисков существенно снизятся, если уменьшить расходные и доходные статьи бюджета. Рост украинской экономики возможен только при снижении государственных расходов.

Николай Фатеев. *Становление Государственной сокровищницы за годы независимости Украины.*

Краткая характеристика деятельности Государственной сокровищницы Украины — одного из важных подразделений Национального банка, обеспечивающего накопление, переработку и обращение ценных металлов.

Людмила Донченко. *Штрихи к истории развития кредитной системы Российской империи.*

Краткий обзор развития банковского дела в Российской империи, в том числе на украинских землях.

Теория, внедренная в практику.

Мини-рецензия на учебное пособие “Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України”, подготовленное авторским коллективом под редакцией доцента Киевского национального экономического университета Г.Г.Мушиной-Савиной.

Лидия Воронова, Алексей Еременко. *Вышла первая банковская энциклопедия Украины.*

Авторы анонсируют первое отечественное научно-справочное издание о банках и банковском деле — “Энциклопедию банковского дела Украины”.

Предлагает издательство Киевского национального экономического университета.

Аннотации учебников и учебных пособий, выпущенных в последнее время издательством ведущего экономического вуза Украины.

Татьяна Чистякова, Елена Гаврилюк. *Чеки в системе безналичных расчетов.*

Авторы исследуют проблему использования чеков как платежного механизма, приходят к выводу, что его внедрение требует серьезного государственного подхода.

О выпуске в обращение памятной монеты “Добро — дітям”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номинальной стоимостью 2 гривни, посвященной Дню защиты детей. Фотоизображения аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение юбилейной монеты “5 років Конституції України”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номинальной стоимостью 2 гривни, посвященной Основному Закону Украины, принятому Верховным Советом Украины 28 июня 1996 года. Фотоизображения аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятных монет “Хоккей”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номинальной стоимостью 10 и 2 гривни, посвященных XIX Олимпийским играм, которые состоятся в 2002 году в Солт-Лейк-Сити. Фотоизображения аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение банкнот номиналом 2 гривни образца 2001 года.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание банкнот номиналом 2 гривни.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в июне 2001 г.

Аналитические материалы в форме таблиц и графика о результатах аукционов по размещению облигаций внутреннего государственного займа в июне 2001 года.

ANNOTATIONS

Anatoliy Stepanenko. *Metropolitan Branch of the NBU.*

This is an analytical review of the structure and principal directions in the activity of the NBU Branch for Kyiv and Kyiv Region.

Balance of the National Bank of Ukraine

Oleksiy Kuznetsov. *Wilhelm Hankel: From Bretton Woods to the Maastricht Treaty.*

This article deals with the constructive professional activities of Wilhelm Hankel, the famous German economist and publicist. It also analyzes the role of Germany in international monetary and financial relations as well as some aspects of forming the European Monetary Union.

Viktor Hrybkov. *A Bank for the Whole Country.*

The Chairman of the Board of the State Savings Bank of Ukraine tells about the history of creation, formation, development and long-term plans of this institution.

VABank: Nine Years of Development.

Presented are stages of development and formation of the VABank, one of the leading Ukrainian commercial banks of the "new wave."

Yuriy Kachaiev. *Geographical Approaches to Banking Risks' Definition and Decrease.*

Some geographical approaches to the banking risks are considered and the general trends of a territorial organization in the banking sector of Ukraine are defined.

Dynamics of Financial Position of Ukrainian Banks in June, 2001.

Analytical materials are presented in diagrams, showing the financial position of the Ukrainian banking system with main indicators of banks' assets and liabilities.

Lyubomyra Kindratska. *Administrative Accounting and Controlling in the Bank Management System.*

The author shows the prospective trends for introducing the administrative accounting in Ukraine's banks, proves its connection with the controlling system and defines the received information as a basis for making grounded administrative decisions.

Changes and Addenda to the "Official List of Ukrainian Commercial Banks and Operations Licensed by the National Bank of Ukraine" done within the period of June 1 - July 1, 2001.

Banks, registered in the State Register of Banks in June 2001.

Banks, removed from the State Register of Banks in June 2001.

Dmytro Oliynyk. *Management of Commercial Bank Liquidity and Optimization of the Financial Result.*

This article analyzes the two types of managing the bank liquidity with regard to the complex question: how to allocate funds in order to insure high profitability and to perform clients' and creditors' requests in time?

The Procedure for a Start of the "Ukraina" Bank Liquidation.

The NBU press-service informs on a licence revoked and on a procedure of liquidation of the commercial agroindustrial bank "Ukraine".

The New-Born Bank "NRB - Ukraina" will Redeem the Gas Debts of Ukraine.

The information on the foundation of "Kommercheskii Bank NRB - Ukraina," closed Joint-Stock Company, a subsidiary of the National Reserve Bank (Russia), its plans and prospects of development.

Key Monetary Parameters of Money and Credit Market of Ukraine in June 2001.

The NBU discount rate, the mechanisms and volumes of commercial banks' refinancing by the NBU, average interest rates of the NBU and commercial banks, dynamics of money supply growth and other monetary indicators are presented as of July 1, 2001.

Maryna Sylchenko. *Dynamic Strategy of Hedging Risks in Option Trade.*

The prerequisites of coming into being of the fixed-term contract market in Ukraine are analyzed. The correction of the Black-Scholes model is proposed, which is designated for fair price determination of an option.

Vadym Berezovyyk. *Advantages and Disadvantages of the Draft Law "On Bank's Credit."*

The Draft Law of Ukraine "On Bank's Credit" is analyzed. The author proposes his own wording of some clauses of this Draft Law.

Official Exchange Rates of the Hryvnia against Foreign Currencies Set Monthly by the NBU (June, 2001)

Official Exchange Rates of the Hryvnia against Foreign Currencies Set Daily by the NBU (June, 2001)

Andriy Skrypnyk. *Estimation of Risks in the Consolidated Budget of Ukraine in 2001.*

On the basis of analysis of dominating components in the risk of the Consolidated Budget non-fulfillment — a risk of underfulfillment of nominal revenues and the inflation risk — the author comes to a conclusion, that estimated risk values will essentially decrease if revenue and debt items are cut down. Ukraine's economy growth is eventual only when government expenditures are reduced.

Mykola Fatieiev. *State Treasury Establishment during the Years of the Independent Ukraine.*

This is a short description of activities of the State Treasury of Ukraine, one of the important divisions of the National Bank of Ukraine, which insures accumulation, processing and circulation of precious metals.

Lyudmyla Donchenko. *Traits in the History of Credit System Development in the Russian Empire.*

This is a short review of banking in the Russian Empire, including Ukrainian Lands.

A Theory Put into Practice.

A mini-review of the manual "For Those, Who do not Disregard the Law. Control, Inspection and Audit in Commercial Banks of Ukraine," prepared by the group of authors, edited by H.H. Muminova-Savinova, senior lecturer of the Kyiv National Economic University.

Lidiia Voronova, Oleksiy Yeremenko. *The First Banking Encyclopedia of Ukraine Published.*

The authors announce the first national scientific reference publication about banks and banking — "Banking Encyclopedia of Ukraine."

The Publishing House of the Kyiv National Economic University Proposes:

Annotations of textbooks and manuals published recently at the Publishing House of the leading economic higher educational establishment of Ukraine.

Tetiana Chystiakova, Olena Havryliuk. *Checks in the Cashless Settlement System.*

The authors investigate the problem of using checks as a payment mechanism, coming to a conclusion that its implementation requires a serious government approach.

Commemorative Coin "Kindness to Children" put into circulation.

Official information on the issue and numismatic description of the commemorative 2 hryvnia denomination coin, dedicated to the Children Defense Day. Photos of coin's reverse and obverse.

Commemorative Coin "The Fifth Anniversary of the Constitution of Ukraine" put into circulation.

Official information on the issue and numismatic description of the commemorative 2 hryvnia denomination coin, dedicated to the Principal Law of Ukraine, adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996. Photos of coin's reverse and obverse.

Commemorative Coin "Hockey" put into circulation.

Official information on the issue and numismatic description of the commemorative coins of 10 and 2 hryvnia denominations, dedicated to the 19th Olympic Games in Salt Lake City in 2002. Photos of coins' reverse and obverse.

Banknotes of 2 hryvnia denomination of 2001 put into circulation.

Official information on the issue and numismatic description of 2 hryvnia denomination banknotes.

Government Securities Market of Ukraine in June, 2001.

Analytical materials are presented in tables and a diagram, showing auction results of domestic T-bills placement in June, 2001.

101 10101 0
01 01111 0 1011
101001 1 1 0 10
1010 01111111

Умися рости

передплатний індекс — 74080

www.cs.comizdat.com

Офіційні видання Національного банку України: СТАТИСТИКА, АНАЛІЗ, ДОКУМЕНТИ

“Вісник Національного банку України”

Щомісячний ілюстрований
науково-практичний журнал.

Тематична спрямованість — висвітлення діяльності
НБУ, питань функціонування банківської системи
України, актуальних фінансово-кредитних проблем.

Передплатний індекс — 74132

“Бюлетень Національного банку України”

Щомісячне статистичне видання НБУ.

Містить інформацію про реальний стан економіки,
грошовий, кредитний та валютний ринки, грошово-
кредитну та банківську статистику. Виходить
українською, російською та англійською мовами.

Передплатний індекс — 22602

“Платіжний баланс України”

Щоквартальний додаток до “Бюлетеня НБУ”.

Публікуються табличні дані з платіжного балансу, аналітичні
матеріали щодо розвитку зовнішнього сектора економіки
України, його впливу на стан макроекономічних індикаторів
у країні, подається аналіз та методологія складання
платіжного балансу. Виходить українською, російською
та англійською мовами.

Передплатний індекс — 22601

“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”

Щомісячний додаток до “Вісника НБУ”.

Збірник найсвіжіших документів, що регламентують
банківську діяльність. Мета збірника — ознайомлення широкого
кола читачів із повними текстами законодавчих актів,
а також постанов, інструкцій та інших документів НБУ
з банківської сфери.

Передплатний індекс — 74132

“Банкноти і монети України”

Щорічний додаток до “Вісника НБУ”. Каталог.

Містить детальну інформацію про всі паперові грошові
знаки — законні платіжні засоби України, розмінні, пам'ятні
та ювілейні монети, введені в обіг Національним банком
України. Для нумізматів, колекціонерів та масового читача.

Передплата не проводиться.

Телефон для довідок: (044) 293-15-19

Адреса редакції: просп. Науки, 7, Київ-028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25, тел: (044) 267-39-44, E-mail: litvinova@bank.gov.ua